

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1686 din 9 mai 1946

În raza județului și în special în Tg. Gheorghieni-Ciuc s-a răspândit zvonul de către șovinii maghiari că evreii veniți în țară din U.R.S.S. sunt aduși în mod special în vederea alegerilor generale ce urmează a avea loc în curând.

Numărul evreilor veniți din U.R.S.S. și care urmează a se stabili în România este evaluat de ei la circa 3.000.000, toți în etate de a fi alegători.

Acest zvon este concretizat de ei în următoarea lozincă: „Populația maghiară din Ardeal este în situație disperată, deoarece opinca românească și capitalul evreiesc sunt cei mai înverșunați asupritori ai lor”.

Informație sigură.

Comandantul Leg. Jand. Ciuc
Maior C. Darie

Raportat: Insp. Gen. al Jandarmeriei, Insp. Jandarmi Mureș

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.390)

Copie după scrisoarea trimisă de un necunoscut d-lui. Wolff Al., redactor la ziarul „Erdély”. Loco. [10 mai 1946]

Provocări insipide

Nu știu cum să calific articolul publicat într-o gazetă, care își dă aere de a fi organul unui partid democrat și care sub iscălitura unui domn Wolff Al. aduce cele mai josnice insulte la adresa acelor care nu văd lucrurile cum le vede domnia sa și amenință și provoacă în modul cel mai obraznic la revolte.

Nu cunoaștem personal pe domnul Wolff. După nume nu e nici român, nici ungar și în mod obraznic critică și insultă și pe români și pe unguri, pe care îi ațâță la ură reciprocă, căci el, și cei de aceeași fărină, numai așa se pot fericii, dacă românii și ungarul se dușmănesc, putând în acest chip să pescuiescă în apă turbure.

Nu știm de unde și când a venit dl. Wolff Al. pe aceste meleaguri, dar chiar de a venit odată cu Árpád, nu are drept să insulte românismul și să se mire că muncitorimea maghiară începe a vedea că numai înțelegându-se cu poporul român poate să se ferească în țara românească.

Când tineretul nostru universitar cu muncitorimea au sărbătorit împreună aniversarea Unirii tuturor teritoriilor locuite de români, nu au fost o adunătură de ocași eliberați, de borfași certați cu justiția, de oameni plătiți să îngroașe coloanele, nu au fost drojdia societății, cum spune dl. Wolff, ci tineret cinstit, care nu se lasă sedus de interese meschine și scopuri josnice[1]. Tineretul acesta și muncitorimea care au manifestat în ziua de 24 ianuarie nu au insultat pe nimeni,

ci și-au arătat dragostea pentru Rege și țară și au pretins, cu tot dreptul, ca acei care vor să se bucure de toate avantajele ce le oferă Țara Românească, să respecte pe șeful statului și steagul sub care luptând oștile noastre au eliberat țara de dușmani.

În toate țările, steagul țării respective este respectat, iar cui nu-i place, nimeni nu-l reține să nu plece. Putem arbora steagurile țărilor aliate în semn de respect și de dragoste, dar în primul rând trebuie să respectăm steagul țării în care trăim și sub cutele căruia ne ducem viața noastră.

Ce ar fi dacă în Rusia, spre exemplu, cineva, în mod provocator, nu ar vrea să arboreze steagul național când în Moscova s-ar sărbători aniversarea revoluției? Ar mai rămâne piatră pe piatră din clădirea aceea? Asemenea, ce ar fi în Statele Unite ale Americii de Nord dacă în ziua de 4 iulie ar cuteza cineva, în mod provocator, să nu arboreze steagul american? Ar fi spânzurat pe primul felinar. Am putea aduce exemplele și altor state. Și atunci de ce numai la noi să se admită această insultă, iar cei ce cer respectarea îndatoririlor cetățenești să fie insultați în modul cel mai trivial de un pripășit pe meleagurile noastre?

Tineretul universitar, actorul și muncitorul maghiar arestat, nu sunt din drojdia societății, cum pretinde dl. Wolff Al. Știm că pe dl. Wolff îl doare foarte mult că muncitorimea maghiară începe să înțeleagă că nu insultele la adresa Regelui și a steagului românesc au să-l fericească, ci colaborarea loială cu elementul etnic dominant românesc o să-i aducă și liniștea și bunăstarea, iar nu provocarea duminale, domnule Wolff, la revoltă, laucidere. Este o dovadă că ești un element care nu dorește pace, ci neliniște și ceartă, că atât domnia ta, cât și cei de aceeași pătură să vă faceți mendrele pe spinarea poporului român și maghiar.

Refugiatul democrat

[P.S.] Domnule Wolff! Dacă ești adevărat democrat, precum te lauzi, te rog să publici scrisoarea aceasta și nu mă supăr dacă vei face comentariile democratice ale duminale. Dacă nu o publici, este un semn că îți este frică de a sta de vorbă și ce scrii nu este decât un demagogism scârbos care va fi înțeles și de membrii cinstiți ai comunității maghiare. Refugiatul democrat.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.145)

---

[1] Este vorba de manifestația studențească de la Cluj, din 24 ianuarie 1946, prilejuită de sărbătorirea Unirii din 1859, când un grup a atacat cu pietre sediul P.C.R. Cu acest prilej s-au operat mai multe arestări. Pentru evenimente vezi *Arh.St.Cluj, Parchetul General al Curții de Apel Cluj*, dos. 7/1946, f.14-23. Manifestații studențești au mai avut loc și în prima jumătate a lunii martie (cf. *România. Viața politică în documente. 1946*, coord. I. Scurtu, București, Arhivele Statului, 1996, p.128-129).

Inspectoratul Jand. Mureș

Legiunea Jand. Odorhei

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1324 din 11 mai 1946

Informăm următoarele:

În vederea desfășurării propagandei iridente maghiare și în Ardealul de Sud, în legătură cu propaganda pentru alipirea Ardealului la Ungaria, centrul iredentist maghiar din Cluj a dat dispozițiuni mai multor preoți maghiari din Ardealul de Nord a-și cere transferarea (mutarea) cu serviciul la diferite parohii din Ardealul de Sud, astfel după informațiunile primite până în prezent ar fi primit ordin pentru a-și cere mutarea preoții maghiari din comunele Hoghia, Tăureni, Porumbeii Mari, Cadaciu, Tărcești și Botești din raza județului Odorhei [jud. Harghita].

În concluzie: După cum reiese din urmărirea până în prezent a desfășurării activității, iridenta maghiară a trecut din nou în mâinile intelectualilor maghiari, luând aceeași metodă folosită înainte de 1940 (cedarea Ardealului de Nord), dovedindu-se aceștia ca cei mai capabili. În acest sens, probabil s-au luat măsuri de infiltrare a preoților maghiari din Ardealul de Nord – care în cei 4 ani de administrație maghiară s-au perfecționat și fanatizat în ideea de revizionism maghiar – în Ardealul de Sud pentru a lucra și în acel teritoriu la menținerea trează în sânul populației maghiare a ideii de înfăptuire a Ungariei milenare și alipirea Ardealului în întregime la Ungaria și pentru a nu lăsa ca cu timpul populația maghiară din sudul Ardealului să se românizeze.

Propuneri: A se da subunităților din Ardealul de Sud ordin de informații în sensul celor de mai sus pentru supravegherea activității iridente maghiare.

p. Comandantul Legiunii Jand. Odorhei
Sublocot [indescifrabil]

Raportat: I.G.J., Insp. Jd. Mureș.

*(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.230)***Domnule Prefect,**

În jurul sărbătorii naționale de 10 mai, anul acesta s-a creat o atmosferă, în temeiul unor incidente locale, care este foarte dăunătoare liniștii și păcii dintre cetățenii acestui municipiu.

Exploatând în chip sectar și pătimaș incidentele, unii oameni politici și unele ziare au ridicat acuze grave, calomnioase și dăunătoare bunei înțelegeri între locuitorii acestui oraș, asupra corpului profesoral român, vizând apoi precis pe unul sau pe altul dintre profesorii asupra cărora pare că, din principiu, de un an încoace trebuie să cadă răspunderea pretinselor și altor incidente, fără să aibă putință de a se

apăra în aceeași măsură. Acuzele se ridică de asemenea asupra tineretului școlilor secundare române din localitate, umilindu-i cu fel de fel de epitete.

Socot că este o datorie a mea să iau apărarea celor calomniați și loviți, întrucât am fost mai mult decât oricine informator al domniei voastre martor cu prezența la desfășurarea programului sărbătorii și în aceeași vreme sunt cunoscător a o mulțime de împrejurări, antecedente pline de imponderabile morale ce s-au răsfrânt asupra zilei de 10 mai.

Antecedente. 1940

În 4 ani de zile, luând punct de mănecare funebru Dictat de la Viena, orice incident public de natură a se putea pune în sarcina poporului român din aceste părți, i se punea. Noi purtăm vina dacă nu-s trenuri, noi purtăm vina dacă nu-i pâine, nu-i sare, nu-i zahăr; noi purtăm vina dacă bărbații erau coborâți și muncii în minele de cărbuni până la istovire; dacă fetele erau învagonate și duse pe moșile grofilor, lăsând în paragină ogoarele și ograda lor; noi eram de vină dacă ni se devastau Seminarile, dacă profesorii erau urmăriți, reținuți în domiciliu forțat, dacă elevilor li se aplicau cele mai drastice măsuri pentru a-i maghiariza etc, etc.

Când a venit comisia italo-germană să verifice plângerile poporului român ajuns în adevărată robie, lupii pozau în victime de-ale mieilor, iară Steluța de la Ip, copila de câteva luni, masacrată în leagăn, purta vina dimpreună cu ceilalți, 157 de victime, de-a fi tras cu arma asupra armatelor horthyste, opt zile după trecerea lor prin satul amintit. Comisia ajunse până acolo să-mi arate lista nominală a răniților, care apoi s-a verificat a fi fost înșelătorie, iară morții prin împușcare, să fie declarați „dispăruți”, cu interzicerea de a-i introduce în matricole, nu cumva să se mai poată crede c-au fost masacrați de ei.

Dar elevii și elevele, fii și fiice ale poporului român, ce au avut de îndurat? Aproape unul fiecare are câte o cicatrice în suflet, începând cu cei de la grădiniță, amenințați dacă se mai roagă în limba maternă, până la cei mărișori, care au îndurat torturi morale până la leșinuri, eliminări, bătaii, umiliri, încât s-a văzut ca o clasă întregă de prunci de țărani de la o școală primară să fugă de spaimă peste graniță etc, etc.

Toate acestea s-au uitat în toamna anului 1944, dar rănile multora încă sân-gerează, iară cicatricile erau sensibile. Ce să spunem dacă cineva le irită și vrea să le redeschidă? Mai cu seamă dacă aceeași care le-au provocat, revin să împlinească opera?

Antecedente. 1944

Din octombrie-noiembrie 1944, această iritare neînțeleasă, absurdă, s-a făcut din partea populației maghiare a orașului.

În noiembrie 1944, cu plecarea de aici a pușinelor autorității române, populația maghiară a rupt, a schimbat în câteva zile orice inscripție românească vizibilă undeva. A răspândit apoi vestea în oraș că de data aceasta, nu ca în 1940, trebuie să plece toți românii, ceea ce a îngrozit pe atâția încât mulți au plecat, și din aceia care rămăseseră aici sub regimul de guvernare horthystă; fiindcă „noua lor democrație” se arăta mai crudă în ură față de neamul nostru.

În aceeași vreme, în oraș se mențineau toate dispozițiunile horthyste care interziceau românilor să-și recapete bunurile și să revină la casele lor, de unde barbar și cu neagră ură au fost expulzați în 1940.

În aceeași vreme, când armata maghiară lupta întregă contra eliberatorilor aliați, când spitalele erau pline de răniți români în lupta împotriva hitlerismului și horthysmului, aici în Oradea, în plină stradă, norodul maghiar – de nimeni stingherit și apostrofat – striga împotriva armatei române care pleca spre front: „Aceștia sunt fasciștii”; zilnic cercetam pe atunci spitalele cu răniți, zilnic eram martor cum durerea lor fizică era copleșită de durerea lor sufletească, văzând la ce a ajuns populația românească a orașului. Plângeau ochii lor, dar mai presus de toate plângeau rănile lor.

Ei bine, domnule prefect, credeți că s-a auzit glas de „ungur democrat” care să apere ceea ce era dreptate sau măcar să micșoreze sentimentele de vrăjmășie cu care ne învăluiau încă? Unde erau „democrații maghiari” să înfiereze sentimentele fasciste, ura față de neamul românesc, care clocoteau în inimile confratrilor lor de sânge?

Atmosfera zilei de 10 Mai

Pe acest fond priviți apropierea zilei de 10 mai, zi a Neamului, a Patriei, a Armatei, a tineretului, a școlărimii, așa cum fusese totdeauna în această țară.

Cu câteva zile înainte se auzise decizia miniștrilor de Externe Aliați de la Paris, referitor la apartenența Ardealului. Cum au reacționat unгурii? Refuzul de a participa la orice praznic românesc patriotic sau politic în acele zile. Știți prea bine că delegatul Uniunii Populare Maghiare nu a venit la serbarea de 10 mai, deși era luat în program să vorbească. Poate mai știți că propaganda lor era atât de vie încât s-au făcut întruniri mai mult sau mai puțin secrete pentru a prelua posturile de răspundere din oraș, că în vederea aceasta au venit din Ungaria mai mulți ca să preia locuințele românilor, că s-au văzut țărani maghiari care au retras cauza judecătorească predată avocatului român, cu greu sacrificiu, deoarece în curând vor fi aici unгурii; că prin oraș circula zvonul: „Zece mai va fi scaldat în sânge de român”, așa cum se făcea în timpul celor 4 ani de surghiun, lovind românii, urmărind până și pe episcopi, cu lozincă: „Nem lesz többet 10 mai” [Nu va mai fi 10 mai], fiind pentru ei una din cele mai urgisite zile, serbate de poporul nostru cu mare fast tineresc și ostășesc[1].

Poate mai știți că în acele zile se mai risipeau și răspândeau hârtii volante, care pregăteau astfel adunarea din 12 mai: „Magyarok! Május 12-én, a saját érdeketekben ne tüntessetek Románia mellett, csak így lesz Erdély a miénk. H.H.SZ.” [Maghiari! În 12 mai, în interesul vostru, să nu manifestați de partea României, Ardealul doar așa va fi al nostru]; „Magyarok! 12-én ne vonuljatok fel, mert csak így lesz a miénk Erdély. H.H.SZ.” [Maghiari! Să nu defilați în 12 mai, doar așa va fi Ardealul al nostru]; „Magyarok! Magyar Munkásság, ne tüntess vasárnap” [Maghiari! Muncitorime maghiară, nu manifesta duminică].

Iară pentru a vădi mai mult ce mocnea în sufletul lor în acele zile, e bine să vă reamintiți, domnule prefect, scena petrecută în ziua de 11 mai, pare-mi-se la sedința „comisiei Sindicatelor locale”, când un membru marcant al organizațiilor democratice maghiare a anunțat protestul care se va face față de acea decizie de la Paris, a miniștrilor de externe aliați, nevoind unгурii să o accepte.

Pe acest fond judecați manifestarea românească de la 10 mai.

Ziua de 10 Mai în piață

Cu 50 de minute înainte de venirea domniei voastre pe tribuna din piață, adică la orele 10, mă aflam de față. Norodul românesc de față la serbare a început să ureze și să aclame: „Regele și Patria”, „Regele și Armata”. Remarc: nu erau elevii, ci întreg poporul – adică cea mai mare parte a elevilor erau în altă parte, pregătiți

pentru defilare. Nu erau lozinci politice, uralele, ci strigătul unui popor în sărbătoare. Mă întreb, domnule prefect, de când sunt interzise aclamările și uralele adresate Majestății Sale Regelui, Coroanei, Patriei și Armatei, într-o zi de praznic al lor, deci când nu sunt nici deplasate, nici tendențioase? Dimpotrivă, onor. Minister al Cultelor, prin adresa nr. 629/1946, ne cere să aducem la cunoștința credincioșilor noștri că între guvernul român și M.S. Regele sunt cele mai cordiale relații. Guvernul român sprijinește în mod sincer și cu toată hotărârea „Coroana”, aceasta pentru a înlătura zvonurile care înveninează și învrăjesc relațiile dintre frați. Cum se face atunci că în vreme ce noi răspândim această precizare autorizată a ministerului, înalții funcționari administrativi ai județului, în fața aceluiași cetățeni, rostesc de la microfon: „Le-am auzit destul”, „Destul a fost”? Și aceasta în ziua de 10 mai, când pentru lozincile politice nu era destul!

Cam o jumătate de oră în urma acestor aclamări au venit câteva grupuri politice, care au început să replice lozincile partidelor politice din guvern. Atunci s-a născut un adevărat „concurs de vociferări”, inofensive la început, între poporul român adunat la sărbătoare și reprezentanții grupărilor politice, răzlețiți grupe-grupe între mulțimile adunate în piață.

Puțin înainte de orele 11, deci cu întârziere de 50 de minute după programul stabilit și după ora fixată pe invitații, ați sosit domnia voastră, dimpreună cu celelalte autorități locale, începând seria cuvântărilor ocazionale. Aclamațiile și uralele au însoțit, au întrerupt cuvântările tuturor, ca de obicei, după cum corespundeau sau nu corespundeau semnificației de 10 mai.

Când a ajuns să vorbească delegatul F.N.D. din București, dl. Pătrașcu, întreruperile erau juste protestări împotriva ingerințelor politice în atmosfera sărbătorii. Într-o sărbătoare de înfrățire, ce avea să *caute bârfirea* dușmanilor politici? Nu a spus-o oare dl. prim-ministru în ziua de 12 mai, la dejunul de amiază[2], că înfrățirea trebuie să se întindă până la acei care au alte vederi politice? Vorbitorul de la microfon, în același discurs în care a propovăduit înfrățirea românilor și a ungarilor, a predicat vrăjmășie românilor de altă ținută politică, jignind prin abuz de situație sentimentele multora din popor adunați în Praznic Național, nu politic. Atunci s-a strigat: „Zece Mai!”. Și în Parlament se întâmplă astfel de întreruperi. Dacă unul dintre domnii profesori și-a exprimat în glas mare indignarea, nu poate să i se reproșeze nimic, doar că era mai aproape, căci în acea vreme în fața vorbitorului mulțimea vocifera indignată de această profanare a sărbătorii. Nu se poate aduce prin urmare nici o învinuire corpului profesoral și nici în parte unuia sau altuia dintre profesori, pentru o atitudine care avea să salveze puritatea zilei de 10 mai. Mai puțin elevilor școlilor noastre, care au defilat în desăvârșită ordine și disciplină.

Afară de incidentele acestea la care ați fost martor și domnia voastră, au fost și provocările maghiarilor șovini, care sub chip de partide democratice, risipiți în grupuri de agitatori, loveau copiii peste gură când strigau: „Regele, Regele!”, izbeau pe la spate țărani veniți și îi înjurau cu fiecare aclamare ce nu le convenea. A trebuit puterea de stăpânire a poporului nostru obișnuit cu astfel de provocări, cășunate cu intenția de a tlbura sărbătoarea, ca să nu se întâmple lucruri mai grave. A folosit mult și îndemnul la răbdare al jandarmilor și al domnilor judecători de serviciu.

Printre toate acestea v-ați întrebat oare unde-s steagurile trei color în aceste zile? Cel puțin atâta atențiune să se arate de 10 mai și alte sărbători naționale. Nu-i mirare când însăși primăria orașului, și de 10 mai 1946 și altădată, ne-a cerut nouă împrumut steagul național trei color. Dacă aceasta nu o numiți sfidare și provocare, ce mai puteți numi cu acest cuvânt?

Serbarea la teatru

Ce s-a întâmplat apoi la serbarea de după a aceleiași zile trebuia să umple de revoltă, cum s-a și întâmplat, sufletul întregului popor de față în sala Teatrului Municipal. E bine să aveți informația că domnii profesori nu au fost de față, căci pentru 200 de membri ai corpului didactic român nu s-au aflat decât 5 bilete, iară elevii nu au fost invitați din capul locului. Aceia care au ajuns în „galerie” s-au strecurat întâmplător.

Întâmplarea o știți. Sceneta mișcătoare jucată de artiștii Teatrului de Vest ne-a făcut să vedem mormintele străjuite de cruci ale ostașilor noștri morți pentru libertate și independență, precum și icoana eroilor soldați. Câteva minute în urmă, pe același loc unde fusese închipuit un mormânt de ostaș cu o cruce de mestecăn, se arată o balerină maghiară în haine de cabaret, ca în loc de cuviincios dans maghiar să facă exhibiții de balet alături de un actor în uniformă de husar ungar. Nu se putea un afront mai cinic și ironic adus simțirii noastre. Mulți au reacționat mut, întorcând spatele, dar poporul român trebuia să protesteze sonor la această profanare a zilei de 10 Mai. Iară ungerii, ca și anul trecut, dar mai mult acum, și-au atins scopul: românii sunt de vină că nu știu suporta toate umilințele, iară serbarea, la porunca domniei voastre, a luat capăt. Toți acei care au fluierat, cum este obiceiul la teatre când nu convine un punct de reprezentare, nerușinarea de pe scenă, că sunt elevi, ostași sau alți fii ai poporului, au fost organul prin care s-a exprimat sonor indignarea noastră a tuturor.

Sânge românesc de 10 Mai 1946

În ziua de 9 mai, poliția locală a anunțat unele grupări politice că sărbătoarea de 10 Mai va fi organizată de garnizoana din localitate, deci să nu se caute a i se da o nuanță politică. Gând frumos și just. Poate fără a prejudeca totuși acestei hotărâri, din comunele Alparea și Cheriu au venit organizațiile Frontului Plugarilor, care au defilat în obișnuita disciplină a țăranilor noștri, în frunte cu primarul lor. Apoi, oprindu-se în fața Prefecturii, au ovaționat pe dl. prefect al județului Bihor, pe d-voastră. În urmă au plecat spre casă, oprindu-se în drum la colonia numită încă „Tolai”, unde s-au înveselit încingând o horă. Poliția a fost anunțată că e o manifestare „fascistă”. Cine a putut denunța această veselie de 10 Mai, un român? Nu e putință! Căutați cine. Ce s-a întâmplat știți. Agenții poliției au tras focul asupra țăranilor, care s-au apărat. Apoi țăranii s-au risipit, însă au fost urmăriți de poliție, care a tras din nou asupra lor, iară un agent cu nume ungueresc – numai atâta spun – a tras în capul unui țăran, deja rănit, ucigându-l. A murit de asemenea încă un țăran român, plătind cu sânge alți vreo trei țărani răniți dreapta prăznuire a zilei de 10 Mai, împlinindu-se astfel profeția zvonului șoptit prin oraș: „Zece Mai va fi scaldat în sânge de român”.

În aceeași zi de 10 mai, la aceeași oră, trei ostași români au fost bătuți de acești agenți de poliție, ca învinuți de a fi luat parte la hora țăranilor români. Nu mă îndoiesc că armata română va ști să facă dreptate în pofida veșmântului minciunilor și ipocritelor pretenții care de acum caută să învăluie realitatea întâmplărilor.

Ca încununare, au fost arestați vreo 20-30 țărani, bătuți și maltratați, ca cei din urmă făcători de rele. Apoi puși pe picior de libertate, cu toată comoara lor de răni, al căror geamăt și chin va trebui să fie gravă învinuire în viața multora care au lăsat să fie vopsită cu sânge de român ziua de 10 Mai. Bieții români care au răzbit cu viața în vremea celui 10 Mai sub călcâi străin!

Mă întreb, domnule prefect, morții, *să fi fost doi ungeri, arestații iarăși, soldații iarăși*, cum ar fi văzut orașul o manifestare de protest împotriva „fasciștilor”

ucigași români! Dar așa, fiind români, rămân îngropați – ca întotdeauna – în amintirea dreptății dumnezeiești și poate neîngropați în conștiința aceluia care tolerează, dirijează și nu sancționează astfel de crime, spre a le fi povară și remușcare.

După aceasta vă mai mirați de cele întâmplate în sala Teatrului Municipal? Oare provocatori nu sunt și aceia care au îngăduit în program ceea ce era de prevăzut că va stârni indignare?

Ce s-a întâmplat în urmă, cred că de asemenea știți: agenții poliției au tras asupra soldaților români, au rănit dintre ei, au lovit, umilind astfel Armata. Acestea toate în seara zilei de 10 Mai, anul Domnului 1946.

Concluzie și propunere

Judecați, Domnule prefect, cine sunt cei care provoacă, cine sunt cei vinovați – dacă sunt, a se căuta și urmări aceștia.

Cred că nu poate să fie în acest oraș – nu vreau să spun în această țară – un român democrat aievea, care să susțină că aici în oraș factorii dușmani ai poporului și ai țării sunt armata (asupra ostașilor s-au tras focuri de revolver), profesorii (asupra unora dintre ei s-au pornit urmăritorii poliției), elevii, care sunt fiii poporului nostru și nădejdea țării (bârfiti și batjocoriți în răsul colegilor lor maghiari) și țărani români (loviți, arestați, răniți și asasinați). Dar acuza lor a fost, și este încă, durere, refrenul ungarilor, a multora dintre ei.

În urma acestei expuneri, drept concluzie, apelând la simțul d-voastre de dreptate și la demnitatea străveche ce o aveți ca cetățean român democrat în cel mai genuin sens, vă rog, domnule prefect, să dispuneți:

1. Imediata încetare a campaniei de presă dusă împotriva profesorilor și elevilor români din acest oraș.
2. Încetarea urmăririi polițienești a profesorilor inculpați de „crime” comise în văzul și auzul tuturor, în ziua de 10 Mai.
3. Repararea onoarei vătămate a corpului profesoral, în modul în care aflați mai potrivit.
4. Sancționarea după merit a celor care au lovit în soldați și a aceluia care au asasinat pe țărani români.
5. Pentru viitor: sărbătorile întregului neam să fie organizate de armată, de școli, cu concursul prefectului și al primăriei.
6. În programul zilelor de sărbători naționale să nu fie siliți sau prea solicitați să participe ungarilor, cel puțin deocamdată, deoarece – cum s-a văzut și la 10 Mai – e o durere pentru ei că trebuie să se bucure de ce ne bucurăm noi. Pretutindenea unde ei nu au parte activă la program, praznicul a ieșit foarte bine. Să se rezolve colaborarea și emulația pe alte planuri și tărâmurile, și sunt destule unde înfrățirea se poate realiza mai degrabă.

Este obștească convingerea că unitatea sufletească a populației române din acest oraș, greu lovită de cele întâmplate, va putea să se refacă în mare parte printr-un răspuns favorabil pe care îl dați acestui raport.

În această speranță, vă rog să primiți, domnule prefect, expresiunea sentimentelor mele de veche și aleasă considerațiune ce vă păstrez.

Ioan Suci
Episcop Român Unit

Oradea, la 15 mai 1946

(Arh. St. Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.155-160)

---

[1] La finele anului 1945, din cei 77.509 locuitori ai Oradei, 59,1% erau maghiari, 32,7% români, 6,5% evrei, 1,7% alte naționalități (cf. *Istoria orașului Oradea*, coord. L. Borcea și Gh. Gorun, Oradea, Edit. Cogito, 1995, p.407).

[2] Primul ministru Petru Groza se afla la Oradea, cu ocazia mitingului organizat de Frontul Plugarilor în 11 mai, cu participarea reprezentanților F.N.D.

Ședința cu tovii de la U.P.M. din 17 mai 1946

Participanții: Tov. Gheorghiu-Dej, tov. Vasile Luca, tov. Chivu Stoica[1], tov. Miron Constantinescu, tov. Vasile Vaida, tov. Ion Vințe[2], tov. Csákány[3], tov. Kurkó, tov. Balogh, tov. Mezei[4], tov. Gábor Gaál[5].

Tov. Gheorghiu-Dej: Deoarece stăm pentru prima dată de vorbă, să ne permiteți să privim înăuntru U.P.M., să vedem ce curente străbat U.P.M., cum lucrează partidul în U.P.M., ce metode de lucru aveți. Dorim să cunoaștem situația organizatorică a U.P.M., numărul membrilor, ale organizațiilor, punctele unde are U.P.M. organizații; influența pe care o are, legat de o serie întreagă de revendicări specifice populației maghiare. La punctul curente, vrem să știm curente din sânul populației maghiare, cum lucrează reacțiunea, pentru că este o luptă aproape nevăzută, dar foarte ascuțită. Apoi, raporturile cu populația românească și, fiind membri de partid, aveți posibilitatea să verificați prin organizațiile de partid ce curente sunt și în sânul populației românești, ca șovinism etc. Să vedem ansamblul problemelor care interesează naționalitățile conlocuitoare și în special populația maghiară. Și apoi, tovarăși, să vă spuneți propunerile, iar punctul nostru de vedere îl vom spune mai târziu, pentru ca atunci când plecați înapoi, să plecați înarmați, să aveți o linie clară. Să nu se mai spună „linia justă ...”, ci să știm a, b etc., ce e, ca să nu mai fie nimeni nelămurit.

Tov. Csákány: În ce privește situația organizatorică, relev în primul rând situația numerică a membrilor. Cu ocazia congresului, anul trecut, totalul membrilor pe țară s-a ridicat la 387.000 și azi sunt 417.000 membri. În general, organizația noastră s-a format destul de anevoios, din cauza lipsei de cadre. Mai întâi erau cadre, luptători vechi, la care s-au asociat intelectuali, oameni democrați cu care s-au putut forma primele cadre ale organizației noastre. După congresul de anul trecut, am ținut adunări cu organizațiile județene. Avem 24 organizații județene, inclusiv București, adică organizație județeană pentru fiecare județ din Ardeal, plus Bucureștiul. Și au început să se formeze organizații și în restul orașelor din Vechiul Regat, unde s-au reintors în parte elementele care au plecat. Și la Ploiești, și la Galați...

După congres am ținut adunări generale în toate organizațiile și s-au ales la organizațiile locale, cât și județene comitetele respective locale și județene, în a căror compoziție au intrat și elemente care nu au putut fi destul de bine controlate și care nu corespund liniei noastre. Totuși, în general, putem spune că prin aceste comitete am putut asigura organe de conducere potrivit împrejurărilor. După ce am evoluat și cu ajutorul centralei din Cluj, am putut asigura unitatea și impune punctul nostru de vedere. În general, trebuie să spunem totuși că în această privință nu am făcut mari progrese, pentru că legăturile între centru și organizațiile județene erau destul de slabe. Mai târziu am format și noi regionale, ca să le zic așa. Am grupat

două județe în câte o regională, în fruntea cărora am pus un responsabil regional, care a asigurat legătura între centru și organizațiile județene. Acești responsabili regionali sunt convocați în fiecare lună la centru. Acum avem 11 regionale, pentru că le-am mai divizat. Pentru că erau unele județe cu un număr mai mare de membri și acești responsabili regionali nu au putut face față. Cu aceștia ținem ședințe lunare regulat, în afara C.C. al nostru de 100, care ține ședințe în fiecare trimestru în diferite orașe. Până acum am ținut 3 ședințe, sau 2. Cei de la regionale vin la centru în ziua de 15 a fiecărei luni și dau rapoarte, le dăm instrucțiuni. C.C. de 100 a ținut ședință cam în noiembrie trecut, la Tg. Mureș și în martie în Brașov. La centru funcționează Comitetul Executiv Central, ales după congresul nostru de anul trecut, cu 11 membri. Numărul acestui Comitet Central Executiv s-a ridicat acum la 17, prin cooptări făcute de la noiembrie încoace. Aceasta ar fi ceea ce am putea spune în general asupra schemei noastre organizatorice.

Tov. Gheorghiu-Dej: Care este compoziția socială a organelor de conducere?

Tov. Csákány: Trebuie să spun că nu eram pregătiți ca să facem un asemenea raport, așa că datele noastre în mod inerent sunt numai aproximative. În ce privește compoziția organelor de conducere, ar trebui să mă refer la tov. Mezei. La C.C. sunt cam 30% țărani, cam 40% muncitori și restul de 30% intelectuali. Cam așa e... (După ce a vorbit în ungurește cu tovii maghiari). Adică, cam 30% țărani, 30% muncitori și 40% intelectuali, comercianți, meseriași. Noi nu suntem mulțumiți cu acest procentaj, care a provenit tot din cauză că cu ocazia congresului nostru anual nu am avut o privire generală. Ardealul de Nord era separat de noi, legăturile erau aproape inexistente; atunci centrul a fost la Brașov, nu am avut legături mai strânse decât cu organizațiile din județele secuiești, unde la Tg. Mureș era o opoziție împotriva U.P.M. Astfel că la congresul din mai a trebuit să alegem elementele care erau disponibile și în care aveam o încredere mai mare, vechi madosziști, vechi luptători. Așa că din toate organele noastre de conducere, putem spune că C.C. este cel mai omogen și cel mai demn de încredere din punct de vedere politic. Organele subordonate nu mai prezintă aceeași omogenitate, pentru că nu am avut influență destulă asupra alegerilor care s-au ținut. Nu am putut asigura ca să între acolo elemente destul de verificate și nu am putut asigura ca compoziția să fie o oglindă reală a raportului de forțe între clasele sociale. De acum înainte, începând cu congresul care se ține acum la sfârșitul lunii, va trebui să stăruim din răspuțeri ca să asigurăm atât în C.C., cât și în organele județene și locale elemente care s-au remarcat în cursul acestui an.

Tov. Gheorghiu-Dej: În ipoteza că sus avem această proporție, cam care ar fi raportul jos?

Tov. Csákány: Dacă îmi permiteți, am să-l întreb pe tovarășul. În general, comitetele județene se compun din 50% țărani, iar restul intelectuali, mici industriași etc.

Tov. Miron Constantinescu: Vasăzică, 50% sunt țărani. Dar din ceilalți 50% câți ar fi intelectuali, câți meseriași, câți muncitori?

Tov. Csákány: Noi nu eram pregătiți...

Tov. Kurkó: Intelectuali sunt cam puțini la județ.

Tov. Csákány: În organizațiile locale, în orașe în general, intelectualii predomină, din care cauză era un fenomen destul de des că organizațiile locale din capitala județului intrau în conflict cu organizația județeană.

Tov. Gheorghiu-Dej: De ce aceasta?

Tov. Csákány: Din cauza compoziției sociale. În problemele locale și în problemele generale, organizația județeană a urmat linia noastră, organizația orășenească

era împotriva acestei linii. Mai adaug că raportul acesta în organizațiile orășenești s-a influențat de faptul că muncitorimea s-a organizat, evident, în partidele muncitorești. Și de aceea, în conducerile organizațiilor locale muncitorii nu erau reprezentați într-un raport mai mare.

Tov. Miron Constantinescu: Dacă am spune că în comitetele județene numărul țăranilor și al intelectualilor predomină cu mult pe cel al muncitorilor...? Cam 70%, nu?

Tov. Csákány: Cred că procentajul este și mai mare.

Tov. Miron Constantinescu: 80%. Acum, în fiecare comitet sunt 2-3-5 elemente care conduc. Aceste elemente care conduc ce origine socială au? Mai mult țărani? Mai mult muncitori sau intelectuali?

Tov. Csákány: În general mici meseriași și muncitori – cadrele vechi ale M.A.D.O.SZ.-ului.

Tov. Vasile Luca: Totdeauna linia a putut fi asigurată, cu toate defectele.

Tov. Csákány: În organizațiile comunale predomină elementele țărănești.

Tov. Chivu Stoica: Înstărite sau sărace?

Tov. Csákány: În această privință au evoluat chestiunile. La început au fost cei săraci, pe urmă au început să se impună și cei înstăriți, pentru că ceilalți nu aveau autoritate în sat.

Tov. Miron Constantinescu: Cine influențează organizația locală din sat? Țăranul sărac, muncitorul agricol sau...? Preoții ce influență au?

Tov. Csákány: Am observat că în general influența preotului este redusă.

Tov. Vasile Luca: Preoții în general merg cu reacțiunea împotriva populației, fâțiș.

Tov. Csákány: Acesta era fenomenul, că preotul, chiar dacă nu s-a ținut cu totul în afară de cadrul organizației, nu s-a putut impune în conducerea organizației. Cu învățătorii...

Tov. Kurkó: Toți intelectualii sunt primiți numai ca specialiști la secția culturală etc.

Tov. Csákány: Aceștia n-au influență asupra conducerii politice. Participă la conducerea organizației, dar conducerea politică este tot în mâinile țăranilor și în majoritate membri de partid. Compunerea organizației noastre nu este numai pur politică. Chiar și conform statutului, noi ne ocupăm și de problemele culturale, sociale și economice ale populației maghiare. În toate comitetele se formează, atât la organizațiile locale, cât și în cele județene și la centru, comitete executive. Acestea au conducerea politică, organizatorică și în general a întregii organizații. Subordonate acestor comitete, cu putere consultativă, sunt formate comisii: comisia culturală, comisia economică, comisia organizatorică, comisia de femei și comisia de tineret. La organizațiile județene, la aceste comisii se mai adaugă comisia juridică și administrativă, comisie care este formată și la centru. În aceste comisii și mai ales în comisiile culturale și comisiile economice atragem și dăm posibilitate de muncă intelectualilor într-un sens mai larg, chiar dacă nu sunt elemente cu totul verificate și demne de încredere. Îi atragem în aceste comisii, ca să lucreze acolo. Ei nu pot lua hotărâri definitive; fac propuneri pe care comitetul executiv le analizează, le adoptă, le modifică sau le respinge, după cum trebuie. În aceste comisii participă larg și elemente bisericești și chiar elemente care nu sunt de acord cu linia noastră.

Tov. Luca: Sunt popi care nu sunt de acord, dar totuși lucrează și se apropie, și sunt și dușmani.

Tov. Csákány: Prin munca aceasta ne-au cunoscut și s-au apropiat o serie de elemente. În ce privește ziarele pe care le avem... Avem la Cluj, Brașov, Timișoara și la Arad ziare proprii ale U.P.M., cotidiene. Și avem un săptămânal. Am ținut adunări

peste tot, ținem regulat conferințe județene cu conducătorii organizațiilor locale și acolo prelucrăm problemele la ordinea zilei.

În ce privește legăturile centrului cu organizațiile județene, se fac în primul rând prin responsabilii aceștia regionali. În al doilea rând, convocăm periodic sau după necesități anumite organe, ca de exemplu învățătorii, sau anumiți responsabili, anumite categorii din aceste organizații, le convocăm la centru și acolo prelucrăm cu ele problemele.

Am avut slăbiciuni foarte mari în ce privește formarea cadrelor. Nu am format până acum o școală proprie de cadre, mai ales pentru că am avut puțini activiști și nu am putut organiza munca cum trebuie, și în al doilea rând din cauze materiale. Așa încât educarea cadrelor s-a făcut prin aceste mijloace de care am spus adineauri: conferințe, presă și prin broșuri care au apărut și acestea în număr destul de redus. Am scos hotărârile congresului de anul trecut, cuvântările ținute cu ocazia acestui congres de tov. Luca, de primul ministru Groza; am scos hotărârile conferinței de la Brașov și am scos un calendar care a reușit ca într-adevăr, conținutul său, să poate fi considerat ca un manual pentru cadrele de mai de jos. Am adunat un material bun, l-am pregătit în mod metodic, ca să putem da totuși un material mai serios.

Tov. Gheorghiu-Dej: De ce nu trimiteți materialul mai important al U.P.M.?

Tov. Csákány: Am dat dispoziție să se trimită în 10 exemplare, dar nu am controlat, și probabil că nu au făcut aceasta. Cred că cu aceasta am terminat partea organizatorică, dacă nu mai aveți ceva de întrebat.

Tov. Miron Constantinescu: Tovii Vaida, Vințe și cu mine, care am mai cunoscut situația în Ardeal, nu suntem de acord cu aprecierea pe care ai dat-o în ce privește influența care se exercită în organizațiile sătești...

Tov. Gheorghiu-Dej: O să vorbim la influența politică.

Tov. Miron Constantinescu: Ai pomenit că sunt 4 ziare, dar nu te-ai referit la tendințele care s-au manifestat...

Tov. Gheorghiu-Dej: La „curențe”.

Tov. Miron Constantinescu: Eu nu știam că este un punct special.

Tov. Gheorghiu-Dej: Altă întrebare: în ce regiuni sunt răspândite în special organizațiile U.P.M.? Unde sunteți mai tari, care este centrul de gravitate?

Tov. Csákány: Întrebarea, dacă îmi permiteți, trebuie s-o scindăm în două: unde suntem mai tari politicește și unde suntem mai tari sub raportul numeric.

Tov. Gheorghiu-Dej: Influența politică o s-o vedem la partea politică.

Tov. Csákány: Sub raport numeric, cred că organizația cea mai puternică este Bihor, după care urmează Odorhei, Sălaj, Trei Scaune, Mureș, Ciuc. Și după aceea urmează celelalte organizații: Timiș, Brașov, care are 17.000 membri. Organizația cea mai mică cred că este în Făgăraș, cu 1200 membri.

Tov. Miron Constantinescu: Mai precis: Sălaj are 42.000 membri, Turda 41.000, Bihor 40.000. Acestea sunt primele și pe urmă vin cu 30.000 etc. Noi avem cifrele, dar sunt mai vechi, nu le-am primit pe cele mai recente.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ar fi bine să cunoaștem și datele, pentru că numai atunci putem lucra după toate normele științifice.

Tov. Csákány: La raport, la congresul nostru, o să facem, și pe urmă depunem o copie și o să știți.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ar fi bine să știm înainte de congres.

Tov. Csákány: Noi așa am pregătit, că până la 20 trebuie să fie toate secțiunile gata și apoi adunăm datele și le cuprindem într-un raport unic, care poate fi gata la 25.

Tov. Vințe: Ce cadre de instructori are C.C., care să cuprindă organizațiile județene și regionale?

Tov. Csákány: 11 la număr, câte regiuni.

Tov. Gheorghiu-Dej: Numărul total al cadrelor ar fi interesant de cunoscut. Dacă ai putea să te referi și la relațiile cu membrii P.S.D. maghiari.

Tov. Kurkó: (vorbește ungurește și traduce tov. Csákány) Fac o scurtă schiță începând de la pornirea mișcării. După eliberare, după 23 august, mișcarea s-a pornit din Brașov, cu sprijinul tov. Luca și al tov. Vințe, înțelegând prin aceasta lărgirea mișcării asupra păturilor celor mai largi ale populației. După ce am format în linii mari organizația, am convocat un congres general anul trecut la... Cu ocazia acestui congres ne-am ciocnit cu un șovinism puternic și organizațiile noastre din Ardealul de Sud, care au dat suportul politic, nu au fost privite cu ochi buni, cum nu sunt nici acum privite cu ochi buni. Populația maghiară din Ardealul de Sud, la început, inclusiv intelectualii, a fost radicală. După ce s-au pornit comunicațiile între cele două regiuni, s-a format un fel de echilibru, în sensul că tendințele intelectualilor din Ardealul de Nord au influențat atitudinea celor din Ardealul de Sud și reciproc, astfel că a intervenit un echilibru, că cei cu tendință radicală au devenit mai puțin radicali și ceilalți mai puțin șovini.

Tov. Vasile Luca: Printre intelectualii predomină elementele șovine.

Tov. Kurkó: Pe când în Ardealul de Sud aproape toți pașii U.P.M. au însemnat un succes pentru populația maghiară, în Ardealul de Nord, evident, trebuind să se cedeze din drepturile create de imperialismul care a dominat acolo, aceasta a avut un efect demoralizant mai ales asupra intelectualilor, și evident că efectul s-a adâncit și în popor.

Tov. Vasile Luca: Ei au pierdut anumite privilegii...

Tov. Kurkó: Am avut o muncă relativ ușoară spre a explica maselor sensul și necesitatea acestei transformări, acestei cedări de privilegii. Totuși, a trebuit să ducem o luptă hotărâtă pentru a ajunge la un echilibru și această luptă s-a intensificat mai ales acolo unde reacțiunea din ambele părți s-a mai întărit și a rezistat. Pentru că erau anumite doleanțe, pe care le cunoașteți, cu plata salariilor profesorilor și anumite legi, care au iritat populația maghiară.

Încrederea față de guvern am putut s-o menținem în mod unitar și aproape complet până la Conferința de la Moscova[6]. Dacă până atunci legile au avut lacune și am avut greutăți din cauza aceasta, am putut da o explicație ușoară și accesibilă, prin faptul că regele nu a semnat decretele, că camarila nu a vrut să lucreze... Și această situație am putut s-o menținem chiar și câteva săptămâni după Conferința de la Moscova. După cooptarea în guvern a reprezentanților partidelor „istorice” și în urma intensificării acțiunilor reacțiunii, aceasta a avut drept consecință intensificarea greutăților și adăugându-se la aceasta și speranțele revizioniste, evident că a avut un efect demoralizator, chiar și asupra maselor muncitoare. Reacțiunea a avut ferma credință că în urma schimbului de telegrame Stalin-Groza, conținând condițiile de a aplica un tratament egal față de naționalitățile conlocuitoare, se va da dovadă că România nu poate rezolva chestiunea naționalităților și prin urmare se poate pune problema revizionistă. Noi, văzând aceasta, noi care eram adepții sinceri ai apropierei celor două popoare nu numai în Ardeal, ci și adepți ai apropierei celor două națiuni română și maghiară și care am dat dovadă peremptorie în acest sens în ședința C.C. al nostru din Tg. Mureș, văzând toate acestea am adoptat o atitudine mai tare față de democrația românească și față de guvern, spre a facilita rezolvarea acestor probleme care au denotat anumite slăbiciuni ale democrației.

Hotărârea noastră din Tg. Mureș a fost urmată de un val și de o contraofensivă generală a reacțiunii. Ținta reacționarilor era să nimicească complet U.P.M. și să provoace o nouă hotărâre, prin care să arate că U.P.M. nu reprezintă opinia publică maghiară și în consecință nu este chemată și potrivită să aducă hotărâri de felul celor aduse la Tg. Mureș. Această hotărâre a lor au vrut s-o aducă la îndeplinire și cu ajutorul fracțiunii maghiare a P.S.D. Această acțiune a fost respinsă de noi cu ajutorul partidului, și încrederea maselor, în urma reușitei turului de forță, a crescut. Dar totodată am crezut necesar să cerem mai puternic rezolvarea problemelor care le-am cerut la Tg. Mureș și care au rămas nerezolvate, tocmai în interesul satisfacerii acestor doleanțe juste. Aceștia nu s-au resemnat în pierderea bătăliei și au vrut să facă o nouă manifestare de forță și au ales... (Pauză)

Reacțiunea tindea să se regrupeze și a găsit nimerit ca drept acțiune și manifestare să-și aleagă adunarea generală a E.M.G.E.[7], care s-a ținut la mijlocul lui februarie la Tg. Mureș. Este o organizație care se ocupă cu chestiuni agricole, procurarea de unelte agricole. Să vă caracterizez această asociație, care a fost fondată cu 50 de ani în urmă. Până în 1935, mi se pare, a stat exclusiv sub conducerea vechiului partid maghiar[8]. Atunci a luat conducerea Szász Pál, care atunci, față de clica din partidul maghiar, a însemnat un oarecare progres și a reușit din două mii și ceva de membri să-și formeze un număr de 40.000, mai ales că prin structura țărănească, având și tradiție și această conducere a lui Szász Pál, a prins rădăcini foarte adânci, procurând unelte agricole țăranilor ș.a.m.d. Acum, în Ungaria există o confederație a țăranilor, sub influența Partidului Micilor Agrarieni. Regimul horthyst a vrut să introducă și în Ardealul de Nord această confederație, dar nu a reușit, în urma rezistenței acesteia. Și atunci a luat-o sub influență, a dirijat activitatea, a dat premii, le-a dat avantaje, a făcut „țărani cu spic de aur... cu spic de argint”, care aveau anumite avantaje în regimul horthyst. Asociația exista și în Ardealul de Sud și a existat și sub regimul antonescian și a constituit un progres față de comunitatea maghiară în fruntea căreia stătea Béla [Szele], neagreat de nimeni. În Ardealul de Sud a rămas în fruntea acestei asociații Szász Pál, care împreună cu episcopul... a format opoziția în sânul comunității maghiare față de Gyárfás Elemér.

Vasăzică, acest congres al acestei asociații E.M.G.E. a fost a doua speranță a reacțiunii, alimentată și de către aripa dreaptă a Partidului Micilor Agrarieni din Ungaria. Și în această privință avem dovada că ziarele acestei aripi din Ungaria au scris cu două săptămâni, mi se pare, înainte de congresul lui E.M.G.E. de la Tg. Mureș, că la Tg. Mureș se va decide acum soarta maghiarimii din Ardeal. Au vrut să folosească acest congres ca să provoace o manifestare generală împotriva U.P.M. și au scontat că dacă reușesc în această privință și această atitudine dușmănoasă față de U.P.M. ar putea să prindă rădăcini în masă. Am avut informații că la acest congres au vrut să proclame formarea Partidului Micilor Agrarieni și s-a argumentat cu aceea, că 75% din populația maghiară este formată de țărâtime. „Țărâtimea trebuie să decidă ea singură de soarta ei și întrucât U.P.M. nu reprezintă țărâtimea, evident că va trebui să se formeze acest partid”. Acest plan al lor nu a reușit. Congresul a manifestat pentru U.P.M. Noi de asemenea am pregătit cadrele noastre pentru acest congres, deși am avut unele slăbiciuni, nu am reușit nici noi pe deplin în acțiunea noastră. Dar totuși, aceștia au trebuit să renunțe la planul lor. Lista conducerii pe care au pregătit-o, cu preponderența elementelor vechi, a căzut și s-a ales o conducere din candidații celor prezenți în congres, conducere care nici acum nu ne mulțumește pe

deplin, dar totuși preponderența noastră este asigurată în comitet. Acest congres s-a ținut în februarie. Deși în acest comitet, în fruntea asociației a rămas acest Szász Pál, care are o influență covârșitoare, și dacă pe vremuri a constituit un progres față de clici și mai reacționare, azi, fiind un filo-englez, ar merge mai bine cu clica Maniu, dacă în această dorință a lui nu ar fi reținut de faptul că maniști au săvârșit atrocități, care îl împiedică. Față de această situație, că Szász Pál are președinția activă, conducătorul organizațiilor regionale al acestei asociații, Antal Dániel, este membru în comitetul nostru executiv central, care are legătură organizatorică.

Până aici au ajuns acțiunile lor dușmănoase mai puternice, pe care le-au sprijinit și cu răspândirea zvonului că U.P.M. nu este decât o filială a P.C.R., fiind condusă exclusiv de comuniști. La răspândirea acestui zvon a contribuit într-o mare măsură și fracțiunea maghiară a P.S.D.

Un tov.: Antal Dániel este membru de partid.

Tov. Kurkó: De fapt, în această acțiune propagandistică a lor au avut dreptate, pentru că în fruntea organizațiilor au stat membri de partid. Pentru că chiar dacă au fost aleși democrați cinstiți, care nu erau membri de partid, au devenit membri de partid.

Noi, după respingerea acestor atacuri, am dat dispoziție către organizațiile județene și locale ca din cei care în cursul anului s-au relevat în munca lor în comisiile pe care le-am amintit la început, să fie cooptate elemente cinstite în conducerea politică. Și această instrucțiune a noastră a fost exploatată de către reacțiunile, care, în unele organizații unde am avut conducerea mai slabă, a eliminat complet conducerea noastră. Ca exemplu, în jud. Mureș, unde conducerea noastră veche a demisionat, deși noi am dat instrucțiuni scrise precise ca „voi să cooptați prin chemări individuale din aceștia”. Noi am dat un aspect absolut accesibil acestei chestiuni. Am spus: „Conducerile au fost alese pe un an. Neexpirând mandatul și vrând să asigurăm unor elemente verificate să lucreze, să chemați oameni verificați să vă stea alături în muncă”. Și cum era cazul la Mureș, aceștia au pășit mai organizat, forțând conducerea noastră ca să demisioneze. Iar la organizația județeană din Sălaj s-a dat o circulară, erijându-se într-o centrală secundară, către toate organizațiile din țară, ca să fie convocat congresul spre a alege o nouă conducere centrală. Noi am respins și acest atac, nu am acceptat demisia comitetului din Tg. Mureș și am arătat că nu poate fi vorba decât de mărirea vechilor comitete prin cooptări de asemenea membri.

Am mai înființat comisii de ajutor, pentru a da posibilitatea celor care vor să muncească cinstit pentru poporul lor; și pentru a degreva, pentru a ușura munca politică, am înființat aceste comisii de ajutor, ca și prin aceasta să mobilizăm masele maghiare, să dăm o nouă formă de mobilizare a populației maghiare. Și scopul era ajutorarea prizonierilor întorși, ajutorarea săracilor și pentru aducerea copiilor maghiari din Ungaria în România. Acest întreit scop l-au avut aceste comisii de ajutor. În vederea constituirii acestor comisii, am convocat pe toți episcopii, precum și conducătorii tuturor instituțiilor maghiare. Episcopii și în special... (un nume ungueresc) s-au bucurat că se va ivi o ocazie de colaborare. Conte Teleki Ádám și clica sa, care era deja în contact cu clica lui Maniu și în special cu Hațieganu și ajungându-se la o înțelegere în preajma ședinței de constituire, a spus episcopilor: „băgați de seamă, pentru că noi ne-am înțeles cu Maniu și feriiți-vă de aceștia”. Episcopul catolic din Alba Iulia nu a știut de aceasta, dar episcopului reformat din Cluj i s-ar fi spus. Lui Mak... [Makkai Sándor][9] i s-a comunicat că

se va înființa un partid care va fi cu totul independent. Și au spus acestor episcopi ca să nu vie la constituirea convocată de noi, pentru că acolo vrem să-i înconjurăm cu vreo 30 de comuniști și vrem să-i forțăm la semnarea unui declarații. Consfătuirea s-a ținut totuși, fără participarea episcopilor, și după aceea Kurkó s-a dus la Makkai, i-a explicat situația și i-a explicat că prin această manevră va fi atras în lagărul lui Maniu; și i-a comunicat faptul că episcopul Vásárhelyi[10] a știut de acest lucru. Față de aceasta, Makkai s-a speriat, a spus că nu va avea nimic comun cu această acțiune și a arătat punctul de vedere că populația maghiară trebuie să se organizeze în U.P.M. În acest întreg complex de atacuri au avut un rol foarte mare elemente din organizațiile noastre și membrii de partid.

Tov. Vasile Vaida: Făceau jocul reacțiunii.

Tov. Kurkó: Reacționarii au spus de mai multe ori că în sânul organizației noastre nu este unitate și au prins curaj afirmând că acțiunea lor e sprijinită chiar și de comuniști. Din cercul U.P.M. este Demeter János care a sprijinit aceste stăruințe, iar din regionala din Cluj a partidului era Iordachi [Lajos Jordáky].

Tov. Vasile Luca: Țsta are un frate fascist, care era la ministerul de Externe maghiar [Béla Demeter], iar Iordachi a fost exclus acum din partid.

Tov. Vințe: Fost social-democrat până la Dictatul de la Viena[11]. Apoi până la dictat a fost român, a devenit ungar și după război...

Tov. Miron Constantinescu: După război a devenit englez.

Tov. Vasile Luca: Nu, el a fost totdeauna ungar. Chiar părerea reacționarilor anglo-americani este despre Iordachi că naționalismul lui este mai puternic decât convingerea lui comunistă, și de acest element se folosesc.

Tov. Miron Constantinescu: El a dat interviul acela unor ziariști englezi, acest Iordachi, în care vorbea în numele partidului, dar spunea cu totul altceva decât stabilise linia partidului.

Tov. Kurkó: Toate aceste acțiuni au fost mult facilitate din cauza lipsei disciplinei interne, care s-a manifestat atât în U.P.M., cât și în partid. Dacă am ținut o consfătuire și am hotărât ceva, tot orașul a aflat despre hotărâre. Evident, această acțiune era dusă după sistemul specific, cu zvonuri răuvoitoare la adresa noastră, că am vândut Ardealul, cu versuri, cu panflete, cu amenințări cu moartea, cu scrisori de amenințare. Erau inscripții mari pe pereți la Cluj, că suntem trădători de neam, în sfârșit...

Tov. Gheorghiu-Dej: În partid elementele acestea nu au reușit?

Tov. Vasile Vaida: Era pericolul lui Iordachi, care și-a făcut popularitate foarte mare. Era periculos în partid. Lui Demeter János i s-a dat vot de blam și avertisment și de atunci nu mai scoate așa capul.

Tov. Gheorghiu-Dej: Simó [12] ce face? Era în jurul acestor elemente? Știu că Simó a avut ceva în închisoare, dar se redresează ușor, dacă e lămurit omul. Acum e pus pe linie moartă sau lucrează?

Tov. Vasile Luca: Nu, lucrează.

Tov. Vasile Vaida: El lucrează, dar este și un element așa de comod. Mai ales că are și o situație familială așa... Lucrează 2 ore pe zi, 3 ore pe zi. Este un element pregătit...

Tov. Vasile Luca: ... dar un element mic burghez.

Tov. Gheorghiu-Dej: Să-i dai dispoziție să vie la București.

Tov. Vasile Vaida: Pentru noi nu este un ajutor, deși are o pregătire care ar putea să ne fie mult de folos.

Tov. Gheorghiu-Dej: Când vine la București, ar fi bine să fie un tov. care să-i arunce în față toate...

Tov. Vaida: Aici pot veni eu sau tov. Jakab [13].

Tov. Vasile Luca: Jakab îl cunoaște mai bine.

Tov. Gheorghiu-Dej: Afară de Simó, mai sunt elemente de partid care au asemenea manifestări?

Tov. Vasile Vaida: Noi am avut greutăți mari cu un element nu așa de pregătit, dar era o figură în Cluj. E Veres Pál. El este din partea regionalei Confederației[14]. Noi am protestat de ce l-au pus acolo, și el a aflat.

Tov. Gheorghiu-Dej: Nu cumva a fost așa prin consiliul general al sindicatelor unitare?

Tov. Vaida: A fost.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ei, să vie și acest Veres Pavel. Care din membrii de partid aveau legături cu membri din P.C. maghiar?

Tov. Vaida: Aici era și Simó, și Jakab.

Tov. Gheorghiu-Dej: A fost aici un membru al C.C.

Tov. Vasile Vaida: Da, da. El a venit acum vreo 10 zile, Szirmai[15], deputat acolo. El a venit de la Arad și s-a oprit la Cluj. Și stă regulat la Jakab când vine. El a luat legătura cu mine și cu Jakab și a spus să nu fim de față decât eu, Jakab și Kertész[16]. Noi ne-am dus acolo și el a spus că vrea să ne spuie unele lucruri și a venit cu chestiunea că partidul...

Tov. Gheorghiu-Dej: În ce privește problemele pe care le-a ridicat acolo și cum au decurs lucrurile, să-mi faci un referat și să-l trimiți cu Jakab.

Tov. Vaida: Că ne-a spus nouă, nu ar fi fost nimic, dar pe urmă a mers...

Tov. Vasile Luca: A mers peste tot. Știi ce greutăți am găsit acolo la Oradea?

Tov. Balogh: În această ordine de idei, menționez că anul trecut a fost aici în țară un membru al P.C.M. și scriitorii aparținând acestui partid, care însă nu au luat contact cu noi, ci cu grupul Iordachi, ca să zic așa, cu toate că e o expresie nepotrivită. Și au dus informații.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cine crezi că este în cercul acesta?

Tov. Balogh: Iordachi, Demeter, Simó, Pászty. Și de la aceștia au dus informații în Ungaria, că U.P.M. nu reprezintă nimic, nu este decât o organizație a guvernului și că este cu totul impopulară. Prin aceasta se explică că partidul maghiar și prin presa lui a trecut sub tăcere toate manifestările U.P.M. Și, bineînțeles, a contribuit și faptul că în Ungaria s-au dus numai Iordachi o dată, și o dată Simó.

Tov. Miron Constantinescu: A știut și a aprobat partidul plecarea lor?

Tov. Csákány: Au plecat pe contul lor.

Tov. Vințe: Aceasta era încă în timpul când nu era stabil acolo. Exista organizația de partid, dar era încă sub influența lui Iordachi, lui Veres.

Tov. Vasile Luca: Veres era exclus din partid atunci.

Tov. Miron Constantinescu: Era tov. Goldberger atunci și au fost și tovii Vințe și Magyaros[17] plecați acolo.

Tov. Csákány: În afară de aceasta, a mai fost [László] Bányai, trimis de Tribunalul Poporului, și tov. Kurkó. Prin aceasta se explică atitudinea Partidului Comunist Maghiar față de U.P.M. Situația s-a schimbat brusc când au venit din Ungaria Vásárhely etc..., când erau festivitățile cu filmele maghiare. Atunci au stat de vorbă și cu noi la Brașov – noi aveam ședința C.C. de 100 – și de atunci s-a schimbat atitudinea partidului maghiar față de noi. Au scris ziarele ungurești de noi ca de o organizație care luptă aici pentru revendicările poporului maghiar.

Tov. Balogh: Kállai și cei care au fost atunci aici erau cu totul de acord cu politica noastră. Le-am spus că politica revizionistă de acolo nu este sănătoasă, că este

sănătoasă politica lor antirevizionistă, care ne ajută pe noi să luptăm mai hotărât pentru realizarea egalității de drepturi. După această întâlnire, este cu totul înțeleasă ultima schimbare ce s-a produs acolo, față de faptul că aceștia erau de acord.

Tov. Miron Constantinescu: Szirmai când a fost?

Tov. Vasile Vaida: Acum.

Tov. Csákány: Să revenim la expunerea tov. Kurkó.

Tov. Kurkó: În cursul verii trecute, la unele organizații ale noastre s-au manifestat tendințe sectare ultraradicale. De pildă, la Brașov și întregul județ nu s-au conformat instrucțiunilor de la centru. Am dizolvat această conducere, pentru că prezenta pericolul să ne izoleze de mase. Acest lucru nu a fost privit cu ochi buni de către organizația de partid din Brașov și în urma acestui fapt am fost chemat la centru și am fost supus unei critici.

Tov. Gheorghiu-Dej: În ce constau tendințele acestea ultraradicale?

Tov. Kurkó: De exemplu, s-au ținut conferințe săptămânale politice și au lansat asemenea lozinci, că „noi nu suntem maghiari, ci pur și simplu democrați”, lozinci care nu sunt permise nici în cadrul partidului. Au speriat lumea. Lumea a spus: atunci să scoateți firma și nu mai avem nevoie să venim aici. Adunările au devenit nepopulate și a început un proces de dizolvare a organizației U.P.M. Aceasta a fost în august.

Tov. Miron Constantinescu: În același timp când în ziare erau proslăviți ungurii száláshti care erau aruncați cu parașutele în Ardeal.

Tov. Kurkó: Am dizolvat comitetul județean și am scos din toate fabricile oameni, din comerț, țărani etc, i-am trimis ca o comisie de candidați și am reorganizat. Și atunci au pornit un atac împotriva mea, că eu sunt fascist și am fost chemat la C.C. și alungat din partid. După ce am fost chemat aici, mergând acasă au spus că Kurkó a fost exclus din partid și reacțiunea a început să mă bombardeze cu scrisori, că „acum este timpul să fie în mâna ta organizația unui partid democrat maghiar”.

În concluzie, aceste divulgări au contribuit și ele în mare parte la această acțiune și la complexul acesta de acțiuni de atacuri ale reacțiunii împotriva organizației noastre. Au fost acolo vreo 5 inși și vestea acestei critici s-a divulgat și s-a răspândit peste tot, că eu nu am avut dreptate în chestiunea de la Brașov și mi s-a aplicat o spălătură, adică am fost frecat bine. Aceasta a contribuit la acuzația reacțiunii, că U.P.M. nu este o organizație maghiară independentă.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cine răspânda zvonurile acestea?

Tov. Vasile Luca: Critica a fost așa, că el nu avea dreptul să dizolve singur și trebuia colaborarea partidului ca să ia măsuri și să schimbe. Aceasta era critica, nicidecum în fond, pentru că noi am condamnat atitudinea aceasta prostească a acestora.

Tov. Gheorghiu-Dej: În tendințele acestea ultraradicale se ascundea tocmai o tendință reacționară.

Tov. Vasile Luca: Sigur, fondul dizolvării era just, dar i-am arătat că trebuia să facă aceasta împreună cu organizația de partid. Cine a răspândit aceasta?

Tov. Kurkó: Ducându-mă acasă de aici, am descins la Brașov și, cu ocazia convorbirii avute cu membrii redacției, am spus acest lucru membrilor redacției, că am fost la București..., lui Bánynai, care este membru în C.C. al U.P.M. și acum răspunde pentru ziarul „Világosság”.

Tov. Gheorghiu-Dej: Și în organizația de partid?

Tov. Csákány: El nu a aparținut acestei secte.

Tov. Gheorghiu-Dej: Nu, nu, pe mine mă interesează altceva.

Tov. Vasile Luca: El este un element căruia îi place puțin intriga, așa...

Tov. Csákány: Aceste divulgări prezintă și un alt pericol...

Tov. Vasile Luca: Deși vede lucrurile just.

Tov. Vaida: El nu a vrut să aibă responsabilitate în muncă, a vrut să facă numai muncă așa...

Tov. Vasile Luca: Și l-am pus la gazeta centrală. Așa vede bine lucrurile, dar îi place când cineva greșește, el să vină să bată.

Tov. Vințe: Însușește repede.

Tov. Csákány: Mai este aici și chestiunea că tov. Kurkó este cunoscut ca nefiind membru de partid și prin aceasta s-a compromis că este membru de partid și este exclus. Acum, câteodată, spun aceste zvonuri că este comunist și alteori că nu este. De fapt, el contează ca „aliat al comuniștilor”.

Tov. Balogh: Trebuie să fim foarte atenți asupra acestei chestiuni, pentru că tov. Kurkó este ținut în evidență nu ca comunist, nu contează ca comunist, ci ca prieten al comuniștilor, care colaborează cu comuniștii...

Tov. Csákány: Dar la a 4-a, la a 5-a gură se deformează.

Tov. Gheorghiu-Dej: Dar după bârfelile acestea nu ai scris un articol pentru a contrabalansa, în care să precizezi în calitate de președinte poziția U.P.M. în ce privește colaborarea?

Tov. Csákány: S-au scris asemenea articole.

Tov. Kurkó: Zvonul acesta s-a răspândit acum și a doua oară, când a fost la Cluj tov. Miron Constantinescu. S-a răspândit că Kurkó a fost frecat timp de 10 ore din cauza atitudinii lui și că ar fi fost forțat să semneze o declarație, pe care nu a vrut s-o semneze, și că din această cauză ar fi fost exclus din partid.

Tov. Miron Constantinescu: Dar cine a răspândit aceasta? Au fost acolo toții Csákány, Kurkó, Bánai, Simó, Vaida... De unde presupuneți că a pornit zvonul? Acolo erau numai membri ai regionalei și vreo 5-6 de la voi.

Tov. Balogh: (spune ceva în unguerețe care nu se traduce)

Tov. Miron Constantinescu: Iordachi nu a știut.

Tov. Gheorghiu-Dej: Au fost Bánai și Simó?

Tov. Miron Constantinescu: Da, Bánai din partea U.P.M. și Simó de la regională.

Tov. Vasile Luca: De fapt nu s-a divulgat ce a fost acolo, ci s-a dat un zvon cu totul fals. Au aflat că a fost acolo și s-a lansat zvonul, pentru că lucrurile nu se fac conspirativ, se fac cu totul deschis.

Tov. Vințe: Noi am chemat acum prin curier special.

Tov. Vasile Luca: Știu, dar credeți că nu se simte acolo că e ceva? Și imediat se folosește din rândul reacțiunii. Când tov. Kurkó a scris acest articol, în tot locul au fost frământări. Au întrebat: „Ce, Kurkó este împotriva guvernului? Mergem cu Kurkó sau împotriva lui?” Și când a fost tov. Miron acolo și au fost chemați, sunt oameni care răspândesc... Elementele dușmane încep fel de fel de invenții, pentru că totul este inventat. Că a fost forțat să iscălească...

Tov. Gheorghiu-Dej: Aici nu mai este vorba de bănuiala că a fost forțat să semneze ceva. Cineva a vorbit aici. Tov. Kurkó nu o fi vorbit acasă, că lucrurile acestea nu se spun nici la nevastă...

Tov. Vaida: Și tov. Miron a accentuat de foarte multe ori că lucrurile acestea nu se vorbesc.

Tov. Miron Constantinescu: Și tov. Vaida la fel a repetat.

Tov. Vasile Luca: Acolo este pălăvrăgeală. E Simó, sunt elemente pălăvrăgiste...

Tov. Miron Constantinescu: Eu cred mai repede că Bánai.

Tov. Mezei: Ca divulgător al acestor lucruri eu nu văd membrii regionalei partidului, ci printre membrii comitetului executiv central al nostru, care prin aceas-

ta tind la subminarea autorității celorlalți în scopuri personale. Eu văd o legătură între aceste divulgări și faptul că la Ciuc s-au întâmplat oameni care au spus că tov. Kurkó va fi exclus din conducerea U.P.M. și va conduce un anumit Bomgarten.

Tov. Vasile Luca: De origină germană.

Tov. Csákány: Da, da.

Tov. Mezei: Partidul nu are interes să compromită o organizație importantă de masă. Secretarul nu poate avea aspirația să fie președintele acestei organizații. În consecință, divulgatorul interesat ca să divulge aceste lucruri trebuie să aibă aceste aspirații.

Tov. Gheorghiu-Dej: Dacă spui că la Ciuc a fost chestiunea aceasta, cine ți-a comunicat d-tale?

Tov. Mezei: S-au spus mai multe... Dar îmi amintesc de o persoană căreia nu îi pot preciza bine numele: Albert Mihály sau Mihály Albert. Și chiar și membri ai conducerii U.P.M. au auzit că s-a vorbit despre aceasta în oraș.

Tov. Balogh: În sânul reacțiunii este o tendință de a bârfi pe toți, atât pe tov. Kurkó, cât și pe mine.

Tov. Vasile Luca: În sânul reacțiunii maghiare cei mai bârfiți sunt tov. Kurkó și Bányai.

Tov. Balogh: Dar cu toate că sunt atât de bârfiți, reacțiunea folosește orice prilej pentru a produce divergențe între cei doi.

Tov. Mezei: Important este nu că reacțiunea bârfește în acest sens, ci faptul că dacă se vorbesc asemenea chestiuni în sânul partidului, pot ieși.

Tov. Vasile Vaida: Noi nu am reușit cu tovii să ținem o ședință scurtă, ca să nu iasă afară. A fost o ședință, când a urmat excluderea lui Iordachi. Au fost 5 tovi sus și Lakatos de la P.S.D., nu numai că a știut de ședință, dar și ce s-a vorbit. Atunci a fost Iordachi, sigur. Dar cum au decurs lucrurile, de câteva ori am găsit urma la tov. Bányai. Analizând de unde poate fi, am găsit de vreo trei ori aceasta. Aici e vorba de două persoane, e vorba sau de tov. Bányai, sau de tov. Simó. Dacă vine de la Iordachi, atunci e de la Simó precis. Noi i-am interzis orice legătură, dar stând într-o casă ei pot avea legături.

Tov. Gheorghiu-Dej: Propun să întrerupem ședința. Noi mai avem ceva treburi după masă și reîncepem mâine dimineață la ora 9, dacă sunteți de acord. Poate indicați altă oră în loc de 9.

Tov. Vaida: Ei au o serie de consfătuiri pentru pregătirea congresului.

Tov. Gheorghiu-Dej: Eu aș sfătui pe tovii să nu se grăbească, pentru că trebuie să ne informăm și noi, ca să cunoaștem bine situația. Stăm în fața alegerilor, dușmanii pipăie toate organizațiile la rând. Vom trebui, ca rezultat al discuțiilor noastre, în afară de lămurirea diferitelor probleme care se pun în fața partidului și U.P.M., să scoatem și un material, o instrucțiune pe linia partidului nostru, instrucțiune pe care o vom face cu concursul vostru. De aceea, cred că nu este bine să vă grăbiți. Dacă veți amâna o zi ce aveți de făcut, nu se prăbușește. Dacă este bine pregătit de sus, merge strună.

Ședința din 18 mai 1946

(cu aceiași tovi, afară de tov. Miron Constantinescu)

Tov. Kurkó: La conferința noastră de la Brașov s-a făcut o reprivire asupra timpului scurs de la conferința noastră din Tg. Mureș și am constatat că multe din cele anunțate chiar personal de tov. Luca la conferința de la Tg. Mureș nu s-au realizat.

Și aceasta a influențat defavorabil, pentru că s-a format convingerea că dacă nu se realizează nici ceea ce spune tov. Luca, atunci în cine să mai ai speranța că lucrurile se vor îndrepta?

Între timp, s-a pus pe tapet și chestiunea alegerilor, și cercurile burgheze și bisericești reacționare au lansat lozincă în populație că se vor abține de la vot, dacă nu se merge pe liste separate. În urma rapoartelor pe care le-am primit din județe și în baza datelor care ne-au parvenit, am văzut că greutățile ivite, în afară de greutățile inerente urmărilor războiului și situației economice, se datoresc în mare parte slăbiciunilor democrației noastre și toleranței față de reacțiune. Și această convingere în masă, evident, era alimentată și de faptul relevant în convorbirea pe care am avut-o înainte, că nu s-a pășit cu hotărâre împotriva criminalilor de război, astfel că și printre masele muncitoare s-a ivit convingerea că lăsăm reacțiunea să crească peste capul nostru. Influențat de aceste fenomene și mai ales în urma rapoartelor pe care le-am primit după conferința de la Brașov – din care rezulta că sub motivul absenteismului, în urma măsurilor luate de C.A.S.B.I. în baza legii nr. 465, li se ia averea oamenilor mici, țărani, muncitori –, am scris articolul acela despre care s-a vorbit, fapt care a fost discutat și pe care îl cunoașteți. Așa că asupra acestui articol nu mai revin acum.

Tov. Vasile Luca: A fost C.A.S.B.I., neplata salariilor... S-a luat o hotărâre în această privință și pe baza aceasta am anunțat luarea hotărârii și după aceea a fost sabotată chestiunea aceasta sub un motiv sau altul la Finanțe și Educație, și jos sabotaj... Am obținut să rezolve cu totul chestiunea C.A.S.B.I. și chestiunea care a rămas este cu legea aceasta.

Tov. Kurkó: După hotărârea de la Paris, m-am informat despre starea de spirit a populației maghiare...

(Vin tovii Pătrășcanu și Ferdinand Țico [Czikó])

Tov. Kurkó: În urma hotărârii de la Paris și în urma exceselor din 10 mai, starea de spirit este sumbră. Hotărârea conferinței miniștrilor de externe este considerată ca o hotărâre de pace definitivă și este luată în nume de rău, că se vorbește numai de hotare și nu s-au dat concomitent garanții în ce privește egalitatea de drepturi. Și se spune că și Uniunea Sovietică a consimțit și ea fără nici o condiție, în contradicție cu convenția de armistițiu în care s-a prevăzut și egalitatea de drepturi. Aceasta am schițat în ce privește trecutul. Evident că am comis în munca noastră greșeli. În ce privește viitorul, acum ne pregătim pentru congresul care se va ține la sfârșitul acestei luni. Ne pregătim pentru alegeri, urmând să facem și programul nostru pentru alegeri. În elaborarea acestuia, am așteptat să apară programul Frontului Democrat, ca să putem pe baza aceasta elabora și programul nostru, completând acest program cu chestiunile speciale care privesc populația maghiară.

Tov. Gheorghiu-Dej: Eu sunt lămurit. Dacă ceilalți tovi au de pus vreo întrebare? Poate că ar trebui vorbit puțin despre tactica P.S.D. Ai vorbit așa în trecut, că „ne fac ceva greutăți”. Dar să vedem cum pun ei chestiunile, ca să luăm și noi măsuri. Că ei au și început să bată la ușă, că nu ar fi bine ca cu U.P.M. să mergem împreună... Parcă ar fi o moșioară, așa..., s-o împărțim.

Tov. Kurkó: Munca lor era bazată pe aceea în rândul populației maghiare, că au îmbrățișat elementele compromise din trecut, care nu erau primite la noi. În felul acesta s-a realizat cea mai strânsă cooperare cu reacțiunea maghiară și în munca lor propagandistă au lansat lozinci împotriva U.P.M., că U.P.M. nu este decât o creație a P.C.R. și ca atare nu este îndreptățită să vorbească în numele populației

maghiare. Pentru ca să poată prinde o bază în masă, au folosit în propaganda lor hotărârea noastră de la conferința de la Tg. Mureș, arătând că aceasta ar constitui o trădare de neam. Au citit această hotărâre în adunările lor și au vorbit împotriva. Și au mai lansat lozincă că U.P.M. nu este decât un organ cultural, ca atare nu poate participa la alegeri și fiecare are datoria să intre pentru alegeri într-un partid democrat, acesta fiind desigur P.S.D.

După ce noi am luat hotărârea de a participa la alegeri pe liste separate, aceștia s-au dezorientat. S-a pornit un proces de dizolvare, de descompunere, și masele au văzut că aceștia au mințit, că propaganda lor era mincinoasă, s-au îndepărtat de ei. Și aceștia, mișcați fiind de diferite cercuri, au făcut propunerea – lansată mai demult din partea reacțiunii – ca să se formeze un F.N.D. unguresc. Și Lakatos l-a vizitat la locuință pe tov. Kurkó, făcând această propunere, motivând că această instrucțiune a primit-o de la centrul P.S.D. din București. Tov. Kurkó a răspuns că noi nu refuzăm să candidăm social-democrației maghiari, numai să fie membri ai U.P.M.. Noi nu recunoaștem fracțiune comunistă sau social-democrată în U.P.M. Să fie membru al U.P.M. și poate candida. Lakatos a răspuns: „Vreți să expropriați prin aceasta P.S.D., prin această atitudine, că nu înțelegeți să candidați decât cei care sunt membrii în U.P.M.”. Și a făcut oferta să se realizeze acest F.N.D. maghiar, la care tov. Kurkó a răspuns că principial și el personal nu refuză discutarea acestei propuneri, dar d-lor să facă această propunere la Frontul Unic. În secuiime, unde eventual lista comună a forțelor democrate nu se va depune, acolo eventual în baza tratativelor duse cu Frontul Unic să facă aceasta. Și Lakatos a tras o înjurătură: „Adică cum? P.C.R. să participe de două ori și noi numai o singură dată?” Și atunci Lakatos a spus că vor depune liste separate maghiare.

(Vine tov. Ana Pauker)

Tov. Vasile Luca: Și la ședința Frontului Unic, aici au vrut să pună chestiunea U.P.M. și noi am spus că nu avem ce discuta, pentru că U.P.M. este o organizație independentă și nu avem ce discuta noi chestiunea aceasta. Și atunci ei au amenințat că social-democrații maghiari vor merge pe liste separate.

Tov. Kurkó: Putem constata, în orice caz, că nu au aderență în masă, că nu vor avea nici cadre suficiente pentru depunerea listelor. Sunt slabi. Și chiar mănunchiul de oameni care a stat în jurul lor, când au pornit atacul împotriva noastră, dispăre treptat. În general, la noi infiltrația social-democrată a fost slabă – la Sălaj, Trei Scaune. Și în cadrele centrale, nu politice, tehnice, este profesorul... care lucrează pe linia învățământului secundar.

Tov. Vasile Vaida: Social-democrații abia acum și-au dat seama, când au văzut că pun liste separate. Până acum au avut o atitudine dușmănoasă și atacau.

Tov. Mezei: Ca o ilustrație relev că la Ciuc, ca și în altă parte unde erau acești social-democrați infiltrați, dau tonul șovinismului în sânul organizației. Și au fost puși la punct, li s-a arătat că în cadrul U.P.M. nu se poate face politică de partid; fiecare care aparține vreunui partid politic, să-și facă politica în partidul din care face parte, dar în sânul U.P.M. nu au loc asemenea manifestări. Evident că reacțiunea aprobă această atitudine, o aplaudă.

Tov. Țico: Până la conferința noastră de la Brașov a fost că vom merge cu guvernul. Reacțiunea a dus o propagandă împotriva U.P.M., ca să nu participe la alegeri, spunând că dacă merge împreună cu guvernul, nu va merge populația maghiară. Și când au văzut că merge separat... Până atunci ne-au atacat, dar când au văzut pericolul, după această hotărâre și declarație a noastră, caută să spună peste tot, să ne perie, că tov. Kurkó reprezintă interesele populației maghiare. Și nu numai

reacțiunea, dar și social-democrații, vârfurile reacțiunii social-democrate spun de ce nu facem un F.N.D. unguresc. Ei văd pericolul unității populației maghiare, pentru că mergem pe listă separată, și din cauza aceasta caută acum să facă o nouă ruptură prin F.N.D. unguresc.

Tov. Vasile Luca: Lor le este frică că rămân ei afară.

Tov. Csákány: Ei propun să intre și E.M.G.E., de care am vorbit, și o asociație culturală E.M.K.E.[18], adică într-o oală toate aceste asociații: biserica, cooperativele...

Tov. Gaál: Așa la ce au spus tovii, că social-democrații au influență puternică în rândurile micii burghezii și în rândul micilor intelectuali orășenești. Și lozincile lor șovine evident că prind în rândul acestora, mai ales la intelectuali, care cunosc tradiția social-democrației vechi și având frică de socialism văd în social-democrație bastionul pentru împiedicarea realizării socialismului. Și este o crimă că P.S.D. a lăsat ca organizațiile sale județene și locale să difuzeze acest spirit în această pătură a populației maghiare și prin aceasta să folosească această pătură ca masă de manevră împotriva U.P.M. și să spargă unitatea populației maghiare, făcând spargerea pe linie șovinistă, în dauna întregii mișcări muncitorești. Această muncă a social-democraților a avut rezultate destul de rele pentru noi și pentru acest motiv trebuie să fim foarte vigilenți și cu ocazia alegerilor, pentru că acest miraj creat prin aceste lozinci poate avea influență și în cursul alegerilor. În rândul celor atrași de această lozincă a social-democraților sunt mulți profesori și o serie de elemente care nu sunt tocmai rele, dar care neavând o educație democratică, au putut căpăta această concepție, cu atât mai mult că, precum am arătat, reacțiunea a văzut o ocazie de refugiu la social-democrați.

Tov. Chivu Stoica: Cum este cu femeile maghiare și cu tineretul?

Tov. Vasile Luca: A pus ieri chestiunea. U.P.M. nu s-a ocupat până acum cu tineretul, ci a lăsat ca Tineretul Progresist să se ocupe. Și acum se vor ocupa de acest tineret, pentru că tineretul nu a fost condus de nimeni și a căzut sub influența reacțiunii. De aceea, ei se interesează de tineretul propriu, mai ales de cel sătesc. Și tineretul lor va intra în Federație, atunci când se va forma.

Eu am vrut să fac o completare, ca să avem un tablou mai clar al activității U.P.M., pe care o cunosc, de care m-am ocupat de la început până azi. Sunt anumite lipsuri, că de multe ori, când era vorba de încadrarea funcționarilor, profesorilor, nu prea au văzut problema așa din punct de vedere democrat și de multe ori au văzut-o mai mult din punct de vedere maghiar. Nu au ținut cont să treacă prin sită aceste elemente sprijinite de U.P.M. Altă greșeală a U.P.M. în activitatea sa a fost că prea a luat problema îngust. Nu priveau problema generală a întregii democrații, ci vedeau numai problema maghiară, și problema maghiară nu se poate rezolva separat de problema democrației în general, se încadrează în lupta democrației românești. Și din cauza aceasta, că nu au văzut lupta noastră generală, de multe ori a ieșit în așa fel că a slăbit încrederea maselor în democrația românească și a fost confundată democrația cu reacțiunea românească, care este încă destul de puternică, luată în general așa. Apoi, este foarte ușor a lua pe orice maghiar, fără să controlezi, să cercetezi trecutul oamenilor. În felul acesta, s-au infiltrat foarte ușor elemente reacționare maghiare, mai ales din cele fugite la nemți și întoarse. Și acești reacționari au reușit să folosească U.P.M. împotriva însăși a țăranilor maghiari și români. Au fost sprijinite aceste elemente de a recăpăta moșiile până la 50 ha, care au fost expropriate până la gard, după lege. Abia mai târziu, după critica noastră aspră, a reușit U.P.M. să se ocupe serios cu problema țăranilor, cu exproprierile nejuste ale țăranilor maghiari. Așa că ei nu au făcut deosebire. Pentru că ce înseam-

nă U.P.M.? Este o organizație largă populară a maghiarimii, dar nu a întregii maghiarimi. Nu pot intra acolo și conții maghiari alături de micii meseriași, muncitori și țărani. U.P.M. nu a reușit totdeauna să-și mențină acest caracter și a devenit chiar înregistrator de plângeri. Și se izola de restul organizațiilor democratice românești, în loc ca împreună cu acestea să puie problema. Ca problemele U.P.M. să nu fie numai ale U.P.M., ci ale întregii democrații românești și împreună să rezolve problemele sale. Iată unele aspecte care s-au observat în activitatea U.P.M., care totuși a depus o activitate frumoasă. U.P.M. a atras pentru prima dată în istorie mase imense din punct de vedere național minoritar pe o cale justă națională, care nu merg pe calea șovină de dezbinare, ci de înfrățire cu restul populației.

Mai sunt o serie de probleme care trebuie încă rezolvate, aceste probleme care au fost ridicate și amânate dureros atâta timp. Chestiunea învățătorilor, profesorilor, a școlilor este a trecutului, este rezolvată. Problema C.A.S.B.I. e rezolvată. A rămas de fapt încă această chestiune cu legea și a rămas desigur, cea mai importantă problemă, ca legile, ca linia noastră, a democrației românești, fixată în legile guvernului Groza, să fie aplicate în practică. Adică, cum înțeleg aceasta? Ca să combatem de oriunde ar veni călcarea acestor legi. Și trebuie măsuri extraordinare pentru a combate tendințele ridicate azi, de a folosi această hotărâre pentru a împinge poporul român pe linia veche de aspirare națională. Atâta am avut de spus, eu am vrut numai să completez câteva aspecte.

Tov. Gheorghiu-Dej: Pe baza materialului documentar trebuie să alcătuim instrucțiuni, directive pentru comuniștii care lucrează pe linia U.P.M., instrucțiuni care să cuprindă sarcinile, problemele care preocupă populația maghiară. Instrucțiunea aceasta o va elabora cineva de la Secretariat, cu 2-3 persoane pe care le veți hotărî voi, pe care le veți desemna voi. Al doilea lucru, trebuie să elaborăm statutul naționalităților, în care să i se dea o atențiune deosebită populației maghiare, un statut democrat, care să fie o constituție pentru guvern, o obligație pentru toate forțele democratice.

Tov. Chivu Stoica: Pentru oricine, pentru autorități...

Tov. Gheorghiu-Dej: Desigur. Și acest statut să fie propus de C.C. al U.P.M. prin organul respectiv, Ministerul Naționalităților, să fie dezbătut în guvern. Să vină pentru aceasta o delegație a C.C. al U.P.M.. Populația maghiară să vadă cine se interesează de viața, de drepturile ei, cine stă în fruntea ei. Să vadă că e U.P.M.. Aceasta va crește autoritatea U.P.M.. Voi aveți ceva material în legătură cu statutul naționalităților?

Tov. Vasile Luca: Statutul naționalităților există chiar ca lege la noi în țară; a fost elaborat în colaborare cu U.P.M.[19].

Tov. Pătrășcanu: Au lucrat reprezentanți ai U.P.M. la aceasta.

Tov. Vasile Luca: Dar această lege ce lipsă are? Nu a avut regulament. Acum regulamentul este gata. Acest regulament am vrut să-l studieze toții din U.P.M. L-au studiat, au făcut 2-3 observații, nu atât de importante acolo... Așa că nu legea lipsește, ci trebuie văzut dacă mai sunt necesare ceva modificări la această lege. Legea a fost scoasă încă pe timpul lui Rădescu și anumite modificări se pot face, pentru că atunci a fost rezistența mare a reacțiunii. Deci, noi să luăm acest regulament și statut, să le discutăm.

Tov. Gheorghiu-Dej: Să fie însărcinată o comisie cu studierea statutului naționalităților, să facă observații.

Tov. Vasile Luca: Deci, să facem un statut democrat, care reglementează hotărât și definitiv soarta naționalităților din țara noastră. Ceea ce este absolut necesar după

hotărârea de la Paris, pentru că reacțiunea română a dat acum lozincă: bateți pe unguri, pentru că acum Ardealul este al nostru. Și de 10 mai au fost o serie de provocări în secuime, chiar episcopul a fost maltratat. Trebuie luate imediat măsuri concrete, ca să simtă populația maghiară că hotărârea acesta nu înseamnă că democrația a uitat sarcinile și îndatoririle față de naționalități. Aceasta trebuie făcut pe lângă statut, ca Internele, Justiția să dea dispoziții și comunicate împotriva unor asemenea manifestări. Orice provocare să fie reprimată rapid. De obicei se întâmplă așa, că chiar criminali care au ucis sunt eliberați de justiție și aceasta încurajează.

Tov. Csákány: Eu aș propune în această privință ca să redactăm un statut absolut nou, pentru că la redactarea statutului la care am conlucrat, am conlucrat având în vedere împrejurările obiective de atunci. Iar observațiile noastre la regu-lament s-au făcut având în vedere că nu se poate trece peste lege.

Tov. Vasile Luca: Sunt de acord să facem un statut democrat nou.

Tov. Csákány: Și eu cred că la congresul nostru să luăm o hotărâre, ca congresul nostru să îndrumeze C.C. să facă aceasta.

Tov. Țico: Noi îl pregătim până atunci, dar...

Tov. Gheorghiu-Dej: Bine.

Tov. Pătrășcanu: Când am fost în Ardealul de Nord, în baza materialului găsit acolo și discuțiilor pe care le-am avut cu tovii la Cluj, am pus chestiunea necesității legii de reprezentare. A trebuit în această lege să nu fac două criterii, adică un criteriu defavorabil pentru români față de evrei. Am crezut necesar să prezint simultan ambele legi și au fost unele imperfecțiuni. Atunci am discutat cu Takács[20] și am făcut acest decret-lege de completare a legii din 1945. Am dat acest proiect de lege tov. Luca și urma să-și spună și el punctul de vedere, pentru ca acest decret, acest proiect de lege să fie făcut în deplin acord. S-au făcut abuzuri în regimul fascist împotriva unor elemente și acest lucru trebuie reparat. Când am pus chestiunea unei legi similare pentru Ardealul de Sud, am spus: dați-ne material și vom face o lege similară pentru Ardealul de Sud. După două luni, tov. Țico a spus: „material nu avem”. Această lege o extindem și pentru Ardealul de Sud, ca să fie act reparatoriu și pentru maghiarii care au suferit sub regimul fascist antonescian. Care este problema: putem veni cu o lege de valorificare față de devalorizarea leului? Aceasta nu am făcut-o pentru evrei și nici pentru unguri nu o putem face. Putem face însă o completă egalitate pentru Ardealul de Nord și Sud și cetățeanul să poată în cadrul acesta recăpăta casa cum a vândut-o în Ardealul de Nord și invers.

Tov. Vasile Luca: Am studiat împreună și am ajuns la părerea că dacă defectele legii sunt înlăturate, nu mai este necesar de a pune problema revalorizării. De ce? Pentru că în baza acestei legi într-adevăr vor fi loviți numai profitorii. Toată chestiunea aceasta a fost o afacere avocătească, cu care câștigau enorm avocații. Pentru că îi convenea unui proprietar să plătească 1-2 milioane unui avocat și să câștige procesul, câpătând o casă în valoare de milioane, pentru care trebuia să plătească proprietarului 100.000 lei. Și dacă nu au putut face aceasta, au spus că este persecuție națională. Dar nu pot spune că este persecuție națională, pentru că și românii au suferit. Legea era așa, că dacă se stabilește că au pierdut în afacerea aceasta 25% din valoare, nu mai trebuie dovedit că a fost la mijloc violența.

Tov. Pătrășcanu: 40%, am făcut la fel ca pentru evrei.

Tov. Vasile Luca: 25%. Și atunci pur și simplu peste tot au stabilit 25%. La orice tranzacție normală poți pierde 25%, mai ales în condițiile care au fost atunci. Și atunci a însemnat că oameni fără nici o vină, oameni mici, muncitori, țărani, au fost aruncați pe stradă și averea le-a fost luată pe un preț de nimic. Așa că a fost o

nedreptate strigătoare la cer. Noi încă din noiembrie anul trecut am cerut schimbarea acestei legi. Datorită împrejurărilor nu a putut fi realizat acest lucru. Și era greu de realizat în atmosfera ridicată de național-țărăniști și Hațieganu care țipau: „Toți românii înapoi în drepturile lor”. Dar prin extinderea asupra Ardealului de Sud, ca și în Ardealul de Nord, va lovi într-adevăr numai în acei care au fost profitori. Și atunci nu se mai pune chestiunea valorificării. Dar aici trebuie supravegheată judecata, pentru că aici poate face afaceri justiția. Justiția a fost capabilă să retrocedeze 300 jug. de pământ la 3-4 evrei care nici măcar nu sunt proprietarii acestui pământ și nu au fost niciodată – afaceri pur și simplu judecătorești. Și 30 familii țărănești au fost aruncate afară de pe pământuri și din case. Desigur că noi imediat am făcut exproprierea generală și am pus capăt la aceasta.

Executarea aceasta este o lege specială. Și nu este just ca pe baza unei legi speciale să repui în drepturi pe proprietar. Pentru că aici nu este vorba de repunerea în drepturi de proprietar, ci de stabilirea dreptului de proprietate, cui îi revine. Și atunci nu se poate la prima instanță imediat să execute. Ei așa au făcut: la prima instanță au luat hotărârea și l-au și aruncat afară. Era la Oradea un scandal public: o femeie cu 8 copii la prima instanță a pierdut procesul și a fost aruncată afară în stradă. Nu știu câte procese sunt, dar majoritatea nu sunt definitive, și se mai poate schimba. Și dacă sunt asemenea cazuri, că sunt definitive, stabilit un drept de apel pentru atâta timp, ca să apuce legea nouă. Aceasta este de acum o chestiune juridică, pentru care trebuie găsită modalitatea. Acolo s-au notat câteva mici observații, dar în general lumea este mulțumită cu rectificarea aceasta a legii.

Tov. Pătrășcanu: Să vie la minister unul dintre d-vs. Și vreau să spun tov. Kurkó că textul legii era gata înainte de a apărea articolul lui. Numai așa, pentru informare.

Tov. Gheorghiu-Dej: La judecarea proceselor de natura aceasta au asistat membri ai U.P.M.?

Tov. Csákány: Nu, cum poți asista la un proces? Au fost avocații părților.

Tov. Gheorghiu-Dej: Nu s-ar putea face o decizie în această privință?

Tov. Pătrășcanu: Aceasta nu putem. Dar putem promova avocații U.P.M.

Tov. Csákány: Ca U.P.M. să fie reprezentat oficial la aceste dezbateri, aceasta nu se poate. Pentru că aceasta înseamnă să fim o autoritate constituită în stat. Dar putem pune avocați la dispoziția justițiabililor.

Tov. Gheorghiu-Dej: Aveți un Birou juridic?

Tov. Csákány: Da.

Tov. Vasile Luca: Este ceva extraordinar că justiția judecă unilateral tocmai procesele elementelor sărace, cu două scopuri: de a ațâța ura națională și de a ațâța elementul social împotriva guvernului.

Tov. Pătrășcanu: Aveți vreo statistică a proceselor?

Tov. Csákány: Takács ar putea spune eventual. Dar am strâns datele.

Tov. Vasile Luca: Sunt multe, dar dacă se aplică aceasta, scad procesele. Dacă se face în mod legal se desființează 80% din procese.

Tov. Csákány: Evident că bogătașii scapă. Dar chestiunea relevantă de tov. Kurkó, în chestiunea mobilelor se fac lucruri groaznice, cu cai, cu vaci... Adică cu lucruri mobile, nu imobile: pământ, casă.

Tov. Vaida: Este vorba de mobile, de un cățel, de un purcel. Păi pe acolo au trecut trupele germane și au luat totul. De ce să dăm noi posibilitatea de a se judeca pentru o farfurie? Știți cum e țăranul. Pentru o albie este în stare să cheltuiască cine știe cât ca să se judece. De aceea, eu propun să lăsăm lucrurile acestea și să ne ocupăm numai de lucrurile mari.

Tov. Pătrășcanu: Dacă voi aveți anumite observații. Când plecați?

Tov. Csákány: Imediat după ce terminăm conferința.

Tov. Pătrășcanu: Să rămână cineva din tovi împreună cu Takács, care este jurist, să vedem toate aceste chestiuni.

Tov. Csákány: Noi suntem de acord că reparația trebuie să se facă. Și legea nu ar fi tulburat atât de mult apele dacă de la început se aplica și pentru cei din Ardealul de Sud. Aceasta a provocat nemulțumiri atunci. Dacă erau alte nemulțumiri, puteam foarte ușor riposta: „Foarte bine, d-ta ai fost păgubit în Ardealul de Sud și ceilalți în Ardealul de Nord”.

Tov. Pătrășcanu: Din acest punct de vedere, chestiunea va fi tranșată cu observațiile pe care veți voi să le faceți. Să vie un tov. cu Takács la mine.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ar fi bine ca toate aceste observații și schimbări care se vor face la lege să se publice că vin din partea U.P.M.

Tov. Pătrășcanu: Ca U.P.M. să aibă tot capitalul politic.

Tov. Gheorghiu-Dej: Comisia cutare însărcinată de C.C. al U.P.M. s-a dus la Ministerul Justiției...

Tov. Vasile Luca: Pentru că politicește va fi un rezultat uriaș.

Tov. Gheorghiu-Dej: Să iasă în evidență U.P.M. Legea aceasta să formeze obiectul unei campanii. Să aibă rostul nu numai de a populariza succesele U.P.M., de a întări autoritatea conducerii U.P.M. și a acestei organizații în fața populației ungurești, dar poate să lămurească populația asupra felului cum trebuie aplicată, să nu săvârșească greșeli și unde trebuie să apeleze. U.P.M. să devină centrul atenției întregii populații.

Tov. Csákány: În această privință noi am dat dispoziții, instrucțiuni Biroului nostru juridic; atât în această privință, cât și în ce privește legea agrară, C.A.S.B.I. etc. Nici cu C.A.S.B.I. nu suntem noi mulțumiți.

Tov. Vasile Luca: Voi vreți să salvați toți moșierii maghiari cu 50 ha.

Tov. Csákány: Nu pentru moșieri, dar pentru ceilalți oameni mici.

Tov. Pătrășcanu: Atunci un tov. dintre d-vs. veniți luni cu Takács la mine și să-i dăm forma definitivă.

Tov. Csákány: Obiecțiuni principiale nu pot face, pentru că nu am avut ocazia să studiez. Dar ce mi s-a spus, că s-a menținut sistemul fișelor, că fișele să fie examinate în afară de comisia județeană și la centru. Și fișele stau cu grămada la C.A.S.B.I. și se va scurge cel puțin un an până aceste cazuri vor fi rezolvate.

Tov. Vasile Luca: Păi nu ia de la nimeni averea, ci rămâne în custodie până la rezolvarea definitivă.

Tov. Csákány: Atunci este bine. Vom studia și chestiunea aceasta amănunțit săptămâna viitoare.

(Un tov. ungur vorbește în ungurește, fără a se traduce).

Tov. Vasile Luca: Spune că sunt unele averi la C.A.S.B.I., care să le primească U.P.M. în custodie. Asta să aranjeze Țico cu Oeriu. Noi ridicăm ședința și o să vă înștiințăm când ne vedem iar.

Tov. Gheorghiu-Dej: Voi să desemnați pe cineva să lucreze la proiectul de statut împreună cu cineva de la tov. Pătrășcanu și de la Subsecretariatul de Stat al Naționalităților. Să adunăm materiale.

Tov. Vasile Luca: Cred că problema aceasta nu va cere timp. Într-o săptămână se poate face tot, pentru că acolo este baza.

Tov. Gheorghiu-Dej: Pe cine ați numit voi în chestiunea aceasta?

Tov. Vasile Vaida: Rămâne Takács aici.

Tov. Gheorghiu-Dej: Noi o să mai discutăm și chestiunea politică, a alegerilor, a listelor. Dar să terminăm ce am început. Să însărcinăm pe baza discuțiilor doi tovarăși care să lucreze la instrucțiuni pe linie de partid, în afară de problemele care privesc U.P.M., măsurile organizatorice. Noi avem unele propuneri de făcut în sensul celor discutate. Și vrem să păstrăm un contact permanent cu conducerea U.P.M., să avem aici la București un Birou Politic. Majoritatea conducerii să rămână acolo unde este, la sediul operativ, dar este nevoie să fie și la București cineva. În fața U.P.M. stau sarcini mari acum, nu le poate rezolva unul singur om.

Tov. Vințe: Trebuie contact permanent în campania electorală.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 35/1946, f.2-24)

[1] Chivu Stoica (1910-1975), membru al P.C.R. din 1930. Membru al C.C. al P.C.R. din 1945, ministru al Industriilor (1948-1952), prim-vicepreședinte și președinte al Consiliului de Miniștri (1952-1961), președinte al consiliului de stat (1965-1967).

[2] Ion Vințe (János Vincze), membru P.C.R. în ilegalitate, va deveni ministru al Silviculturii (1948-1949) și al Industriei Alimentare (1949-1950), iar din 1952 ministru adjunct al Ministerului de Interne, cu gradul de general-maior.

[3] Béla Csákány (n. 1911), doctor în drept și avocat la Brașov. Din 1 octombrie 1944 secretar general al U.P.M., apoi deputat în M.A.N., consilier la Banca Națională (1947-1950) și profesor la Universitatea din Cluj (din 1948).

[4] Lajos Mezei, membru al Comitetului Executiv Central al U.P.M.

[5] Gábor Gaál (1891-1954), absolvent al Universității din Budapesta și participant la revoluția proletară din Ungaria. După un scurt exil la Viena, revine în Ungaria, unde este arestat, apoi evadează și se refugiază în România. A condus revistele „Korunk” (1929-1940), și „Utunk” (1946-1954). A fost profesor de filozofie și istoria literaturii maghiare la Universitatea „Bolyai” din Cluj, membru titular al Academiei Române din 1948. Este apreciat ca fiind un teoretician al „realismului socialist”. Mare parte din creația sa a fost cuprinsă în cele patru volume de *Válogatott írások* [Scrieri alese] (1964, 1965, 1971, 1975), alături de care se cuvine menționat și cel de *Levelek, 1921-1945* [Scriori] (1975). Într-o caracterizare a secției de cadre a Comitetului Județean de Partid Cluj, din 17 aprilie 1948, Gaál Gábor era apreciat ca „unul dintre cei mai pregătiți teoreticieni ai filosofiei și literaturii marxist-leniniste din Ardeal (...), devotat, cinstit” (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond. 3, dos. 475/1948, f.1).

[6] Între 16-26 decembrie 1945 a avut loc la Moscova o conferință a miniștrilor de externe din U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, care – printre altele – a avut ca rezultat recunoașterea guvernului Petru Groza, acest lucru punând capăt „grevei” regale.

[7] E.M.G.E., abrevierea de la „Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület” (Reuniunea Agricultorilor Maghiari din Ardeal), care în iulie 1947 avea aprox. 75.000 membri și va fi condusă de István Antal, membru P.C.R. și deputat din partea U.P.M. (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 2, dos. 4/1947, f.9).

[8] Partidul Maghiarilor din România a luat ființă în decembrie 1924, când s-au adoptat principiile organizatorice și orientarea politică. Gruparea a trimis în mai multe rânduri reprezentanți în parlamentul României. Pentru activitatea acestui partid vezi fondul său documentar păstrat la Arhivele Statului Cluj sub nr. 1283.

[9] Sándor Makkai (1890-1951) a fost episcopul Bisericii Reformate din Transilvania, profesor și director al Academiei Teologice Reformate (1917-1926), senator de București, redactorul șef al revistei „Református Szemle”. Autor, printre altele, al volumelor *A szabadság vallása* [Religia libertății] (1910) și *A hit problémája* [Problema credinței] (1916).

[10] János Vásárhelyi (1888-1960), cu studii teologice la Cluj, Berlin, Jena și Geneva, preot și vicar episcopal între 1923-1936, iar apoi episcop al Bisericii Reformate din Transilvania. În perioada interbelică, după dizolvarea partidelor politice (1938), Vásárhelyi a fost singurul reprezentant al maghiarilor în senatul României.

[11] Lajos Jordáky a făcut parte din aripa de stânga a Partidului Social-Democrat. A fost de mai multe ori deținut politic în timpul regimului comunist (1952, 1955, 1957-1958).

[12] Gyula Simó conducea secția de presă și propagandă a Regionalei P.C.R. Cluj.

[13] Sándor (Alexandru) Jakob era secretarul Comitetului Regional Cluj al P.C.R. În 1948 a fost numit adjunct al ministrului de finanțe, iar cu ocazia procesului intentat lui V. Luca a fost condamnat la 20 ani de muncă silnică.

[14] Pál Veres era reprezentantul sindicatelor din Cluj.

[15] István Szirmai, membru în ilegalitate al Partidului Comunist Român, apoi al Partidului Comunist Maghiar (după 1941, când s-a refugiat la Budapesta de teama arestărilor). După eliberarea Ardealului s-a stabilit la Cluj.

[16] István Kertész, funcționar superior în cadrul Ministerului de Externe maghiar, însărcinat de János Gyöngyösi (titularul departamentului) cu pregătirea tratatului de pace între Ungaria și Aliați. Kertész a organizat o comisie interministerială permanentă, care trebuia să gestioneze și să armonizeze toate materialele furnizate de diversele institute de cercetare, ministere și cabinetul primului ministru.

[17] Alexandru Moghioroș [Mogyorós] (1911-1969), ilegalist, după 1948 membru în Biroul Politic al C.C. al P.C.R., președinte al Comitetului de Stat pentru colectarea produselor agricole (1950-1951), prim-vicepreședinte și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1954-1965).

[18] E.M.K.E., abrevierea Asociației Culturale Maghiare din Ardeal. Vezi *E.M.K.E. 1885-1995*, ed. Gyula Dávid, Pál Nagy, Kolozsvár, Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, 1995.

[19] Este vorba de Statutul Naționalităților Minoritare, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 30 din 7 februarie 1945.

[20] Lajos Takács (1908-1982), absolvent al facultății de drept din Cluj, profesor la Universitățile din Cluj și București (la aceasta din urmă a fost și rector între 1956-1959), specialist în drept internațional. În 1940 a fost ministru al minorităților, după 1944 a îndeplinit funcția de secretar general al Uniunii Populare Maghiare. Membru supleant în C.C. al P.C.R. și membru în Consiliul de Stat, subsecretar de stat pentru naționalități din decembrie 1947.

105

Az ördögösfüzesi szent és nemes református ecclesia lelkipásztori hivatalától
Szám: 47/1946.

Főtiszteletű és Méltóságos Igazgatótanács!

Mint már jelentettem f. évi május hó 14-én kelt jelentésemben, hogy helyzetem válságossá lett, újból megismétlem jelentésemet.

Május 9-én, vasárnap Mihály Károly széki lelkésztestvérem feleségével együtt meglátogattott, ő prédikált, és a széki templom részére gyűjtést rendezett. Ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy mint egyházmegyei tanácsos a presbitériummal ülést tartson, és azon foglalkozzon az én elüldözésem kérdésével.

A presbiteri ülés jegyzőkönyvét három példányban (egy magyar nyelvű és két román nyelvű) mellékelten tisztelettel felterjesztem, és kérem a további intézkedéseket. Ebben a nehéz ügyben felettes hatóságom bölcs belátására bízom magamat, sehonnan máshonnan – Istenen kívül – segítséget és támogatást remélve.

Egyházközségemet nem hagyom el, mert bárhova mennék is Erdélyben, a helybeli román pap felbujtogatott hívei nem nyugszanak, és a népbírósi vagy másféle bírósági útra terelnék ellenem való dühüket, éppúgy, mint a szamosújvári románok tették, Czirmay Zoltán szamosújvári volt lelkipásztorral szemben, ezek is megteszik. Azt hiszem, hogy ma Erdélyben a nemzetiségi vidékeken nincsen olyan egyházközségünk, ahol lelkipásztorainkat direkt vagy indirekt úton ne bántalmaznák. Csak én tudom, hogy az érkörösi lelkipásztort a tavasszal megverték, a tasnádszántói lelkipásztornak Virágvasárnapján összes ablakát betörték, s ellenőrizhetetlen hírekből hallom, hogy a bonchidai római katolikus papot felpofozták, a válaszüti súlyosan megverték, a nyíresit bántalmazták.

Arra kérem a Főtiszteletű és Méltóságos Igazgatótanácsot, hogy a Kultuszminisztériumon vagy a Nemzetiségi Minisztériumon keresztül valami formában védelmet nyújtson nekünk.

Az alantas közigazgatási és közbiztonsági szervek (községi bíró, községi jegyzők, csendőrök, főszolgabírók stb.) olyan elvakult gyűlölettel és bosszútól lihegő vadsággal néznek ma minden magyarra, hogy híveink ott állnak, hogy *ők kérnék szívesen az áttelepítést, s kimennének önként az országból.*

Amint jelentettem, a csendőrség az ablaktörés bűntényét erőlyesen kinyomozta, és a tetteseket kiderítette. Ez a román papot még jobban felingerelte. A csendőrség tenne, de a román közhangulat egyenesen hazaárulóknak minősíti őket, ha magyart védelembe vesznek. A szamosújvári kommunista párt – anélkül, hogy én kérelemmel fordultam volna hozzá – elüldözésem ügyében erőlyesen állást foglalt, és ennek nyomására a csendőrség nyomozást indított az üldözők felderítésére. Nem volt nehéz őket felderíteni, mert presbitereknek mondták meg határozatukat, tehát azok tanúk voltak. Híveinktől úgy értesültem, hogy a csendőrtörzsőrmester keményen korholta a románokat, és szidta őket. Azt mondta nekik: miért nem jártok el törvényes úton, és hogy mertek valakit a faluból kiűzni? Híveim azonban azt is megállapították, hogy ez *kétszínűsködő magatartás.*

Szörnyű nehéz időket élünk. Állandó rettegés, félelmek között fekszünk le. Feleségem az utóbbi időben állandóan betegeskedik, ez a másik nagy aggodalom. Fejszével az ágy mellett, erősen bezárt ajtókkal alszunk, és mikor reggel felébredünk, hálát adunk az Istennek, hogy ezen az éjszakán is átvezérelt és megőrzött. Minden neszre felriadunk, minden kutyaugatás felébreszt, az utcán haladók beszéde megrémít.

Kérem a Főtiszteletű és Méltóságos Igazgatótanácsot, tegyen meg mindent, amit lehet, védelmünk biztosítása érdekében.

Tisztelettel
Cseterky János lelkipásztor

Ördögösfüzes, 1946. május hó 21-én

[ANEXĂ]

Az ördögösfüzesi szent és nemes református ecclesia lelkipásztori hivatalától
Szám: Ad. 47/1946

Jegyzőkönyv

Az ördögösfüzesi szent és nemes reformata ecclesia presbitériumának
1946. május hó 19-én tartott üléséről

Jelen vannak: Mihály Károly széki lelkipásztor, egyházmegyei tanácsos, Réthy Ferenc egyházigazgató, Debreczeni Ferenc, Dénes István, Lapohos Zsigmond Andrásné, idős Láposi Zsigmond és Sallak András presbiterek.

Tiszteletes Mihály Károly széki lelkipásztor, mint elnök, szeretettel üdvözlöi a megjelent presbitereket, bemutatja a presbitérium tagjai által láttamozott „Meghívót”, ennek alapján megállapítja, hogy a mai gyűlés törvényszerűen hívatott egybe, s miután a presbiterek határozatképes számban vannak jelen, a mai ülés határozatképes, a jegyzőkönyv hitelesítésére Debreczeni Ferenc és Sallak András presbitereket kérve föl – az ülést megnyitja.

Tudomásul vétetik.
15/1946. jkvi.szám.

Elnöklő lelkipásztor aa. jelenti, hogy az ördögösfüzesi egyházközségbe való kiszállásának célja: megvizsgálni az itteni egyházközség életét és számba venni az 1944. október óta lejátszódott és időnként meg-megismétlődő – az egyházközséget – és különösen annak lelkipásztorát érintő elszomorító tényeket. Kéri a gyűlést, hogy időrendi sorrendben ismertessék azért ezeket a tényeket.

A presbitérium a következő fájdalmas tényeket állapítja meg, amelyek kimerítik az *egyházüldözés kritériumait is*.

1. 1944. november hó 3-ára virradó éjjel Banuc Ion és Kelemen Petra helybéli illetőségű románok részegen a parókiára rontottak, és Cseterky János lelkipásztort az ágyában megverték. Erről orvosi bizonyítvány tanúskodik.
2. 1944. november 6-ára virradó éjjel Siladi Ion, a Toma Anikó fia, és Cupsa Virgil román nemzetiségű egyének újból reá törtek a parókiára, és a lelkipásztort, akit a hívek az üldözők elől elrejtettek, keresték, hogy újból megverjék. Tanú Vortolomei Gavris, a parókiát őrző cseléd és Szappanyos Domokos szomszéd.
3. 1945. május hó 19-én Banuc Ion egy Loboschi nevű szamosújvári polgári őrral hatósági engedély nélküli házkutatást tartott a parókián.
4. 1945. május hó 23-án Topán Gergely szamosújvári rendőrkomisszár egy Lovász nevezetű szamosújvári polgári rendőrrel és Potkova György meg Kelemen György helybeli polgári őrökkel újból engedély nélküli házkutatást tartott. Egy Alexa nevű orosz tiszt, aki velük jött – meggyőződést szerezvén az oroszul tudó hívek révén, hogy az egész eljárásnak nemzetgyűlöletből eredő üldözés a célja – akadályozta meg a parókia feldúlását.
5. 1945. július hó 19-én éjfélü egy órakor Vedean Viktor dési polgári rendőri komisszár a lelkipásztort ágyából felkölti, és a községházára hurcoltatja, ahol vallatóra veszi. Tanú: Barabás István és Borzási Márton községi lakosok.
6. 1945. augusztus 8-án a román hadsereg szamosújvári bevonulása alkalmával Banuc Ion és társai éretlen gyermekekkel és felelőtlen suhancokkal fenyegető tüntetést rendezett a parókia előtt.
7. 1946. május hó 9-én este ugyancsak Banuc Ion és társai vezetése alatt éretlen gyermekek és felelőtlen suhancok zenével kísérve a lelkipásztort fenyegető zajos tüntetést rendeztek a parókia előtt.
8. 1946. május hó 10-ére virradó éjjel a református parókia épületének ablakait felbujtogatott román nemzetiségű legények beverték. Betörték 21 ablakszemet. A lelkipásztor, aki azon éjszakát a templomban töltötte, és onnan a holdvilágos éjszakában figyelte az eseményeket, az ablaktörők között felismerte Chenderetan Kosztika és Fodor Mihály román nemzetiségű legényeket. Az ablaktörőket a csendőrség másnap kinyomozta.
9. 1946. május hó 12-én Ploszkar Ion községi esküdt által a községházára hívták Debreczeni Ferenc, Barabás István, Hidegh Andor és Lapohos Zsigmond Mártonné presbitereket, és a községházán Moldovan Gheorghe és Iosif Grigoraş, a régi román történelmi pártok egykori emberei, közölték velük, hogy nekik az az óhajuk, hogy a magyar pap minél előbb hagyja el a falut.
10. 1946. május hó 13-ára virradó éjjel a megfélemlített magyaroknak a házaikba való visszahúzódo magatartását és ennek alkalmas idejét kihasználva ellopták a református iskola ablakszárnyait.

Elnöklő aa. szomorúan állapítja meg az előadott tények ismertetéséből, hogy Ördöngösfüzesen az együttlakó népek békés együttélését állandóan zavarja a féktelenül tomboló és határt nem ismerő nemzetgyűlölet. Miután nem csak egyes személyek ellen, hanem az utóbbi időben már a református anyaszentegyházunk ellen is irányul, s miután az egyház belügyeibe is bele kíván szólni, a szabad vallásgyakorlatot meggátolva, valóságos *egyházüldözéssé fajult*. Kéri a presbitériumot, hogy az egyház autonómiájához ragaszkodó hűséggel kérje az illetékes hatóságoktól az ördöngösfüzesi református egyházközség hívei számára a teljes vallás-szabadság biztosítását és megvédését.

Határozat: a lelkipásztor megverése, a parokiális épület megsértése, ablakainak betörése, hivatalos helyiségeinek házkutatással való zaklatása, a törvényesen megválasztott lelkipásztornak állomáshelyéről való elüldözése, híveinek személyi biztonság hiányában több ízben való brutális megverése *kimerítik a vallásüldözésnek faji alapon történő kritériumait*, és ezt a tényt egyházi felettes hatósága útján azzal az óhajtással terjeszti fel a Kultuszminiszter úrhoz mint a vallás szabadságát biztosító szervhez és a Nemzetiségi Miniszter úrhoz mint a nemzetiségi jogokat védő és garantáló szervhez, hogy az ördöngösfüzesi református egyház épületeinek sértetlensége a lelkipásztor és híveinek személyi biztonsága érdekében a szükséges intézkedéseket sürgősen tegye meg.

A presbitérium határozatilag azt is leszögezi, hogy az élethossziglani joggal törvényesen megválasztott lelkipásztorához ragaszkodik az egész gyülekezet közhangulatára támaszkodva, s annak elüldözésére irányuló minden gonosz mesterkedést *egyházüldözési bűnténynek minősíti* mert a nehéz időkben hűségesen kitartó és szolgáló lelkipásztorát szereti és megbecsüli.

A lelkipásztor az együttlakó népekkel szemben 15 év alatt nem viselkedett úgy, hogy magatartása ebből a szempontból bárki által kifogásolható lenne, és a presbitérium felszólítja elkeseredett lelkipásztorát, hogy állomáshelyét el ne hagyja.

Mihály Károly
széki lelkipásztor, egyházmegyei tanácsos

Pállné Rác Piroska
Ref. tanítónő, jegyzőkönyvvezető

Hitelesítők: Debreczeni Ferenc, Sallak András
A jegyzőkönyv hitelélül: Ördöngösfüzes, 1946. május hó 20-án

Lelkipásztor: Cseterky László; Pállné Rác Piroska egyházi jegyző

[TRADUCERE]

De la Biroul Sfintei și Nobilei Eparhii Reformate din Fizeșu Gherlii
Nr. 47/1946

Onorabile Comitet Director,

După cum v-am comunicat în raportul din 14 mai a.c., situația mea a devenit critică. În data de 9 mai, duminica, colegul meu, preotul din Sic, Károly Mihály, m-a vizitat împreună cu soția dânsului. El a condus slujba și a organizat o acțiune de

strângere de fonduri pentru biserica din Sic. În același timp, folosindu-se de poziția sa de consilier al Eparhiei, a profitat de ocazie pentru a convoca o ședință a presbiteratului, la care să discute chestiunea alungării mele din sat.

Vă trimit anexat procesul verbal al ședinței, în trei exemplare (unul în limba maghiară și două în limba română), și vă rog respectuos să luați măsurile care se cuvin. În această chestiune complicată, mă încred în înțelepciunea superiorilor mei, neputând spera ajutor și sprijin din altă parte, în afară de domniile voastre, decât de la Dumnezeu.

Sunt hotărât să nu îmi părăsesc parohia, pentru că oriunde m-aș duce în Ardeal, preotul român localnic și-ar întărâta credincoșii împotriva mea și aceștia n-ar avea liniște până ce nu ar dirija mânia lor împotriva mea, spre Tribunalul Poporului sau spre alte tribunale, așa cum au procedat și cu fostul coleg preot din Gherla, Zoltán Czirmay. Cred că astăzi în Ardeal, în regiunile locuite de naționalități, nu există vreo parohie unde preotul să nu fi fost agresat direct sau indirect. Am cunoștință de faptul că preotul din Chereușa a fost bătut primăvara trecută, preotului din Santău i s-au spart toate geamurile în Duminica Floriilor, iar din surse neverificate am aflat că preotul romano-catolic din Bonțida a fost palmuit, cel din Râscruci a fost bătut rău, iar cel din Nireș a fost agresat.

Rog Onorabilul Consiliu Director să ne acorde sprijin prin intermediul Ministerului Cultelor sau prin cel al Naționalităților.

Organele administrative și de ordine publică de nivel inferior (primarul din comună, notarii, jandarmii etc) privesc pe toți maghiarii cu atâta ură și sete de răzbunare încât credincoșii noștri sunt pe punctul *de a cere să fie strămutați, și ar părăsi țara de bunăvoie.*

După cum am afirmat, jandarmeria a cercetat cazul spargerii geamurilor și a identificat făptașii. Acest fapt a dus la mânia sporită a preotului român. Jandarmeria ar coopera, dar dacă iau apărarea maghiarilor, opinia publică îi privește ca pe niște trădători de neam. Partidul Comunist din Gherla, fără ca eu să le fi adresat vreo cerere, a luat poziție în cazul persecutării mele și sub presiunea acestui fapt jandarmeria a inițiat o cercetare pentru a identifica făptașii. Nu a fost greu, deoarece presbiterii au fost înștiințați de decizia lor, deci ei au apărut ca martori. De la credincoșii mei am aflat că plutonierul major i-a certat tare pe români și i-a înjurat. Le-a spus: „De ce nu procedați pe cale legală” și „Cum îndrăzniți să alungați pe cineva din sat?” Credincoșii mei afirmă însă că el a avut *o atitudine de duplicitate.*

Trăim vremuri foarte grele. Ne culcăm în fiecare seară cu teama și cu groaza zilei de mâine. Soția mea este mai tot timpul bolnavă, lucru care mă face și mai îngrijorat. Dormim cu securea la cap, cu ușile ferecate, și când ne deschidem ochii dimineața îl preaslăvim pe Domnul că ne-a avut în pază și noaptea aceea. Tresărim la fiecare zgomot, fiecare lătrat de câine și vorbele ce se aud din stradă ne sperie.

Rog Onorabilul Consiliu Director să facă totul pentru a ne asigura siguranța.

Cu stimă
János Cseterky, preot

Fizeșu Gherlii, la 21 mai 1946

[ANEXĂ]

De la Biroul Sfintei și Nobilei Biserici Reformate din Fizeșu Gherlii
Nr.: Ad. 47/1946

Proces-verbal

al ședinței presbiteriatului Sfintei și Nobilei Eparhii Reformate din Fizeșu Gherlii,
din data de 19 mai 1946

Sunt prezenți: Károly Mihály, preot din Sic, consilier al eparhiei, Ferenc Réthy trezorer bisericesc, Ferenc Debreczeni, István Dénes, Zsigmond Andrásné Laposos, Zsigmond Laposi (senior) și András Sallak presbiteri.

Preasfințitul Károly Mihály preotul din Sic, președintele adunării, salută presbiterii adunați, prezintă „Invitația” luată la cunoștință de membrii presbiteratului, pe baza acesteia constată că ședința de azi este constituită legal și deoarece presbiteratul s-a întrunit în număr suficient pentru a lua decizii, ședința are puterea de a lua decizii; presbiterii Ferenc Debreczeni și András Sallak sunt rugați să asigure autenticitatea procesului verbal, ședința se declară deschisă.

Se ia la cunoștință.
Nr. înreg. 15/1946.

Preotul președinte al ședinței anunță scopul sosirii sale la parohia din Fizeșu Gherlii: pentru a verifica viața comunității religioase și a trece în revistă evenimentele și faptele nefericite care s-au derulat din octombrie 1944, mai ales cele care privesc pe preotul acesteia. Roagă adunarea să treacă în revistă aceste fapte în ordine cronologică.

Presbiterul constată următoarele fapte nefericite, care împlinesc chiar și criteriul *persecutării religioase*.

1. În noaptea spre 3 noiembrie 1944, localnicii români Ion Banic și Petra Kelemen au năvălit în stare de ebrietate la parohie și l-au bătut pe preotul János Cseterky în patul acestuia. Acest fapt este dovedit de certificat medical.
2. În noaptea spre 6 noiembrie 1944, persoanele de naționalitate română Ion Siladi, fiul lui Anikó Toma, și Virgil Cupșa au pătruns din nou în parohie, căutându-l pe preot ca să-l bată, dar preotul a fost ascuns de credincioși din fața agresorilor. Martori: Gavriș Vortolomei, sluga care păzește parohia, vecinul Domokos Szappanyos.
3. În 19 mai 1945, Ion Banuc, împreună cu paznicul public pe nume Loboschi din Gherla, fără a deține mandat, au efectuat o percheziție la parohie.
4. În 23 mai 1945, comisarul de jandarmi din Gherla, Gergely Topán, și un milițian din Gherla, pe nume Lovász, împreună cu paznicii publici localnici György Potkova și György Kelemen, din nou în lipsa unui mandat în acest sens, au efectuat o percheziție. Un ofițer rus pe nume Alexa, care i-a însoțit, încredințat de credincioșii vorbitori de rusă că tot demersul este rodul urii etnice, a împiedicat răscolirea parohiei.

5. La ora unu în zorii zilei de 19 iulie 1945, comisarul de jandarmi din Dej, Victor Vedean, îl trezește pe preot și îl ia la primărie, unde îl supune unui interogatoriu. Martori: István Barabás și Márton Borzási, localnici.
6. Cu ocazia zilei de 8 august 1945, când armata română a intrat în Gherla, Ion Banuc și camarazii săi, împreună cu tineri necopți și țânci iresponsabili, organizează o demonstrație în fața parohiei.
7. În seara zilei de 9 mai 1946, tot Ion Banuc, camarazii săi, împreună cu tineri necopți și țânci iresponsabili, în acompaniament muzical, organizează o demonstrație gălăgioasă în fața parohiei pentru a-l amenința pe preot.
8. În noaptea spre 10 mai 1946, flăcăi de naționalitate română întărâtați sparg geamurile clădirii parohiei reformate. 21 de geamuri au fost sparte. Preotul, care a petrecut acea noapte în biserică, privind de acolo evenimentele, a recunoscut printre spărgători pe Costică Chenderetan și Mihai Fodor, flăcăi români. Spărgătorii au fost cercetați de jandarmerie în ziua următoare.
9. În 12 mai 1946, prin intermediul lui Ion Ploscar, jurat al primăriei, au fost convocați la primărie presbiterii Ferenc Debreczeni, István Barabás, Andor Hidegh și Zsigmond Mártonné Lapohos, unde Gheorghe Moldovan și Iosif Grigoraș, foști membri ai partidelor istorice românești, le-au adus la cunoștință faptul că doresc ca preotul maghiar să părăsească satul cât mai curând.
10. În noaptea spre 13 mai 1946, profitându-se de atitudinea maghiarilor speriați și de oportunitatea creată de retragerea acestora în casele lor, s-au furat ferestrele de la școala reformată.

Președintele constată cu tristețe din faptele prezentate că în Fizeșu Gherlii conviețuirea pașnică a naționalităților conlocuitoare este permanent deranjată de șovinismul fără precedent. Deoarece acesta este îndreptat nu doar împotriva unor persoane, ci chiar a bisericii noastre reformate, din moment ce acesta tinde să intervină în treburile interne ale bisericii noastre, împiedicând astfel exercitarea libertății religioase, credem că s-a ajuns la *persecutarea bisericii*. Ținând la autonomia bisericii, cere presbiterilor să intervină pe lângă forurile competente pentru a asigura și a apăra deplina libertate religioasă a enoriașilor reformați din Fizeșu Gherlii.

Hotărâre: Agresarea fizică a preotului, daunele aduse clădirii parohiale, spargerea geamurilor acesteia, deranjul repetat cauzat de perchezitii, alungarea preotului ales pe cale legală, agresarea fizică brutală repetată a enoriașilor, în lipsa securității personale, *indeplinesc criteriile persecutării religioase pe bază rasială* și acest fapt este prezentat prin intermediul forurilor bisericești superioare domnului ministru al Cultelor, ca organ care garantează libertatea religioasă, precum și domnului ministru al Naționalităților, ca garant al apărării drepturilor naționalităților, pentru a lua urgent măsurile cuvenite în vederea asigurării securității clădirilor, preotului și enoriașilor reformați.

Presbiteriul decide că, bazându-se pe atitudinea întregii congregații, ține foarte mult ca preotul ales pe viață, în deplină legalitate, să rămână în localitate și toate acțiunile mârșave de a-l alunga le categorisește ca fiind *persecuție religioasă*, deoarece își iubește și stimează preotul care a fost devotat enoriașilor săi și i-a servit în aceste timpuri grele.

În decursul celor 15 ani, preotul nu s-a comportat cu populația conlocuitoare astfel încât să îi poată reproșa ceva. Presbiterul face apel la preotul deznădăjduit să nu își părăsească postul.

Károly Mihály
Preot în Sic, consilier eparhial

Piroska Páll, născută Rácz
învățătoare reformată, redactor al procesului verbal

Pentru conformitate: Ferenc Debreczeni, András Sallak
Pentru conformitatea procesului verbal: Fizeșu Gherlii, la 20 mai 1946
Preot László Cseterky; Piroska Páll, născută Rácz, notar bisericesc

(Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj, I. 87/1918, f.24-26)

106

Magyar Külügyminisztérium
Budapest, 1946. május 21.

Tudomásulvételül
Másolat

Magyar Delegáció, Bukarest. 87. Pol.-1946.
Bukarest, 1946. május 4.

Tárgy: Az erdélyi magyarság helyzetének alakulása a Magyar Népi Szövetség brassói értekezlete óta és a magyar béke-előkészítés számára ebből adódó tanulságok.

A. Az erdélyi magyarság politikai helyzete **Általános helyzet. A román sovinizmus erősödése**

A Magyar Népi Szövetség f. év március hó közepén Brassóban tartott értekezlete – melyről 62/pol.-1946-os sz. jelentésben részletesen beszámoltam – napfényre hozta az erdélyi magyarság sok függő kérdését és sérelmét. Az értekezletet bátran nevezhetnénk az erdélyi magyarság nemzetiségi élete egyik legjelentősebb fordulópontjának, mert az M.N.SZ. az ott elhangzottak hatására felhagyott addigi feltétlen konformizmusával, és a nemzetiségi egyenjogúsítás érdekében sajtójában, gyűlésein, felelős vezetői nyilatkozataiban öntudatos sérelmi politikába kezdett. Öntudatot kölcsönzött a nemzetiségi harcnak az az esemény, hogy Victor Eftimiunak, a Román Írószövetség elnökének Moszkvában tett látogatása során Sztálin generalisszimusz ismételten melegen érdeklődött az erdélyi magyarság sorsa iránt. Sztálinnak arra a kérdésére, hogy milyenek a román-magyar kapcsolatok, Eftimiu válaszában kifejtette, hogy a demokratikusan gondolkodó románok és a demokrata magyarok baráti kezet adtak, és kéz a kézben dolgoztak a két nép még szorosabb összefogása érdekében. Vannak még Bukarestben is, Budapesten is egyének, akik a múlt szemüvegén át nézik a dolgokat, és nem veszik szívesen a román-magyar közeledést, de a barátságot óhajtók többen vannak, és erősebbek, és ezért le fogják küzdeni a múlt rossz szellemeit. Sztálin generalisszimusz érdeklődött az erdélyi magyar iskolák működése iránt is. Eftimiu közölte vele, hogy Erdélyben szabadon működnek a magyar elemi és középisko-

lák, és megnyitotta kapuit a magyar egyetem is. Kolozsvárott ezenkívül magyar állami színház is működik.

Victor Eftimiu derűlátó nyilatkozatát a tények nem mindenben erősítették meg. A valóság az, hogy az erdélyi magyarságnak fokozódó mértékben kell szenvednie a román sovinizmus erősödő megnyilatkozásaitól. Újabban az M.N.SZ. is nagyon sok támadásnak van kitéve sérelmi politikája miatt a történelmi pártok részéről.

A történelmi közvélemény magyarellenessége

A Nemzeti Parasztpárt kolozsvári napilapja, a „Patria”, márc. 17-iki számában az M.N.SZ. március 15-iki ünnepségével kapcsolatban azt írta, hogy ha a magyarok megszívlelték volna a magyar szabadsághősök szavait, nem jutottak volna oda, ahol most vannak. A magyarok azonban Kossuth és Petőfi emlékét mindig csak szájjal ünnepelték, tetteik azonban a szavakkal mindig ellentétben állottak. A magyar szabadsághősök által hirdetett szabadság nem jelentett egyben szabadságot és függetlenséget a románoknak is, mivel Kossuth és Petőfi Erdélynek Magyarországhoz való csatolását követelték. Kéri a cikkíró, hogy az Országos Demokrata Arcvonal (O.D.A.) vezetősége hasson oda, hogy a román sajtó a románok nagy nemzeti hőseit, mint pl. Avram Iancut és Mihai Eminescut, ne állítsa be fasisztának és reakciónak, és az O.D.A. magyar nyelven írt lapja ne gyalázza ezeknek a román hősöknek az emlékét.

Március 19-i számában a „Patria” *Tűz a hamu alatt* című vezércikkében azt írja, hogy a Maniu ellen Kolozsvárt újabban megindult és ocsmány falfelírásokban megnyilatkozó támadások nem a román nép művei, mert a román nép nem gyűlöli Maniut, hanem az emberek azon kategóriájáé, akiket a Szent István-i korona dominációjának sovén eszméje szédített meg. Ezek az elemek márc. 6-án a Groza-kormány egyéves évfordulóján Kolozsvárott román diákokat vertek meg, sajtójuk pedig egyetlen szóval sem emlékezett meg annak a Boilă Romulusnak (v. egy. tanács miniszter, Maniu sógora) haláláról, aki annak idején az esküt nem tett magyar köztisztviselők nyugdíj jogosultságát kijárta. A sovinizmus gyűlölete izzik a hamu alatt – írja –, és csak az a kérdés, mit lehet tenni a készülő katasztrófa elkerülésére.

Március 28-i számában a „Patria” Jordáky Lajosnak a romániai kommunista pártból való kizárásával kapcsolatban – aminek indoka szerinte fegyelmezetlen magatartása, a munkamozgalom demokratikus vonaláról való letérése és bizonyos sovén körökkel való kapcsolata volt – többek között azt írja, hogy Észak-Erdélynek ez a volt miniatűr diktátora már akkor felfedte igazi érzelmeit, amikor kétes színű elvtársaival egyetemben Észak-Erdély önkormányzata mellett foglalt állást, és minden erejével harcolt az ellen, hogy a Horthy-járom alól felszabadult román tartományba újból bevezessék a román közigazgatást. Ő volt az, aki felfegyverzett banda élén ártatlan román földművesek vérént ontotta.

Április 29-i számában a „Patria” *Erdélyi kérések* címmel foglalkozik az M.N.SZ. egyik legutóbbi emlékiratával, amelyben Kolozs megye főispánjától – mint a lap gúnyosan megjegyzi – „erélyes hangon” a közbiztonság helyreállítását kéri. A magyar követelésekkel szemben a „Patria” is „négy erélyes követelést” sorakoztat fel, és pedig a magyar állampolgárok azonnali kiutasítását, a magyar tüntetésekben részt vevők bíróság elé állítását, Kolozsvárott román alpolgármester kinevezését (a polgármester is román), végül a vármegyeházán, városházán, rendőrségen, villamos műveknél, vízműveknél és a többi hasonló üzemnél alkalmazásban levő magyar tisztviselők számának csökkentését olyan mértékben, amilyen a magyarok számaránya Romániában. A „Világosság” ápr. 29-i válaszában megjegyzi, hogy a „Patria” cikke

szerves része a román-magyar gyűlöletet szító több évtizedes mérgezési folyamatnak. A nyílt és átlátszó reakciónak a lap csak annyit válaszol, hogy ami a kitüntetésekkel illeti, mindkét részről mindenki tetteiért bűnhődjék, és ne azért, mert ilyen vagy olyan kitüntetés vagy állást kapott az elmúlt fasiszta rendszer alatt, a magyar állampolgárok közül az M.N.S.Z. mindazokhoz ragaszkodik, akikre közösségi szempontból szüksége van, és demokratikus szempontból nem esnek kifogás alá. Végül az állami hivatalokban és közigazgatásban való részvétel szempontjából nem az országos, hanem a helyi számaránynak kell érvényesülnie, amit a nemzeti parasztpárt kormányai a gyulafehérvári határozatokkal ellentétben soha meg nem valósítottak.

Igyekeztünk kiemelni a román sovinizmus legjellegzetesebb megnyilatkozásait. A hasonló szellemi támadások és csipkelődések azonban napirenden vannak, és ennek következménye a román közvélemény állandó ingerültsége, ami aztán Erdély-szerte számtalan magyarellenes atrocitásba nyilvánul meg.

Mindennapi sérelmek, atrocitások

A román sovinizmus magyarellenes kirohanásai közül is csak a legsúlyosabbakból, legjellegzetesebbekből emelünk ki néhányat, mert a mindennapos pofozásokat, ablakbeveréseket felsorolni lehetetlen.

A szamosújvári rendőrség a kormányrendelettel szembe fordulásával megakadályozta március 15-e megünneplését. Az ünnepség megtartásához a dési megyefőnökség engedélyének megszerzését kérte, ami lehetetlen követelés volt, mert Désen éppen megyefőnök-változás lévén a külön engedély kiadása ügyében senki sem tudott intézkedni.

A Szatmár megyei Bikszád község magyar tannyelvű elemi iskoláját március 6-ra virradó éjjel ismeretlen tettesek összerombolták. A tanítás azóta is szünetel, s a nyomozás mind ez ideig nem vezetett eredményre.

Külön fejezet képez a magyarellenes atrocitások tömegében a bátosi székely telepések ügye. Bátos községre a hitlerista csapatokkal távozott szász lakosság helyére másfél éves huzavona, küldöttségjárás után sikerült nincstelen, csiki székely földműveseket letelepíteni. A székelyek betelepítése elé gördített akadályok már magukban is sérelmes jelenséggé váltak, miután a nemzetiségi egyenjogúság elvéből természetesen következett volna, hogy a szászoktól elhagyott és a kormányzat által telepítési célokra kijelölt falvakba az erdélyi magyarság is számarányának megfelelően telepedhessék le. Ezzel szemben a magyarságnak alig sikerült kiverekednie, hogy számára két szász községet (Bátos és Vajola) kijelöljenek telepítési célokra, és hogy ez a szerény akció is milyen eredményekkel járt, azt a következőkben Bátos esetéből világosan látni fogjuk.

Bátoson a telepítést engedélyező miniszteri utasítást egy minden telepésközségbe kiszálló különleges bizottság inspektor-vezetője olvasta fel a székely telepések és a szomszéd falvak román lakossága előtt. Felolvasta azonban a helyi és környékbeli románságnak egy, a kormányhoz intézett memorandumát is, amelyben azt kéri, hogy a csiki székelyeket vigyék el onnan, mert azok nem értenek a földműveléshez. A miniszteri utasítás és a román memorandum felolvasása spontán magyarellenes tüntetést és súlyos incidenseket váltott ki. A románság rátört a telepésekre, férfit, asszonyt, gyermeket egyaránt megvertek, a házak berendezését összetörték, a megmozdítható tárgyakat ellopták. A székelyverés egész nap és éjszaka folyt. Március 15-én bizottság szállott ki a helyszínre, élén Mera főispánnal, aki a székelyeket felszólította, hogy menjenek ki nyugodtan a földekre dolgozni, mert ehhez a miniszteri utasítás értelmében joguk van. Aznap éjjel megint

betört egy csomó ablak, és másnap egy szántani menő székelyre öten rontottak rá. A következő napon csendőrőrs alakult a faluban, de a székelyverés éjszakánként tovább folytatódott. Reakciós elemek végigjárták a falut, minden gazdasági eszközt és bútort felírtak, azt is, amit a székelyek hazulról hoztak magukkal, és szigorúan meghagyták, hogy a községből azonnal takarodjanak ki, és ne merjenek semmit sem magukkal vinni. Közben állandóan újabb terrorhullámok érték Bátos községet, verések, ablaktörések, lövöldözések képében (a tanító udvarára kézigránátot dobtak), minek következtében sok család elmenekült. A település szétzúllásának megakadályozására Kurkó Gyárfás, az M.N.SZ. elnöke és Vaida Vasile, a kommunista párt Kolozsvár tartományi főtitkára kiszálltak a helyszínre, de a megejtett vizsgálat csak a telepesek kétségbeesztő helyzetének és a helyi hatósági közegek határozott rosszindulatának megállapítását eredményezte.

A bátosi helyzettel kapcsolatban a Nemzeti Parasztpárt lapja, a „Patria” március 27-i számában Ionel Pop jogosnak tartja a román falvak lakosságának felháborodását a székely betelepítések miatt. A megoldást a székelyek hazavitelében látja, az anyagi károkat pedig viselje a magyar kormányok telepítési politikáját folytatni akaró M.N.SZ. A román egység ellen irányuló támadást egyetlen román sem fogadhatja el. Románia nem magyar települési terület. A Bátoson történetek lerántják a leplet arról a sovén és támadó jellegű magyar politikáról, ami a felszabadult és visszacsatolt Erdélyben még ma is folyik. Az összes következményt pedig vállalják azok a kalandorok, akik nagyzási hőbortjukban azt képzelték, Románia már oly mélyre süllyedt, hogy ott a magyar sovinizmus minden játékát szabadon űzheti.

Az egyezmények hatására végül is Schreier belügyi államtitkár és Tănăsescu semmitőszéki elnök vezetése alatt miniszterközi bizottság vizsgálta ki a helyzetet, és intézkedett, hogy az előzőtt telepések haladéktalanul visszatérhessenek Bátosra. A vizsgálat megállapította, hogy az eseményeket az ottani szászok titkos bujtogatása idézte elő. A „Világosság” április 11-i számában azt írja, hogy a bátosi ügyvel kapcsolatban az M.N.SZ. országos központjának az a kívánsága, hogy a szóbeli utasításokat és ígéretekkel a kormány adja ki határozott és világos rendeletek formájában, és messzemenőleg gondoskodjék arról, hogy a kiadott rendelkezéseket kövesse gyakorlati végrehajtás is.

A kommunista párt kolozsvári magyar nyelvű napilapja, az „Igazság” április 20-i számában leleplezi a szászokkal egyetértésben dolgozó Seceleanu felügyelőt, aki a miniszterközi bizottság távozása után nyomban megjelent a községben, és a románságot ismét uszítani kezdte a székely telepések ellen. Végül is Beszterce megye főispánja kiszállott a helyszínre, és a szászok megfizetett ügynökét, Seceleanu inspektort letartóztatta. Kiderült, hogy Seceleanu minden hold földért 12.000 lejt, ezenkívül szalonnát, tojást, búranyit és egyéb élelmiszereket szedett össze a románoktól. Fentiekkel kapcsolatban a „Világosság” április 20-i számában azt a reményét fejezi ki, hogy rövidesen bekövetkeznek a hasonló leleplezések a földreform, a C.A.S.B.I., a visszaperlések és a tanügyi sérelmek terén is, mert több mint bizonyos, hogy Seceleanu úrhoz hasonló fasiszta ügynökök fosztják ki a magyar kismemberek ezreit minden vagyonukból.

Március 14-én Bonchidán (Szolnok-Doboka vármegye) 10 főnyi román csoport hat magyar család házának összes ablakát beverte, és három magyart (közülük kettő nő) súlyosan bántalmaztak. A csendőrség a támadás szervezőjét bekísérte Kolozsvárra, az azonban másnap reggel minden bántódás nélkül hazaérkezett.

A brassói „Népi Egység” április 5-i számában közli, hogy a brassói román labdarúgócsapattal mérkőző sepsiszentgyörgyi magyar játékosokat mérkőzés után a

pályára betóduló közönség kőzárporral árasztotta el. Több játékos megsérült. A jelen levő rendőri készség meg sem kísérelte a tömeg megfékezését.

A szászfenesi (Kolozs megye) csendőrőrmester sajtópert indított a „Világosság” ellen, mert az m. év december 13-i számában megírta, hogy Magyarlónán a románok megverték három magyar embert, két ház ablakait betörték, és emiatt az M.N.SZ. a magyarlónai terroristákkal szemben a főispántól erélyes intézkedést kért. A törzsrőrmesterről a cikkben szó sem esett, mégis a perindítással igazoltatni akarta, hogy őt a közrend terén nem terheli felelősség. Ugyanez a csendőrőrmester azonban, amikor Ferenc János földművest, az M.N.SZ. Kolozs megyei szervezetének alelnökét a magyarlónai gárdisták összeverték, nem a terroristákat kísértette be Kolozsvárra, hanem az áldozatot, mivel a házkutatás során – amellyel szintén nem a verekedőket, hanem a megverteket zaklatták – valami ócska katonaruhát találtak nála.

A Kolozs megyei Magyarfenes erdejét szomszédos román falvak lakosai állandóan pusztítják, tarolják, és fenyegetőznek, hogy aki útjukba áll, az halálfia. A csendőrség nem tesz semmit, az egyetlen erdőőr fegyvertelen, a község ilyen irányú kérelmeit ez ideig mindig elutasították, a román falvak őrei viszont fel vannak fegyverezve.

Április 7-én egy héttagú román csoport Kolozsvárott ledöntötte Erzsébet királyné ércszobrát. A szociáldemokrata „Erdély” április 11-i számában sajnálattal állapítja meg, hogy egyes elemek muzeális értékű emlékművek megrongálásával igyekeznek megháborítani a városban együtt élő nemzetiségek egyetértését.

A „Világosság” április 20-i számában nyílt levelet intéz Pătrășcanu igazságügy-miniszterhez, a Kolozs megyei terrortámadások ügyében. A hatóságoknak a magyar lakosságot terrorizáló egyénekkal és csoportokkal szemben tanúsított erélytelensége következtében a helyzet egyre tarthatatlanabbá válik. Ha hoznak is a vármegyei hatóságok és a csendőrségek egyes helyeken valami tessék-lássék intézkedést, a bekísért bűnösöket az ügyészség másnap szabadlábra helyezi, bátorítást adva ezzel egyes sovíniszta elemeknek újabb magyarelleses támadásra. Kendilónán, Bonchidán egymást érik a súlyos magyarverések. Felhívja az igazságügy-minisztert a sürgős intézkedésekre: közigazgatási téren ébresztőre, a vegyes lakosságú megyékben a helyzet alapos megismerésére és azonnali tettekre van szükség.

A „Világosság” április 26-i száma sorozatos magyarelleses terrortámadásokról számol be Kolozsváron. Nagyszombaton egy román rendőr megtiltotta az újságárusító gyerekeknek, hogy magyar nyelven árusítsa a lapokat. A gyermek pártját fogó magyar munkást román járókelők inzultálták. Húsvét vasárnapján monostori román legények életveszélyesen összeszúrkáltak egy magyar munkást, az utcán sétáló magyar cselédnőket pedig bedobták a Szamosba. Egy másik munkást súlyosan megverték, de a rendőrség a támadókat rövidesen szabadon bocsátotta.

Márton Áron római katolikus püspök április 7-i kolozsvári beszéde

Az erdélyi magyarság helyzetét és vitális kérdéseit is érintő beszéd szövegét 75/Pol.-1946-os számú jelentésemmel felújítottam. A román történelmi sajtó visszhangja tekintetében adatok találhatóak Gyárfás László M.T.I.-tudósító 346/1946-os számú jelentésében.

Az állampolgársági kérdés

Az erdélyi magyarság állampolgársági kérdésében rövid időre beállott nyugalmi időszak után váratlan oldalról jövő fenyegető jelek kezdenek mutatkozni. A román kormányzat részéről újabban mind határozottabban érezhető az a tenden-

cia, hogy az erdélyi magyarság minél szélesebb rétegére süssé rá a magyar állampolgárságot, és ezen az úton próbáljon szabadulni a magyar tömegeknek legalább egy részétől. Az állítólagos magyar állampolgárok kérdés-komplexumáról és a román próbálkozások kiparizálására tett eddigi lépéseim eredményéről 57, 63, 74 és 76/Pol.-1946-os számú jelentéseimben részletesen beszámoltam.

Hadbírószági eljárások

A „Monitorul Oficial” folyó év március 13-i 61. száma közli a 154. számú törvényrendeletet, amely megszünteti azokat a hadbírószágokat, amelyek a csapattestek keretében működtek, és szökés vagy engedetlenség esetében ítéltettek. A hadbírószágok megszüntetésével a jövőben szökési és engedetlenségi ügyekben a katonai törvényszékek fognak ítélni. A megszüntetett hadbírószágok az enyhítő és mentő körülmények figyelembevétele nélkül kemény büntetéseket szabtak ki a román hadsereg keretébe tartozó magyar nemzetiségűekre.

A kolozsvári hadbírószág március 30-án tárgyalta a múlt év augusztus 3-i és 5-i reakciós tüntetők ügyét: mint ismeretes, múlt év augusztus havában a román hadseregnek a hadszíntérről való hazatérését egyes reakciós körök demokrácia- és magyarellenes tüntetésre használták fel. Augusztus 3-án a tüntetők egy csoportja megtámadta a szociáldemokrata pártházat, miközben Timofi György akkori rendőrqwestort is tettelesen bántalmazták. Két nappal később, augusztus 5-én a tüntetésnek halálos áldozatai is voltak: Kovács Pál és Nagy József munkásokat lelőtték. A hadbírószág az összes katonai és polgári vádlottat (szám szerint 8-at) felmentette.

Népbírószági eljárások

Március 14-én hirdettet ítéletet a kolozsvári népbírószág a magyar háborús bűnösök első csoportjának bűnperében. A vádlottak mindnyájan magyar nemzetiségűek voltak. Halálos ítélettel sújtottak 21 vádlottat, életfogytiglani kényszermunkára ítélték 7-et, 25 évi kényszermunkára 6-ot, 20 évi kényszermunkára 6-ot, 15 évi kényszermunkára 2-t, 10 évi kényszermunkára 3-at, 8 évi kényszermunkára 2-t, 5 évi kényszermunkára egyet, 20 évi nehéz börtönre egyet, 15 évi nehéz börtönre 3-at, 5 évi nehéz börtönre egyet, és felmentettek 7-et.

Március 27-én került ítélethirdetésre sor a volt munkaszolgálatos századok parancsnokainak ügyében (mind magyarok). Távollétükben halálra ítélték 3 vádlottat, életfogytiglani kényszermunkára ugyancsak hármat, míg egy vádlott 5 évi kényszermunkát kapott. A jelen levő vádlottak közül halálra ítélték egyet, életfogytiglani kényszermunkára egyet, 25 évi kényszermunkára egyet, 15 évi kényszermunkára hármat, 10 évi súlyos börtönre egyet, 5 évi súlyos börtönre kettőt, 3 évi súlyos börtönre egyet, életfogytiglani börtönre kettőt, 10 évi börtönre egyet, felmentettek négy vádlottat.

Április 6-án hirdettet ítéletet a kolozsvári népbírószág azoknak a háborús bűnösöknek az ügyében, akik a bécsi döntés után Észak-Erdélyben mint katonai parancsnokok vagy azok tanácsadói a román és zsidó lakosság ellen visszaéléseket követtek el. A népbírószág távollétükben halálra ítélt négy vádlottat, életfogytiglani kényszermunkára hat vádlottat, életfogytiglani politikai fogságra négyet, 25 évi kényszermunkára egyet, 20 évi kényszermunkára egyet, 20 évi politikai fogságra hármat. A jelen levő vádlottak közül egy vádlott 8 évi kényszermunkát kapott, kettő háromévi politikai fogságot, egyet felmentettek. A vádlottak mindnyájan magyarok.

Április 12-én hirdettek ítéletet a volt észak- és dél-erdélyi rendőrgyűzők és kémelhárítók bűnperében. Távollétükben életfogytiglani kényszermunkára ítélték

43 vádlottat (38 magyar és 5 román), 20 évi kényszermunkára egyet (román), 15 évi kényszermunkára kettőt (egy magyar, egy román), 8 évi súlyos börtönbüntetésre hármat (románok), 5 évi súlyos börtönbüntetésre hármat (románok). A jelenlevők közül életfogytiglani kényszermunkát kapott három vádlott (románok), 8 évi súlyos börtönbüntetést egy (román), 5 évi súlyos börtönbüntetést egy (román), felmentettek egyet (román).

Április 15-én hirdetett ítéletet a kolozsvári népbíróság a magyar, román és szász fasiszta újságírók bűnperében. A távollevők közül 20 évi börtönnel sújtottak 13 vádlottat (4 magyar, 2 román, 2 szász), 15 évi börtönt kapott négy vádlott (két román, két szász), a jelenlevők közül 10 évi nehéz börtönre ítélték két vádlottat (egy magyar, egy román), 8 évi nehéz börtönre kettőt (egy magyar, egy szász) és felmentettek egyet (magyar). Elrendelte ezenkívül a népbíróság az elítéltek vagyonának elkobzását is.

A „România Liberă” április 29-i számában ismerteti a kolozsvári népbíróság új összetételét. Eszerint:

Elnök: Matei Nicolai, a kolozsvári törvényszék elnöke.

Helyettese: Nerva Haragus kolozsvári járásbíró.

Népbírák: Boian Pavel és Messan Augustin, az ekés front részéről; Belovai Ștefan, a kommunista párt részéről; Gligorin Alexandru, a Szoc.-Dem. Párt részéről; Victor Taflan, a liberális párt részéről; Dan Gheorghe és Nicu Ion az általános munkásszövetség részéről.

A román népbíráskodásról bővebb adatokat tartalmaz – különösen összehasonlítva a románok elleni ítéletekkel – 71 P.sz. jelentésem.

A magyar tisztviselők kizárása a közigazgatásból

Tekintettel arra, hogy a magyar lakosságú vagy magyar többségű helységekben az O.D.A.-val kötött egyezség ellenére sem nevezték ki mind a mai napig a megígért alispánokat és főszolgabírákat, sőt ellenkezőleg, helyükbe mindenütt románokat ültettek, Kurkó Gyárfás, az M.N.SZ. elnöke, március hó végén tiltakozó táviratot küldött a miniszterelnöknek. Kifogásolja többek között azt is, hogy még a székely megyékben sem azokat az alispánokat nevezték ki, akiket az M.N.SZ. javasolt, magyar szolgabíró pedig egész Erdélyben egyet sem neveztek ki. A legerélyesebben tiltakozik a magyar tisztviselőknek a közigazgatási posztokról való kizárása, illetve mellőzése miatt, és kéri, hogy ezt a nagyon égető kérdést a legsürgősebben oldják meg.

Súlyos közigazgatási sérelem érte a magyarságot Kolozson, a bíróválasztással kapcsolatban. A bíróválasztásra a községbe érkezett a román főispán és Tunyoghy-Csathó Gyula magyar alispánhelyettes. Míg Tunyoghy-Csathó a magyar lakosság és Kolozs általános kérdéseivel foglalkozott, a főispán a román lakossággal tartott különgyűlésen a régi bírót lemondatta, és a híres magyargyűlölő Checiches Alexandru személyében új bírót választott. Az új bíró a magyarok kizárásával megalakított földosztó bizottság élére egy Corcodean nevű legényt állított, aki testvérei társaságában már több ízben véres támadásokat intézett a község magyar lakossága ellen. Az önkényes bíróválasztás ellentétben áll a Belügyminisztérium rendelkezésével, amely szerint a falu vezetőjét az együtt élő lakosság közös beleegyezése alapján nevezik ki.

Ugyancsak súlyos sérelem érte a nagyváradai postaigazgatóság 15 magyar tisztviselőjét is, akinek az igazgatóság elrendelte nyugdíjelőleg nélküli nyugdíjazását, illetve elbocsátását. A sérelmes intézkedés eredetileg az 1940 előtt különböző (politikai) indokokkal, nyelvtudás hiánya miatt nyugdíjba küldött, de a változás után

reaktívált magyar tisztviselőkn kívül román tisztviselőkre is vonatkozott, a román tisztviselőket azonban elbocsátás után rögtön visszavették, a magyarokat pedig nem, sőt számukra még a törvény által előírt nyugdíjelőleget, valamint az eddig elvégzett munka után járó háromhavi fizetést sem voltak hajlandók folyósítani.

Kolozsvár tehermentesítésével kapcsolatos tervek

A Belügyminisztérium április elején értesítette a kolozsvári rendőrséget, hogy az előzőleg elrendelt részleges kiürítést a legrövidebb időn belül hajtsák végre.

A kérdés megtárgyalásánál a főispán a hatóság és demokratikus pártok bevonásával értekezletet hívott össze, amelyen az a vélemény alakult ki, hogy elsősorban azokat utasítsák ki a város területéről, akik az előzetes tehermentesítési előkészületi munkák során nem kaptak tartózkodási engedélyt. Felülvizsgálják mindazok helyzetét, akiknek tartózkodási joga kétes. Javaslat hangzott el az irányban, hogy utasítsák ki a város területéről a nyilvántartott fasisztákat, Volksbund-tagokat és a bírósági ítélettel árdrágítóként nyilvántartott egyéneket.

A tehermentesítésre irányuló terveket a „Patria” ismét magyarellenes kirohanásra használja fel. Javasolja a Kolozsvárt letelepedett, szerinte mintegy 30 ezer főnyi magyar állampolgárnak az ország területéről való kiutasítását, valamint az összes 1940 után beköltözöttüket is, akiket kizárólag Horthy-imádatuk hozott Kolozsvárra, és ma is – bár demokrata mezbe öltöztek – notórius reakcióso. A románságot sújtó lakáshiányt az idegen állampolgárok és a jogtalanul letelepedett magyarok kikergetésével lehet megoldani.

A közkegyelmi rendelet hatályának meghosszabbítása

A „Monitorul Oficial” március 16-i száma a 64-ik számú rendelettvörényt közli, melynek értelmében f. év április hó 1-ig meghosszabbították a közkegyelmi rendelet hatályát, azokra vonatkozólag, akik az előírt időben nem jelentkeztek katonai egységüknél, illetőleg az illetékes területi katonai parancsnokságoknál, valamint azokra vonatkozólag is, akik az előírt időben nem vonultak be tényleges katonai szolgálatra. A közkegyelmi rendelet hatálya tehát a katonaszökevényekre és az engedetlenekre terjed ki.

Azok részére, akik valamilyen gátló körülmény következtében jelentkezési, illetve bevonulási kötelezettségüknek folyó év április hó 1-ig sem tudnak eleget tenni, a közkegyelmi rendelet hatálya a gátló körülmény megszűnésétől számított 30 napig érvényben marad. A gátló körülmény megszűnésétől számított 30 napon belül azonban az illető köteles eleget tenni jelentkezési, illetve bevonulási kötelezettségének.

A rendelettvörény igen sok erdélyi magyart érint, akik különböző okokból jelentkezési, illetve bevonulási kötelezettségüknek ez ideig még nem tudtak eleget tenni.

A hazatérő hadifoglyok jelentkezési kötelezettsége

Tekintettel arra, hogy számos hadifogoly visszatérve a hadifogságból anélkül ment haza lakóhelyére, hogy a kolozsvári területi katonai parancsnokságnál jelentkezett volna, a parancsnokság felhívta az összes volt hadifogly figyelmét, hogy megérkezésük után rögtön jelentkezzenek a parancsnokságon katonai helyzetük tisztázása végett. Akik jelentkezési köteleességüknek nem tesznek eleget, szökevényeknek minősíttetnek, és elvesztik azokat a jogokat, amelyek őket mint hadifoglyokat megilletnék, így elsősorban a fogságban eltöltött idő beszámítását a tényleges katonai szolgálatba.

Az erdélyi zsidóság

A Székelyföld zsidóságának képviselői április első napjaiban a marosvásárhelyi zsidó kultúrházban nagygyűlésen vitatták meg az elhurcolásból visszatért zsidóság sorskérdéseit.

A Zsidó Demokrata Bizottságok tartományi elnöke, Kohn Hillel dr. helyzetképet adott az ország belpolitikai és nemzetközi helyzetéről, majd a visszatért zsidóság megoldott és még elrendezetlen kérdéseit ismertette.

Az erdélyi zsidóság és magyarság egymáshoz való viszonyát a tárgyilagosság szellemében taglalta. Megállapítható – mondotta –, hogy a két nép között a megmerezett jó viszony a mindkét részről jövő megértéssel állítható helyre. Ezzel kapcsolatban örömmel emlékezett meg arról, hogy a marosvásárhelyi zsidóság a szanatórium átadásával és a magyar művelődési mozgalmak támogatásával máris tanújelét adta békülékenységének. Reméli, hogy a magyarság örömmel fogadja a feléje nyújtott békejobbot.

Egy Kohn Hillelrel folytatott beszélgetésemről egyébként, mely hasonló kérdéseket érintett, 51/pol. szám alatt tettem jelentést.

B. Az erdélyi magyarság gazdasági helyzete

Földreform

A földreform végrehajtása során a magyarságot ért sérelmek orvoslása végett az M.N.SZ. kilenc ízben fordult alapos írásbeli beadványokkal, valamint külön e célra összeállított küldöttségekkel a kormányhoz, 1946 márciusától azonban a sérelmek orvoslására egyetlen intézkedés sem történt. Végre az 1946. február 29-i központi földreform-bizottsági „UTASÍTÁS” elrendelte, hogy a vegyes lakosságú községekben a földosztó bizottságot az igényjogosultak nemzetiségi számarányának megfelelően kell összeállítani. Ezen rendelkezés azonban teljesen hatástalan maradt, mert nem hajjták végre.

A kormány, belátva, hogy az egész földreform terén anarchikus állapotok uralkodnak, miniszterközi bizottságot létesített a helyszíni felülvizsgálatra és irányításra a belügy-, földművelésügy- és igazságügy-minisztérium kiküldötteiből.

Ez a bizottság 1946. március 1-je óta járja az erdélyi megyéket. Március 16-án tárgyalt Kolozsváron a magyarság küldöttségével, amikor ismét komoly ígéreteket tett a sérelmek orvoslására. Ellenben egy nagygyűlésen, amelyen az összes község román nemzetiségű kiküldöttei részt vettek, a miniszterközi bizottság egyik tagja olyan kijelentéseket tett beszéde során, amelynek következtében a községekben tökéletes anarchia lett úrrá, a magyar birtokosokat életveszélyes fenyegetésekkel kiüldözték a községekből, földjeiket birtokba vették, a magyar igényjogosultakat juttatott földjeikről elűzték, új, tisztán románokból álló sovén közösségi bizottságokat választottak, és nyíltan megtagadták a megyei – tehát legfelsőbb fellebbezési fórum – végérvényes határozatainak tudomásulvételét, illetve végrehajtását.

A sok megdöbbentő agrársérelem közül csak néhány közismertet és jellegzeteset emelünk ki:

Kolozsvár környékén a földek 96%-át a magyaroktól vették el, és bár Kolozsvár élelmiszerellátását a külvárost lakó ún. hóstáti magyarok végzik, s a lakosság 70%-a magyar, a kiosztott földeknek csak a 9%-át kapták a magyarok.

Kolozs községben (Kolozs megye) az új földosztó bizottság elnöke a hírhedt magyarverő Corcodean testvérek egyike lett, tevékenységét cinkosaitól segítve azzal kezdte, hogy a magyar földműveseket még azokból a földekből és belsőségekből is kiüldözte, amelyeket egy évvel ezelőtt osztottak ki számukra. Meg-

fosztottak földjeiktől egy olyan odavaló magyar gazdát is, aki hivatalos iratokkal bizonyította, hogy részt vett a németek elleni háborúban. Kolozson tehát az a helyzet, hogy a kiosztásra kerülő 380 hold földből a 136 nincstelen magyar igényjogosult közül egynek sem hagytak meg földet.

Hasonlóan súlyos a helyzet Szászfenes községben (Kolozs megye) is. Az új földosztó bizottság élére került sovíniszta elemek itt is megfosztották földjeiktől mindazokat a magyarokat, akik azokat már egy év óta birtokolják, és az ősz folyamán már be is vetették. 71 ilyen magyar családról van szó. Nagy részük csak házhelyet kapott a földosztáskor.

Magyarfodorházán (Kolozs megye) sem akar az ottani földosztó bizottság hallani arról, hogy a földreform-sérelmeket orvosolják. Így a kiosztott 196 hold területből csupán 6 hold maradt magyarok birtokában, sőt legutóbb még ebből is visszavettek.

A miniszterközi bizottság Torda-Aranyos megyei útja során értekezletet tartott Tordán a sérelmek megbeszélésére és kivizsgálására. Az értekezleten részt vett Kurkó Gyárfás, az M.N.SZ. elnöke, Vaida Vasile, a román kommunista párt titkára, a Kolozs megyei főispán és az M.N.SZ. jogügyi szakemberei. Már a járási bizottságok beszámolóiból meg lehetett állapítani, hogy a hiányos rendelkezések és a megyefőnök erélytelensége folytán milyen súlyos helyzetbe került a vármegye magyar földműves-társadalmának jelentős része. Maga a főispán is beismerte, hogy a megyében több mint ezer magyar kisbirtokos és igényjogosultnak vehető szegény földművest minősítettek abszentistának, akiket sovíniszta elemek részben már meg is fosztottak minden ingatlanuktól. Így Torda-Aranyosban a románság ezer magyar család összesen 1400 holdnyi földjén akart földreformot végrehajtani saját javára. A felszólalásokból kiderült, hogy Aranyosszentmihályon több mint 20 magyar földművest fosztottak meg belsőségeiktől, kis zöldséges kertjüktől, félholdnyi és 2-3 holdas birtokaiktól. Várfalván 40 abszentistának minősített családot akartak teljesen kisemmizni. A majdnem tiszta magyar falu földosztó bizottságából teljesen kizárták a magyarság képviselőit. Egerbegyén 20 abszentistának minősített magyar földműves közül héttől, Sinfalván 17-től és Aranyospolyán községben 10 magyar gazdától vették el a földet. Aki az Antonescu-uralom elől vagy később, a háború viharában lakhelyét elhagyva Észak-Erdélybe, a határon túlra vagy akár csak a szomszéd faluba menekült, azt abszentistának minősítették. A románság egyes felbuztatott csoportjai még a miniszterközi bizottság előtt is éles kirohanásokat rendeztek a magyar földműves lakosság ellen, követelve a magyar földművesek ingatlanjainak teljes kisajátítását. Kurkó Gyárfás kemény kritikában részesítette a megyefőnököt, aki nem háríthatja el magáról a felelősséget a megyében bekövetkezett visszaélésekért. A bizottság végül is felfüggesztette a vármegye közel 1000 abszentistának minősített földművesügyét, és elrendelte, hogy a földosztó bizottságokat a falvakban, járásokban és a vármegye élén egyaránt szervezzék újjá, a magyar földművelés bevonásával.

A bizottság bukaresti közbelépésének tulajdonítható, hogy a földművelésügyi minisztérium a Kolozs, Torda-Aranyos és Maros megyei agrárbizottságokat táviratilag utasította, hogy ne sajátítsák ki azoknak az abszentistának minősített magyaroknak a földjét, akiknek mezőgazdasági birtoka az 5 holdat nem haladja meg. Ugyanez az eljárás alkalmazandó azokkal a magyar földtulajdonosokkal szemben is, akiknek földjeit azzal a téves indoklással sajátították ki, hogy a nevezettek önként teljesítettek katonai szolgálatot a magyar hadseregben, mivel a székely határvadász-zászlóaljkat reguláris katonai alakulatoknak kell tekinteni. A fenti indokok alapján kisajátított földeket 5 napon belül vissza kell adni volt tulajdonosaik birtokába. A rendelet végrehajtása természetesen késik.

C.A.S.B.I.

Március végén a Magyar Népi Szövetség tordai szervezete népgyűlésen vette számba eddigi munkájának eredményeit, és megvitatta a legsürgősebb tennivalókat. Az elhangzott jelentésekből megállapítható volt, hogy a tordai magyarság legsúlyosabb sérelmét még mindig a C.A.S.B.I.-val kapcsolatos panaszok képezik. Miután a C.A.S.B.I. vezetői még mindig nem tisztázták az abszентizmus fogalmát, számtalan kisember vagyonkáját veszik még ma is C.A.S.B.I.-kezelésbe, ami által a szerencsétlenek egyik napról a másikra földönfutókká válnak.

Március 27-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság román összekötő bizottságának vezetője, Oeriu miniszter, Brassóba érkezett bizonyos beszélgetésekkel kapcsolatos megyei feladatok megbeszélésére. Az M.N.SZ. brassói szervezetének képviselői előadták a miniszternek, hogy Keresztvár községben március 3-ra kitűzték a nyilvános árlejtést a C.A.S.B.I.-kezelésbe utalt vagyonok bérbeadására. Ez több magyart érint súlyosan, akiket a helyi politikai szervezetek annak idején igazoltak, de végleges elintézés vagyonukat még nem mentesítette a C.A.S.B.I. kezelése alól. Más községekben hasonlóképpen igazolt magyar polgárok ingó értékeiket összeszedték, és raktárba helyezték. Oeriu miniszter válaszában közölte, hogy addig, míg végleges elintézés nem mentesíti az igazolt polgárok javait a C.A.S.B.I. kezelése alól, tulajdonosaik azokat saját őrizetükben tarthatják, az ingatlan javak nem adhatók ki haszonbérbe, és az ingóságokat nem gyűjthetik össze, nem vihetik közraktárakba.

Oeriu miniszter megnyugtató nyilatkozata ellenére a keresztvári jegyző március 31-én mégis összehívta Keresztvár és a szomszédos Márkos község román lakosságát, és kihirdette, hogy a C.A.S.B.I. alá eső 25 keresztvári magyar lakos ingatlanát árlejtés után bérbe adja. Egyetlenegy ingatlan kivételével valóban valamennyit haszonbérbe is adta. Árlejtés tárgyát képezték házak, földek és a gazdasági leltár. Közölte a jegyző, hogy a bérbe adott ingatlan tulajdonosának egy héten belül ki kell költöznie a házból, mert különben erőszakkal teszik ki. A 25 keresztvári magyar ingatlantulajdonos így egyik napról a másikra földönfutóvá lett.

Az M.N.SZ. – miután az eset tudomására jutott – felvilágosítást kért a megyefőnöktől, hogy Oeriu miniszter határozott kijelentése ellenére miért kellett az árlejtést mégis megtartani. A megyefőnök azt válaszolta, hogy az árlejtés meg nem tartására nem kapott írásbeli rendeletet, csak szóbeli utasítást, a C.A.S.B.I. rendelete értelmében viszont az árlejtést meg kellett tartani. A megyefőnök a házakra vonatkozó árlejtést minden esetre megsemmisítette, és a csendőrséget utasította, hogy a tulajdonosokat birtokukban védje meg. A mezőgazdasági ingatlanok tekintetében a megyefőnök április 7-ére új árverést rendelt el, s utasítást adott, miszerint ezen a régi tulajdonosok is részt vehetnek. Ígéretet tett egyben arra, hogy Oeriu minisztertől kérni fogja a szóbeli utasítás megerősítését is, ami aztán az egész árverési hercehurcának véglegesen véget vetne.

Április elején a már említett kolozsvári tehermentesítési értekezleten az M.N.SZ. és a Demokrata Zsidó Népközösség delegátusai élesen kikeltek a helyi C.A.S.B.I. zsidóellenes tevékenysége miatt, erélyesen követelték, hogy a demokrata pártokat tömörítő O.D.A. a leghatározottabban járjon el a kormánynál a faji alapon demokráciellenes magatartást tanúsító C.A.S.B.I.-tisztviselők ellen.

A C.A.S.B.I. 5985/1946-os számú, április 1-jén kelt rendeletével a deportáltak és az elmenekültek vagyonának kezelésével kapcsolatban számos vitás kérdést tisztázott. A távirati rendelkezés a deportáltak C.A.S.B.I.-ellenőrzés alá került vagyona kezelését illetően úgy intézkedett, hogy a deportálásból visszatértek ipari javainak

kezelése tekintetében sürgős távirati előterjesztést kell tenni a C.A.S.B.I. vezérigazgatóságának, a visszatért deportáltak ipari vagyonkezelővé való kinevezésére. Abban az esetben, ha a deportált a táborban meghalt, és Romániában fel- vagy lemenő rokonai, fiútestvérei vagy nővérei vannak, ezek is kinevezhetők a táborban elhunyt deportált javainak őrző-kezelőivé, és e kinevezésekre vonatkozólag szintén sürgős táviratban kell javaslatot tenni a C.A.S.B.I. bukaresti vezérigazgatóságának.

Az abszontisták kérdéseinek végleges rendezéséig ezeket is C.A.S.B.I.-ellenőrzés alatt álló javaik kezelő őrivé kell kinevezni, ha bebizonyítják azt, hogy nem vettek tetteles részt a romániai szovjetellenes háborúban, és nem támogatták Antonescu vagy Horthy rendszerét. A deportáltaktól és abszontistáktól elvett javakat tehát vissza kell juttatni, és azok végleges rendezéséig kezelésükben és őrzésükben maradnak. Mind a deportáltak, mind az abszontisták vagyonának kezelése és őrzése azonban továbbra is a C.A.S.B.I. nevében a C.A.S.B.I. számlájára és annak általános szabályai szerint történik.

Ingotlan-visszaperlés

Az ingotlan-visszaperlés az utóbbi fél esztendő legsúlyosabb magyar sérelme. Az erdélyi magyarok százainak és ezreinek a kifosztását és tönkretételét eredményezte, és nem lankadó hevesseggel sorvasztotta továbbra is a magyar vagyont.

Ilyen értelemben foglalkozott a kérdéssel Kurkó Gyárfás is *Megalkuvással nem győzhet a demokrácia* című ismeretes márciusi cikkében, amelynek szövegét 62/pol.-1946-os számú jelentésem mellékleteként terjesztettem fel. A „Tribuna Nouă” című kolozsvári kormánytámogató napilap vitába száll Kurkó cikkével, és a 645-ös ingotlan-visszaperlési törvényt „társadalmi igazságot szolgáló” törvénynek minősíti. A „Világosság” április 7-i számában a „Tribuna Nouă” cikkére reflektálva nem száll azzal vitába, hanem konkrét esetekkel bizonyítja be, hogy mennyiben szolgált az a törvény társadalmi igazságot. Részletesen ismertett több esetet, amikor a visszaperlés teljesen jogtalanul történt, és minden esetben a szenvedő magyar fél anyagi tönkremenetelét eredményezte. A cikk azzal fejeződik be, hogy a hasonló esetek felsorolását a végtelenségig folytathatná. Százával hozhatna fel olyan példákat, amikor az eladót senki és semmi nem kényszerítette arra, hogy ingotlanát eladja. Ugyanakkor azonban ez a törvény nem terjed ki Dél-Erdélyre. A magyarok tehát, bármilyen körülmények is készítették őket ingotlanaik eladására, nem kérhetnek jogorvoslást. Így fest a valóságban az a törvény, amelyet a „Tribuna Nouă” társadalmi igazságot szolgáló törvénynek nevez.

A gyógyszerterek visszaadásáról intézkedő 266/1946-os számú rendelet

Az április 4-én kelt és közelebről megjelent 266/1946-os számú közegészségügyi törvényrendelet újabb súlyos sérelmek csíráit hordozza magában. A rendelet-törvény ugyanis többek között a következőket tartalmazza: „Semmisnek nyilváníthatnak mindazok az adásvételi ügyletek, amelyeknek tárgya gyógyszerári berendezés, leltári tárgy, edény és egyéb gyógyszerári felszerelés vagy pedig gyógyszer volt, s amelyek kiüldözött vagy nem kiüldözött román gyógyszerészek és bármilyen más személyek között 1940. aug. 1. és 1944. aug. 23-a között jöttek létre”. Az M.N.SZ. központi jogi és közigazgatási ügyosztálya rendkívüli értekezleten foglalkozott a rendelettel, és megállapította, hogy ez a törvény semmiben sem különbözik a már hírhedtté vált 645-ös visszaperlési törvénytől, sőt bizonyos tekintetben túl is szárnyalja azt. A fenti rendelkezések értelmében ugyanis teljesen megsemmisülnek és hatályukat veszítik azok a gyógyszerterekre vonatkozó adásvételi

ügyletek, amelyek Észak-Erdélyben 1940. aug. 1. és 1944. aug. 23-a között jöttek létre. Semmisnek nyilváníthatnak mégpedig anélkül, hogy a vevő szerzett jogai bármilyen formában biztosíthatnának. A rendelet még azt a lehetőséget is megtagadja a magyar gyógyszerészekről, hogy legalább a fenti időszakban új engedélyhez jussanak. A korábbi 85/1945-ös számú törvényrendelet, amely a zsidó gyógyszerészeknek visszajuttatta a fajvédelmi törvény alapján tőlük elvett és román gyógyszerészeknek adott gyógyszerárakat, a román vevő részére új gyógyszerári jogot biztosított. Ilyen intézkedés a jelen rendeletről teljesen hiányzik.

A 266-os rendelettörvény élesen szembehelyezkedik a 260/1945-ös számú törvény II. bekezdésével, amely szerint 1940. aug. 30. és 1944. október 25. között az akkor érvényes jogszabályok alapján megszerzett jogok Észak-Erdélyben továbbra is érvényben maradnak. De szembehelyezkedik ezzel különösen annál a kitételnél fogva, hogy „kiüldözött vagy nem kiüldözött román gyógyszerész”, mely utóbbi kitétel ellentmond a nemzetiségi törvény vonatkozó rendelkezésének is, mivel állampolgár és állampolgár között etnikai származás szerint és az őket megillető jogok tekintetében különbséget tesz. Sérelmes továbbá az is, hogy a 645/1946-os visszaperlési törvény rendelkezésein túlmenően a 266/1946-os számú rendelet nemcsak a bécsi döntés időpontjától, hanem már egy ezt megelőző időponttól – 1940. aug. 1-jétől – semmisíti meg a gyógyszerári adásvételeket, s lehetőséget ad gyógyszerári visszaperlésére mindazoknak, akik akár kényszer hatása alatt, akár anélkül távoztak el Észak-Erdélyből, azoknak is, akik továbbra is ezen a területen maradtak, de az eladást teljesen szabadon bonyolították le.

A „Világosság” ápr. 20-i számában a sérelmes törvényrendelet azonnali módosítását, szerzőinek pedig a nemzetiségi törvény vonatkozó szakaszai értelmében megbüntetését kéri. Megállapítja a „Világosság” azt is, hogy a közegészségügyi miniszter a napokban hirdetett pályázatot gyógyszerári engedélyekre, és csodálatos módon pontosan azokra a helységekre, ahol a most megvont engedélyek voltak érvényben. Méltányos lett volna, ha a pályázat meghirdetésekor a közegészségügyi minisztérium figyelemmel lett volna erre a körülményre, és az engedélyüket elvesztő magyar gyógyszerészeknek legalább új gyógyszerári engedély megszerzését biztosította volna. Annál is inkább, mert a megpályázható gyógyszerári engedélyek száma jóval meghaladja a most megsemmisített engedélyek számát.

Az önállósítási kölcsön kérdése

A C.A.S.B.I. Kolozsvár megyei hivatala 1593/1946-os számú rendeletével felszólította azokat a kolozsvári kereskedőket, iparosokat és az ehhez hasonló rokon foglalkozásúakat, akik a magyar uralom alatt önállósítási kölcsönben részesültek, hogy a birtokukban levő és a fenti kölcsönre vonatkozó összes okmánnyal azonnal jelentkezzenek a vármegye C.A.S.B.I.-hivatalánál. Mindazokat, akik e jelentkezési kötelezettségüknek nem tesznek eleget, a fegyverszüneti egyezmény szabotálóinak tekintik, és szigorúan megbüntetik.

A rendelet nyomán a „Tribuna Nouă” kormánytámogató napilap erős támadást intézett az önállósítási kölcsönben részesült magyar iparosok és kereskedők ellen, úgy állítva be őket, mintha ezekkel az összegekkel különböző fasiszta bűncselekményeket jutalmaztak volna. A C.A.S.B.I. közben elkezdte az üzletek számbavételét, helyenként leltározását s a tulajdonosok megidézését helyzetük tisztázására. Az M.N.SZ. városi szervezete erre küldöttséget menesztett a C.A.S.B.I. megyei irodájához, és tiltakozását fejezte ki a nagyfokú felelőtlenséggel megindított eljárások ellen. Az érdekeltek tiltakozó gyűlésén megállapították, hogy az érintett iparosok

és kereskedők az önállósítási összegeket hosszabb lejáratú kölcsönként kapták, meglehetősen szigorú törlesztési feltételek mellett, bekebelezésre. Többen nyugtákkal tudják igazolni, hogy a kölcsönöket még annak idején teljes egészében vissza is fizették, míg mások egy részét vagy nagy részét fizették vissza. A C.A.S.B.I. azonban e körülményre való tekintet nélkül leltárt fektet le. Az M.N.SZ. közbenjárására a C.A.S.B.I. vezetője megígérte, hogy a jelentkezési határidőt elhalasztja, a leltározásokat beszünteti, az eljárást csak abban az esetben indítja meg, ha az ügyet szakemberek kivizsgálják.

Azóta már április közepe – újabb felhívás jelent meg, amelyben a C.A.S.B.I. felszólítja azokat a kolozsvári és Kolozs megyei iparosokat és kereskedőket, akik az 1941-1944-es évben a magyar államtól önállósítási kölcsönben részesültek, hogy a C.A.S.B.I. vármegyei hivatalához sürgősen adják be az alábbi iratokat: **1.** Kérvényt, amelyben feltűntetik, hogy a kapott kölcsönt mire használták fel, és volt-e üzletük akkor, amikor a kölcsönt kapták. **2.** Annak igazolását, hogy 1944. szept. 12-e után lakóhelyükről nem távoztak el. **3.** A kölcsön esetleges visszafizetését igazoló nyugtákat. A felhívás értelmében azokat, akik e felszólításnak 5 napon belül nem tesznek eleget, a fegyverszüneti egyezmény szabotálóinak tekintik, és megindítják ellenük a bűnvádi eljárást.

Szövetkezeti ügy

Az erdélyi magyar szövetkezetek végtelenül sivár helyzetéről és az őket már-már megsemmisítéssel fenyegető román intézkedésekről részletesen tájékoztat az áprilisi szövetkezeti kongresszusról készült 79/pol. számú jelentésem.

Pax név alatt Bukarestben megalakult az első magyar fogyasztási szövetkezet, amely a fővárosi magyarság első gazdasági szerve.

Az M.N.SZ. gazdasági kongresszusa

Az M.N.SZ. április 10-i marosvásárhelyi gazdasági kongresszusáról 80/pol. szám alatt külön jelentek.

C. Az erdélyi magyarság kulturális helyzete Elemi iskolák, középiskolák, tanszemélyzet

Az M.N.SZ. tordai szervezetének március hó végén tartott népgyűlése súlyosan sérelmezte, hogy a dél-erdélyi magyar tanítóság fizetését még mindig nem folyósítják, ami eltekintve az igazságtalanságtól, súlyos terheket ró a lakosságra, amely már hosszú idő óta a maga erejéből tartja fenn tanítóit és iskoláit.

Prodan nagyszalontai román iskolaigazgató különféle megtévesztések és hamisítások árán kijárta a közoktatásügyi minisztériumban, hogy Nagyszalonta magyar gimnáziumának épületét az ő 60 tanulóit számláló román algimnáziumának utalják ki, jöllehet a magyar gimnázium ősi épületében nem kevesebb mint 360 növendék tanul. A magyar iskola ellen készülő merénylet a város egész lakosságát annyira felzaklatta, hogy sorozatos tüntetésekre került sor. Így legutóbb 600 magyar diák és mintegy 400 hozzájuk csatlakozó szülő tüntetett Prodan ellen. Az M.N.SZ. táviratilag közölte a közoktatásügyi minisztériummal, hogy a Prodan számára kiadott épületkiutalást visszautasítja, és az eredeti megállapodás elismerését kéri. Kurkó Gyárfás üzenetet küldött az Arany János-gimnázium igazgatójának, hogy az épület átadását tagadja meg, és közölje a hatóságokkal, hogy a gimnázium épülete az M.N.SZ. országos elnökségének védelme alatt áll. A „Világosság” ápr. 7-i száma közli, hogy egy magyar tanítókból álló küldöttség kereste fel az M.N.SZ.-t, a kom-

munista és Szociáldemokrata Pártot, és mindenütt emlékiratot nyújtottak át, közlővén, hogy a magyar tanszemélyzet februári fizetésére szóló utalvány megérkezett ugyan, de a pénzügyi igazgatóság a kiutalt összeget minisztériumi utasítás hiányában nem folyósíthatja. Ugyanakkor még semmi hír sincsen a márciusi fizetésekről (ez később megérkezett) és a téli segélyről (ez a mai napig sem), amelyek kifizetésének elmaradása azzal fenyeget, hogy a pénz elértéktelenedése folytán a későbbi kifizetés csupán jelképpé válik. A kolozsvári küldöttségjárással egy időben az egész ország magyar tanszemélyzete minden városban és községben segítséget kérő és vádoló memorandummozgalomba kezdett.

Néhány nappal később a kolozsvári magyar tankerületi főigazgatóság megkezdte a februári fizetések folyósítását, de április közepén még nem folyósították a téli segélyt, a márciusit, a márciusi kettős és az áprilisi fizetéseket. A tanszemélyzet éhezik, nélkülöz, és holmija eladogatásából él.

A „Világosság” április 27-i száma újabb két súlyos iskolasérelemről számol be:

1. A máramarosszigeti róm. kat. főgimnázium lepecsételt épületét a Dragoș Vodă román gimnázium főispáni hozzájárulással lefoglalta. Az épület orosz kórház volt, annak kivonulása után pedig a bonyolult, Ghibu idejéből származó tulajdonjogi kérdés minisztériumi elintézéséig a főispán lepecsételtette. A 703 magyar tanuló a városban 5 különböző épületben folytatja tanulmányait. A tárgyalások a minisztériummal még folynak, de a román gimnázium igazgatósága rávette a főispánt, hogy az épületet még a döntés előtt adja át. Így a 200 tanulóval rendelkező Dragoș Vodă-gimnáziumnak két iskolaépülete van, míg a katolikus főgimnázium több mint 700 tanulójának nincs épülete. Az M.N.SZ. táviratban tiltakozott a miniszterelnöknél és a nemzetnevelésügyi miniszternél.

2. A másik iskolasérelem Háromszéket és Csík megyét tartja izgalomban. A „Monitorul Oficial” 49-ik számában miniszteri rendelet jelent meg, hogy mely háromszéki és csíki községben működhetik óvoda. Ennek következtében április 1-jétől Háromszéken harminchat, Csíkban 8 óvoda szűnt meg, közülük nem egy több mint 20 éves múlttal. Az indok az volt, hogy az óvodákban működő óvónők nem rendelkeznek kellő képesítéssel, holott legtöbbjük évek óta gyakorló óvónő.

A „Népi Egység” április 21-i számában az erdélyi magyar oktatásügyi helyzetet ismerteti. Sok nehézséggel, főleg anyagi természetűekkel küzd a Bolyai-egyetem. 130 líceum jellegű magyar középiskola működik, 70 ebből felekezeti és 60 állami. A demokrácia népellenes szüleménye a három osztály és egységes gimnázium, amely mindenki előtt megnyitja a tanulás lehetőségét. Az egységes gimnázium ingyenes oktatást nyújt, és így kivétel nélkül mindenkinek biztosítja a középfokú iskolai képzettséget. Az egységes gimnázium átveszi az elemi iskola 5-6-7. osztályának és a főgimnáziumok, kereskedelmi iskolák, tanítóképzők, ipari szakiskolák alsó három osztályának helyét. Ebben a tanévben kb. 100 magyar nyelvű egységes gimnázium kezdte meg működését, olyan helyeken, ahol nem volt magyar nyelvű iskola. A gimnáziumok mintegy 80 tanulója állami ösztöndíjat kap. Az ország területén 5 magyar nyelvű ipari szakiskola működik, és számos tanítóképző, ösztöndíjas növendékekkel. Magyar nyelvű oktatás van 2000 elemi iskolában kb. 5000 tanerővel. Az iskolahelyiségek kérdése még nem oldódott meg, az épületelosztó miniszteri bizottság jelenleg nem működik. Az iskolák jó része szükségotthonokban húzódott meg. Sok nehézség van a besorolások és fizetések körül is.

Április végén a nemzetnevelésügyi minisztérium a romániai magyar nép- és középiskolai tanszemélyzet fizetési hátralékait és törvényes járandóságait kiutalta. Kiutalta a minisztérium a két magyar tankerületi főigazgatóság dologi kiadásaira szol-

gáló összegeket is, valamint külön 100 millió lejt az iskolaépületek javítására, illetve bérköltségeinek fedezésére, és 30 millió lejt az egységes gimnáziumok szegény sorsú tanulóinak megsegítésére. Megérkezett az egyetem személyi ellátmánya is.

Egyetem

Március közepén Csögör Lajos rektor tárgyalásokat folytatott az illetékes kormánytényezőkkel az egyetem időszerű kérdéseiről, amelyről annak idején 52 Pol. szám alatt jelentettem. Az 1946-47. évi költségvetésbe az egyetem egész személyzete fel van véve. A dologi kiadások fedezésére a minisztérium nem tudott az egyetemnek megfelelő pénzüsszeget juttatni, mivel a pénzügyminisztérium nem bocsátott a nemzetnevelésügyi tárca rendelkezésére elegendő pénzt.

A Bolyai-egyetem részére a minisztérium tudományos segély kiutalását rendelte el, azon tanárok és tanársegédek számára, akiknek más jövedelmük illetményeiken kívül nincs. A tanulmányi segély havi összege 200.000 lej, mely összeget 1945 novemberétől 1946 márciusáig ki is utalták. Sikerült 190 magyar egyetemi hallgató részére állami ösztöndíjat biztosítani, havi 30.000 lej fejenkénti összegben. Az ösztöndíjakat 1945 novemberétől 1946 júniusáig utalják ki.

Marosvásárhelyt az elsőéves orvostanhallgatók még nem kezdhették meg tanulmányaikat előadó-helyiségek hiányában. A „Monitorul Oficial” 71-ik száma közli a kolozsvári magyar tannyelvű Bolyai Tudományegyetem tanári karának kinevezését tartalmazó miniszteri rendeletet. (Névlistán 1. Gyárfás László 278/1946-os számú jelentésében.)

Magyar zene- és színművészeti főiskola

A „Monitorul Oficial” 85-ik száma közli a kolozsvári magyar zene- és színművészeti főiskola felállításáról szóló rendelet törvényt.

A rendelet 12 rendes tanári, 10 tansegédi és 4 tisztviselői állást rendszeresít, és az új állami intézménynek használatra kiutalta a volt Magyar Áll. Zenekonzervatórium épületét.

A tanszékek betöltéséről egy, a művészetügyi minisztérium és a kolozsvári Állami Román Zene- és Színművészeti Akadémia kiküldötteiből alakuló bizottság fog gondoskodni. Tanácsadói hatáskörrel bevonják a bizottságba a volt magyar zenekonzervatórium tanszemélyzetének egy képviselőjét is.

Színház

A Kolozsvári Állami Magyar Színház, a marosvásárhelyi Székely Színház és a nagyváradai magyar társulat 100-100 millió lejjel, az Aradi Munkás Színjátész Társulat 30 millió lejjel szerepel az új költségvetésben.

A művészeti felügyelőség hatáskörét egy rövidesen megjelenő törvényrendelettel szabják meg. Szentimrey Jenő művészeti felügyelő felhatalmazást kapott pályázat kiírására olyan drámai művekre, amelyek a román-magyar barátságot hivatottak elmélyíteni. Megbízást kapott javaslat kidolgozására a fordítói munkák anyagi és szellemi feltételeinek biztosítására. Intézkedés készül a nyomorgó magyar színházi nyugdíjasok felsegélyezésére is.

Népfőiskolák

Az M.N.SZ. tordai szervezetének márciusi népgyűlésén Pálffy Miklós kispap, a Torda megyei népfőiskolai tanács vezetője bejelentette, hogy a megyében eddig 14 népfőiskola kezdte meg működését. Március folyamán Dés, Zilah és Déva

székhellyel 3 új magyar népfőiskola is alakult. A dési népfőiskola 16 szakelődásával már meg is kezdte működését.

A megyénként megalakuló erdélyi magyar népfőiskolák oktatói számára a Székelyföldön a legkiválóbb magyar írók és tudósok bevonásával nyári egyetem létesült. A nyári egyetemre meghívják egy hétre a magyar falvak ifjúságának kiküldötteit is.

Gazdasági iskolák

Az M.N.SZ. közbenjárására a földművelésügyi minisztérium a m. év októberében dr. Nagy Endre gazdasági iskolai tanárt a magyar Gazdasági Iskolák főfelügyelőjévé nevezte ki. A m. hónap közepe táján Nagy Endre felterjesztette a minisztériumba a kitűzött vizsgák időpontját, és egyben kérte vizsgabiztos kinevezését is. Ugyanezen felterjesztésében kérte a m. év októberére óta esedékes fizetésének és kiszállási költségeinek kiutalását. Velico vezérttkár válaszában közölte, hogy kinevezte a vizsgabiztos, Bobletec Gligore személyében, ugyanakkor pedig Nagy Endre főfelügyelőt április 1-ji hatállyal eltiltja mindennemű kiszállástól. Az elmaradt fizetésre vonatkozólag csak ígéret érkezett.

A „Világosság” ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a miniszteri utasítás értelmében a magyar mezőgazdasági főfelügyelőség április 1-jétől – minden megokolás nélkül – fiktív állás lett, a vizsgabiztosi teendőket pedig a szokástól eltérően román felügyelőre bízták.

[TRADUCERE]

Ministerul de Externe Ungar
Budapesta, 21 mai 1946

Pentru a se lua la cunoștință!
Copie

Delegația maghiară. București. 87. Pol.-1946

București, 4 mai 1946

Subiect: Evoluția situației maghiarilor din Transilvania după ședința Uniunii Populare Maghiare, ținută la Brașov, respectiv învățăturile rezultate din aceasta pentru partea maghiară în ceea ce privește pregătirile de pace.

A. Situația politică a maghiarilor din Transilvania

Cadru general. Intensificarea șovinismului românesc

Ședința Uniunii Populare Maghiare, ținută la mijlocul lunii martie la Brașov – despre care am întocmit raportul detaliat nr. 62/pol.-1946 – a adus la lumină numeroasele probleme în suspensie și multele plângeri ale maghiarimii transilvane. Ședința poate fi lesne considerată unul din momentele de cotitură ale vieții maghiarilor din Transilvania ca naționalitate, deoarece U.P.M. a hotărât, ca urmare a celor spuse la ședință, să renunțe la conformismul necondiționat de până atunci și în vederea obținerii egalității naționale a început o politică fermă de nemulțumire în presă, la ședințe, în declarațiile liderilor responsabili. A dat multă siguranță luptei etnice evenimentul care s-a petrecut la Moscova, când cu ocazia vizitei lui Victor Eftimiu, președintele Uniunii Scriitorilor români[1], în capitala sovietică, Stalin s-a interesat în mod călduros de situația maghiarilor din Transilvania. La întrebarea lui Stalin, care se interesa de relațiile româno-maghiare, Eftimiu a răspuns că românii și maghiarii cu

o gândire democratică se străduiesc mână în mână să apropie și mai mult cele două națiuni. Există încă și la București, și la Budapesta persoane care privesc lucrurile prin prisma trecutului și nu văd cu ochi buni apropierea dintre maghiari și români, dar cei care doresc prietenia sunt mai mulți și mai puternici, din această cauză spiritele rele vor fi învinse. Stalin s-a interesat în general și despre funcționarea școlilor maghiare transilvănene. Eftimiu a declarat că în Transilvania școlile generale și gimnaziile funcționează liber, iar universitatea maghiară și-a deschis și ea porțile. În afară de acestea, la Cluj a fost înființat și un teatru maghiar de stat.

Declarațiile optimiste ale lui Victor Eftimiu nu au fost în totalitate confirmate de fapte. Realitatea este că maghiarii transilvăneni suferă tot mai mult datorită manifestărilor șoviniste tot mai dese ale românilor. Mai nou, și U.P.M. este ținta multor atacuri din partea partidelor istorice, datorită politicii sale de nemulțumire.

Opinia publică istorică antimaghiară

Cotidianul Partidului Național-Țărănesc de la Cluj, „Patria”, în numărul din 17 martie, scrie despre sărbătoarea U.P.M. din 15 martie, că dacă ungurii ar fi urmat vorbele eroilor de la 1848 nu ar fi ajuns acolo unde sunt acum. Dar ungurii au sărbătorit amintirea lui Kossuth și Petőfi doar cu gura, acțiunile lor fiind întotdeauna în contradicție cu cele spuse. Libertatea despre care vorbeau eroii unguri de la 1848 nu însemna libertate, independență și pentru români, deoarece Kossuth și Petőfi doreau alipirea Ardealului la Ungaria. Autorul articolului roagă conducerea Frontului Național Democrat (F.N.D.) să vegheze ca nu cumva presa românească să acuze eroii nației române, ca de pildă pe Avram Iancu sau Mihail Eminescu, de orientări fasciste sau reacționare, iar ziarul în limba maghiară a F.N.D.-ului să nu ocărăscă amintirea acestor eroi.

În numărul din 19 martie, articolul de fond al „Patriei”, intitulat *Foc sub cenușă*, scrie că recentele inscripții hidoase de pe zidurile unor case din Cluj, atacuri împotriva lui Maniu, nu pot fi opera unor români, pentru că poporul român nu îl urăște pe Maniu, ci aparțin categoriei de oameni care este amestecată de ideologia șovină a dominației coroanei lui Ștefan cel Sfânt. Aceste persoane au bătut la Cluj pe data de 6 martie, cu ocazia aniversării unui an de guvernare Groza, pe studenții români, iar presa lor nu a amintit deloc moartea acelui Romulus Boilă (fost ministru al Consiliului Universitar, cumnatul lui Maniu[2]), care pe vremuri obținuse asigurarea unei pensii pentru funcționarii maghiari care nu depuseseră jurământul de fidelitate. Ura șovinismului arde sub cenușă, scrie, și întrebarea este: ce se poate face pentru evitarea catastrofei?

În numărul din 28 martie, „Patria” scrie, printre altele, despre excluderea lui Lajos Jordáky din Partidul Comunist Român, care se datorează, după părerea periodicului, comportamentului său necontrolat, devierii sale de la linia democratică a mișcării muncitorești, precum și relațiilor sale cu cercurile șoviniste. De asemenea, „Patria” îl numește dictatorul în miniatură al Transilvaniei, care și-a destăinuit adevăratele sentimente atunci când, împreună cu tovarășii săi suspecti, a luat o atitudine în favoarea autonomiei nord-transilvane și s-a luptat cu înverșunare împotriva reintroducerii administrației române în regiunile locuite de români, eliberate de sub jug horthyst. El a fost capul bandeii înarmate care a vărsat sângele unor țărani români nevinovați.

În numărul din 29 aprilie, articolul intitulat *Probleme Transilvănene* se ocupă de ultimul memoriu al U.P.M., prin care se cere prefectului județului Cluj – precum observă cu ironie periodicul – „cu un ton energic” restabilirea siguranței publice. În fața solicitărilor maghiare, și „Patria” și-a exprimat „cererile energice”, în număr de patru: expulzarea imediată a cetățenilor unguri, trimiterea în instanță a demon-

stranților maghiari, numirea unui viceprimar român la Cluj (și primarul este român) și, nu în ultimul rând, reducerea numărului angajaților maghiari în cadrul prefecturii, primăriei, poliției, la întreprinderile comunale de apă și electricitate și în cadrul altor instituții de acest gen, în funcție de procentajul populației maghiare din România. Răspunsul lui „Világosság” din 29 aprilie observă că articolul din „Patria” este un element organic al procesului de otrăvire care ațâță ura româno-maghiară de mai multe decenii. Reacțiunii fâțișe și transparente ziarul răspunde doar că în ceea ce privește distincțiile, de ambele părți oricine să fie sancționat pentru faptele sale și nu pentru că obținuseră diferite distincții sau posturi în timpul regimului trecut fascist, iar dintre cetățenii unguri, U.P.M. ține la cei de care are nevoie din punct de vedere al comunității și cărora nu li se poate reproșa nimic din punct de vedere democratic. La sfârșit, în răspuns se mai precizează că în cazul funcționarilor diferitelor instituții și din administrație trebuie să se țină seama de procentajul locuitorilor orașului și nu de cel al țării, ceea ce Partidul Național-Țărănesc, în opoziție cu hotărârile de la Alba Iulia[3], nu a realizat niciodată.

Am încercat să punem în lumină manifestările cele mai caracteristice ale șovinismului românesc. Asemenea atacuri și înțepături sunt însă un fenomen obișnuit și rezultatul acestora este nervozitatea opiniei publice românești, care se manifestă în toată Transilvania prin numeroase atrocități împotriva populației maghiare.

Nemulțumiri cotidiene, atrocități

Dintre izbucnirile șoviniste românești pornite împotriva maghiarilor vom vorbi în cele ce urmează numai despre cele mai grave, cele mai reprezentative, deoarece este imposibil de enumerat toate palmele din fiecare zi, toate spargerile de geamuri.

Poliția de la Gherla, neluând în seamă hotărârea guvernului, nu a permis sărbătorirea zilei de 15 martie. S-a solicitat aprobarea conducerii județene de la Dej, dar solicitarea a fost imposibil de îndeplinit, pentru că la Dej, având loc schimbarea oficialităților județene, nimeni nu putea dispune eliberarea unei aprobări speciale.

Școala elementară maghiară a comunei Bixad din județul Satu Mare a fost devastată în dimineața zilei de 6 martie. Orele de curs sunt încă suspendate și ancheta nu a condus la nici un rezultat.

Cazul coloniștilor secuici de la Batoș [jud. Mureș] reprezintă un caz special în mulțimea atrocităților comise împotriva ungarilor. După plecarea sașilor împreună cu hitleriștii în retragere, în comuna Batoș au fost aduși, după multe eforturi, prin intermediul unor delegați, țărani secuici săraci din zona Ciucului. Piedicile care au precedat colonizarea secuicilor pot fi în sine considerate insulte, pentru că din principiul egalității în drepturi dintre naționalități ar fi trebuit să rezulte în mod firesc ca în satele părăsite de sași și care au fost desemnate de administrație pentru colonizare să fie aduși și coloniști maghiari în conformitate cu ponderea maghiarilor în raport cu populația României. Cu toate acestea, maghiarii abia au reușit să obțină două sate săsești, Batoș și Uila, desemnate de administrație pentru colonizare și vom vedea în cele ce urmează, în cazul Batoș, cu ce rezultate s-a soldat chiar și această modestă acțiune.

Dispoziția ministerială prin care se aproba așezarea coloniștilor a fost citită la Batoș în fața coloniștilor secuici și a populației românești din satele vecine de către inspectorul șef al unei comisii speciale care se deplasa în fiecare din aceste localități. Cu această ocazie, a mai dat citire și memorandumului românilor din satele vecine, adresat guvernului, în care solicitau plecarea secuicilor aduși din Ciuc în satul în cauză, deoarece aceștia nu se pricep la lucrarea pământului. Decizia guver-

națională și memorandumul român au provocat manifestări antimaghiare și incidente grave. Românii au atacat coloniștii, au bătut deopotrivă bărbați, femei, copii, au distrus ce s-a găsit prin gospodării sau le-au furat. Acest atac a continuat o zi și o noapte. În 15 martie a venit o comisie la locul faptei, condusă de prefectul Mera, convingându-i să iasă la muncă pe câmp, pentru că în conformitate cu decizia guvernamentală au dreptul s-o facă. În acea noapte, foarte multe geamuri au fost sparte, iar a doua zi un secuie care mergea la semănat a fost atacat de cinci inși. În următoarea zi s-a format o brigadă de milițieni, dar incidentele de noapte, bătăile, au continuat. Indivizi reacționari au patrulet prin sat, și-au notat toate uneltele agricole, mobilierul, inclusiv cele care au fost aduse de secuie din satele originare, spunând acestora să plece din comună și să nu îndrăznească să ia ceva cu ei. Concomitent însă, acțiunile de teroare nu au încetat în comuna Batoș, bătăi, spargerea geamurilor, împușcături (în curtea învățătorului s-a aruncat o grenadă), și ca urmare multe familii au plecat. Pentru a pune capăt dezordinilor, Gyárfás Kurkó, președintele U.P.M., și Vasile Vaida, secretarul general de partid al regiunii Cluj, au venit la locul faptei, dar rezultatul anchetei pornite a fost doar descoperirea situației catastrofale a coloniștilor și reavoinței certe a autorităților locale.

În ceea ce privește situația din Batoș, în numărul din 27 martie al ziarului „Patria”, Ionel Pop își exprimă părerea că supărarea românilor din zonă a fost total justificată din cauza colonizării. Soluția o vede în plecarea secuilor în satele de proveniență, iar pierderile materiale să fie suportate de U.P.M., care dorește continuarea politicii de colonizare a guvernelor maghiare. Atacul împotriva unității române nu poate fi tolerat de nici un român. România nu este un spațiu pentru colonizare maghiară. Întâmplările de la Batoș dezvăluie politica maghiară șovină și ofensivă, care încă progresează în Transilvania eliberată și reîntregită. Iar urmările să fie asumate de acei aventurieri care, în megalomania lor, au crezut că România s-a scufundat până acolo încât șovinismul maghiar își poate permite experimente puerile.

Rezultatul înțelegerilor a fost anchetarea de către o comisie ministerială condusă de secretarul de stat de la interne Schreier și președintele Curții de Casație Tănăsescu, care au luat măsuri pentru ca secuie în cauză să se poată întoarce imediat în comuna Batoș. Ancheta a găsit că incidentele au fost urmarea ațâțării secrete a sașilor de acolo. În numărul din 11 aprilie, „Világosság” scrie că dorința conducerii naționale a U.P.M. – în legătură cu cazul Batoș – este ca directivele verbale și promisiunile guvernului să fie redactate sub forma unor hotărâri clare și să se ia măsuri pentru aplicarea acestora.

Ziarul în limba maghiară de la Cluj a Partidului Comunist, „Igazság”[4], în numărul din 20 aprilie, demască pe comisarul Seceleanu, care a conlucrat cu sașii, apărând în comună imediat după plecarea comisiei interministeriale, ațâțând populația românească împotriva secuilor. Până la urmă, prefectul județului Bistrița s-a deplasat la fața locului și a arestat agentul sașilor, pe inspectorul Seceleanu. A ieșit la iveală că Seceleanu a adunat de la români 12.000 lei pentru fiecare iugăr de pământ, în afară de asta slănină, ouă, miei și alte alimente. În legătură cu cele descrise mai sus, „Világosság” din 20 aprilie își exprimă speranța că asemenea dezvoltări vor apărea în curând și referitor la reforma agrară, la C.A.S.B.I., la restituiri și la plângerile din învățământ, deoarece este mai mult ca sigur că, asemenea domnului Seceleanu, alți agenți fasciști prejudiciază mii de familii maghiare de avutul lor.

La Bontida (aparținând județului Solnoc-Dăbâca), în 14 martie, un grup de 10 români au spart geamurile caselor a șase familii maghiare și au comis acte de violență împotriva a trei etnici maghiari, dintre care două femei. Jandarmii l-au reținut

nut și l-au condus la Cluj pe cel care a organizat atacul, dar acesta s-a întors acasă a doua zi nepedeșit.

„Népi Egység” [Unitatea Poporului] de la Brașov publică în numărul din 5 aprilie un articol despre incidentul care a avut loc cu ocazia meciului dintre echipa română de fotbal din Brașov și echipa maghiară de la Sf. Gheorghe, când, după încheierea meciului, spectatorii au năvălit pe stadion și au atacat jucătorii maghiari cu pietre. Mai mulți jucători au fost răniți. Unitățile de menținere a ordinii nici măcar nu au încercat să pună capăt acestui incident.

Plutonierul de jandarmi din Florești (jud. Cluj) a intentat un proces împotriva ziarului „Világosság”, deoarece a scris în numărul din 13 decembrie, anul precedent, că românii au bătut trei unguri în Luna de Sus, au spart geamurile a două case și, ca urmare, U.P.M. a solicitat o intervenție hotărâtă din partea prefectului împotriva teroriștilor din acest sat. Articolul nici nu amintește plutonierul, totuși a dorit să justifice prin intentarea procesului că el nu poate fi tras la răspundere în ceea ce privește ordinea publică. Același plutonier însă, după ce țăranul János Ferenc, vicepreședintele comisiei U.P.M. a județului Cluj, a fost victima unor acte de violență din partea gardiștilor din Luna de Sus, a însoțit nu teroriștii, ci victima la Cluj, pentru că în urma perchiziției, efectuată nu la bătași, ci la victime, s-a găsit o uniformă veche de soldat.

Pădurea satului Vlaha, județul Cluj, este constant prădată de românii din satele vecine, tăindu-o și amenințând pe cei cu care se întâlnesc că nu mai pleacă vii de acolo. Jandarmeria nu face nimic, singurul paznic al pădurii este lipsit de armă, cererile privitoare la această situație au fost până în acest moment respinse, în timp ce paznicii satelor române sunt bine înarmați.

În 7 aprilie, un grup de șapte români a dărâmat la Cluj statuia de bronz a regiunii Elisabeta. Ziarul social-deocrat „Erdély”, în numărul din 11 aprilie, a constatat cu părere de rău că se dorește otrăvirea bunelor relații ce există între populațiile conlocuitoare la Cluj, prin distrugerea unor obiecte de valoare muzeale.

„Világosság”, în ediția din 20 aprilie, adresează o scrisoare deschisă ministrului de justiție Pătrășcanu, privind acțiunile teroriste din jud. Cluj. Datorită lipsei de seriozitate cu care autoritățile au abordat cazurile și grupurile teroriste împotriva maghiarilor din teritoriu, situația devine din ce în ce mai alarmantă. Chiar dacă autoritățile județene și jandarmeriile iau hotărâri formale legate de aceste incidente, vinovații pleacă a doua zi acasă nepedeșiți, instigând astfel alte elemente șoviniste la acțiuni împotriva maghiarimii. La Luna de Sus, la Bonțida, acțiunile violente sunt foarte dese. Scrisoarea atrage atenția ministrului asupra necesității unor decizii urgente: pe plan administrativ este vorba de deșeptare, în județele cu populație mixtă situația trebuie analizată în detaliu și apoi trebuie luate hotărâri imediate.

Ediția din 26 aprilie a ziarului „Világosság” relatează despre atacuri teroriste repetate îndreptate împotriva maghiarilor din Cluj. În Sâmbăta Mare, un polițist român a interzis copilului care vindea ziare să vorbească maghiara. Muncitorul maghiar care a luat partea copilului a fost insultat de trecătorii români. În ziua de Paști, flăcăii români din Mănăștur au înjunghiat grav un muncitor maghiar pe stradă și au aruncat în Someș slujitoarele maghiare care se plimbau pe stradă. Un alt muncitor a fost grav bătut, dar poliția i-a eliberat după scurt timp pe agresori.

Discursul de la Cluj al episcopului romano-catolic Áron Márton din 7 aprilie

Discursul privind situația maghiarimii transilvănene și problemele vitale ale acesteia a fost reînnoit de mine în raportul nr. 75/Pol.-1946[5]. Despre ecurile din

partea presei partidelor istorice românești găsiți detalii în raportul nr. 346/1946 al corespondentului M.T.I., László Gyárfás.

Problema cetățeniei

După scurta perioadă de relativ calm privind situația cetățeniei maghiarilor din Transilvania, au început să apară semne amenințătoare din direcții cu totul neașteptate. Tendința guvernului român de a eticheta grupuri tot mai largi de maghiari ca fiind de cetățenie ungară, încercând astfel să scape de o parte din aceștia, se face tot mai puternic resimțită. Rezultatele pașilor pe care i-am făcut în dorința de a conștientiza încercările românești și despre complexul de întrebări referitoare la presupuși cetățeni unguri sunt amply descrise în rapoartele 57, 63, 74 și 76/Pol.-1946.

Acțiuni ale parchetului militar

Numărul 61 al „Monitorului Oficial”, din 13 martie a.c., publică Decretul-lege 154, care desființează acele Curți Marțiale, care activau în cadrul corpurilor de armată și judecau cazuri de nesupunere sau dezertare. Odată cu desființarea Curților Marțiale, cazurile de dezertare și nesupunere vor fi judecate de Tribunalele Militare. Curțile Marțiale desființate, fără a lua în considerare circumstanțele atenuante, au împărțit pedepse grele etnicilor maghiari care activau în cadrul armatei române. Curtea Marțială de la Cluj a discutat în 30 martie cazul demonstrațiilor reacționari din 3 și 5 august anul precedent. După cum se știe, în luna august anul precedent, unele cercuri reacționare au profitat de întoarcerea armatei române de pe front și au organizat demonstrații împotriva democrației și a maghiarilor. În 3 august, un grup al demonstrațiilor a atacat clădirea Partidului Social-Democrat, prilej cu care chestorul Gheorghe Timofi a fost bătut. Cu două zile mai târziu, în 5 august, demonstrația s-a soldat cu două victime: muncitorii Pál Kovács și József Nagy au fost împușcați. Curtea Marțială a scos de sub acuzație toți inculpații civili și militari (în număr de opt).

Acțiuni ale Tribunalului Poporului

În 14 martie, Tribunalul Poporului Cluj a anunțat sentința privind cazul primului grup al criminalilor de război maghiari. Inculpații au fost în totalitate etnici maghiari. 21 acuzați au fost condamnați la moarte, alți 7 au fost închiși la muncă silnică pe viață, 6 au primit 25 ani muncă silnică, 6 au fost pedepsiți cu 20 ani muncă silnică, 2 au fost condamnați la 15 ani muncă silnică, 3 la 10 ani muncă silnică, 2 la 8 ani muncă silnică, 1 a fost pedepsit cu 5 ani muncă silnică, 1 la 20 ani temniță grea, 3 la 15 ani temniță grea, 1 la 5 ani temniță grea și 7 au fost achitați.

În 27 martie s-a dat sentința în cazul foștilor comandanți ai batalioanelor de muncă (toți maghiari). În lipsa lor, 3 acuzați au fost condamnați la moarte, tot trei la muncă silnică pe viață, 1 inculpat a primit 5 ani muncă silnică. Dintre cei prezenți, 1 a fost condamnat la moarte, 1 la muncă silnică pe viață, 1 la 25 ani muncă silnică, 3 la muncă silnică pe 15 ani, 1 la 10 ani temniță grea, 2 la 5 ani temniță grea, 1 la 3 ani temniță grea, 2 la închisoare pe viață, 1 la 10 ani închisoare, 4 au fost achitați.

În 6 aprilie, Tribunalul Poporului Cluj a anunțat sentințele în cazul acelor comandanți militari sau consilierii acestora – criminali de război –, care după Dictatul de la Viena au comis crime împotriva populației românești sau evreiești din Transilvania de Nord. În lipsa inculpaților, organele judecătorești au condamnat 4 din ei la moarte, 6 la muncă silnică pe viață, 4 la închisoare politică pe viață, 1 la 25 ani muncă silnică, 1 la 20 ani muncă silnică, 3 la 20 ani închisoare

politică. Dintre cei prezenți, 1 a fost condamnat la 8 ani muncă silnică, 2 la câte trei ani închisoare politică, 1 a fost achitat. Toți acuzații au fost maghiari.

În 12 aprilie s-a dat verdictul în cazul agenților de poliție și de contraspionaj din Transilvania de Nord și Sud. În lipsa lor, 43 de inculpați au fost condamnați la muncă silnică pe viață (38 unguri și 5 români), 1 la 20 ani muncă silnică (român), 2 la 15 ani muncă silnică (un maghiar, un român), 3 la 8 ani temniță grea (români), 3 la 5 ani temniță grea (români). Dintre cei prezenți, 3 au fost condamnați la muncă silnică pe viață (români), 1 la 8 ani temniță grea (român), 1 la 5 ani temniță grea (român) și unul a fost achitat (român).

În 15 aprilie, Tribunalul Poporului Cluj a dat sentința în procesul penal al ziaristilor fasciști unguri, români și sași. Dintre cei care nu au fost de față, 13 acuzați au fost condamnați la 20 ani închisoare (4 maghiari, 2 români, 2 sași), 4 la 15 ani închisoare (2 români, 2 sași), dintre cei prezenți, 2 au primit 10 ani închisoare (un ungur, un român), 2 au fost condamnați la 8 ani temniță grea (un ungur, un sas). Un acuzat a fost achitat (ungur). De asemenea, s-a ordonat confiscarea tuturor bunurilor acuzaților.

În numărul din 29 aprilie, „România liberă” anunță noua structură a Tribunalul Poporului Cluj:

Președinte: Matei Nicolai, președintele Tribunalului Cluj

Vicepreședinte: Nerva Haragus, judecător clujean

Judecători ai poporului: Pavel Boian și Augustin Messan, aleși din partea Frontului Plugarilor; Ștefan Belovai, din partea Partidului Comunist; Alexandru Gligorin, din partea Partidului Social-Democrat; Victor Taflan, din partea Partidului Liberal; Dan Gheorghe și Nicu Ion din partea Asociației Generale a Muncitorilor.

Despre Tribunalul Poporului românesc am vorbit mai amplu, mai ales comparativ cu sentințele date contra românilor, în raportul nr. 71 pol.

Excluderea funcționarilor maghiari din administrația publică

Având în vedere că nici până în acest moment nu au fost numiți subprefecții și judecătorii principali în localitățile cu o populație maghiară sau majoritar maghiară, în ciuda înțelegerii cu F.N.D., ci dimpotrivă, peste tot au fost puși funcționari români, Gyárfás Kurkó, președintele U.P.M., la sfârșitul lunii martie a trimis o telegramă de protest primului ministru. A mai menționat și faptul că nici în zonele secuiești nu s-au numit subprefecții propuși de U.P.M., iar în Transilvania nu s-a numit nici un judecător maghiar. Se opune vehement excluderii, respectiv omiterii funcționarilor maghiari din administrația publică și solicită rezolvarea cât mai grabnică a acestei probleme arzătoare.

Maghiarii de la Cojocna au suferit o grea insultă administrativă legată de alegerea primarului. Cu ocazia alegerilor, în comună au venit prefectul român și subprefectul adjunct Gyula Tunyoghy-Csathó. Cât timp Tunyoghy-Csathó s-a ocupat de problemele populației maghiare și de cele ale întregii comunități, prefectul român a ținut o ședință cu locuitorii români, a forțat primarul vechi să demisioneze și a numit noul primar în persoana bine cunoscutului dușman al maghiarilor, Alexandru Checicheș. În fruntea comisiei de reîmpărțire a pământurilor, constituită prin excluderea maghiarilor, l-a numit pe tânărul Corcodean, care împreună cu frații săi organizase deja acțiuni violente împotriva populației maghiare din comună. Alegerea arbitrară a primarului este în contradicție cu hotărârea ministerului de interne, conform căreia primarul este ales cu acordul întregii comunități.

De asemenea, au suferit nedreptăți și 15 funcționari maghiari ai direcției poștelor din Oradea, cărora direcțiunea instituției le-a comunicat pensionarea fără prea-

viz, respectiv demiterea. Pe lângă funcționarii maghiari pensionați înainte de 1940 datorită unor justificări (de ordin politic), și a lipsei cunoștințelor de limbă, dar reactivați după schimbarea regimului, măsura se referea inițial și la funcționarii români. Spre deosebire însă de funcționarii maghiari, care nu au primit nici avansul de pensie și nici cele trei salarii adiționale față de munca depusă până în momentul pensionării conform legii, funcționarii români demși au fost imediat reangajați.

Planuri de descongestionare la Cluj

La începutul lunii aprilie, Ministerul de Interne a anunțat poliția Cluj că procesul de evacuare parțială, propus anterior, trebuie îndeplinit în cel mai scurt timp.

Pentru discutarea problemei, subprefectul a convocat o ședință la care au participat oficialitățile locale și partidele democratice, la care s-a concluzionat că din oraș trebuie expulzați cei care nu au primit permisiunea de ședere în urma pregătirilor anterioare de descongestionare. Vor fi anchetate toate persoanele a căror permisiune de ședere este suspectă. S-a propus și expulzarea acelor care sunt ținuți în evidențe ca fasciști, membrii *volksbund*-ului, și persoanele judecate pentru speculă[6]. Planurile legate de descongestionare sunt din nou folosite de „Patria” pentru acțiuni antimaghiare. Ziarul propune expulzarea persoanelor cu cetățenie ungară stabilite la Cluj, al căror număr s-ar ridica la 30.000, respectiv expulzarea tuturor celor care s-au stabilit după 1940 exclusiv din dragostea lor față de Horthy, și chiar și astăzi, sub o mască democratică, sunt reacționari notorii. Lipsa locuințelor de care suferă românii poate fi rezolvată prin alungarea străinilor și a maghiarilor care s-au stabilit ilegal în Cluj.

Prelungirea valabilității decretului de amnistie

În 16 martie, „Monitorul Oficial” publică Decretul-lege 64, conform căruia se prelungeste valabilitatea decretului de amnistie pentru cei care nu s-au prezentat în timp la unitatea militară, respectiv pentru cei care nu și-au satisfăcut stagiul militar, începând cu data precizată. Valabilitatea decretului de amnistie se referă așadar la dezertori și la refractari.

Cei care nu-și pot îndeplini ordinul de înrolare din diferite motive până la data de 1 aprilie a.c., ordinul de amnistie rămâne valabil încă 30 de zile după încetarea motivului pentru care cel în cauză nu s-a putut înrola. După încetarea motivelor, persoana în cauză are datoria să se prezinte în cele 30 de zile pentru înrolare.

Decretul-lege privește mulți maghiari transilvăneni care, din diverse motive, nu s-au putut prezenta pentru înrolare.

Datoria prizonierilor de război de a se înregistra după revenirea la vatră

Având în vedere că foarte mulți prizonieri care se întorc acasă nu se mai prezintă la comandamentul militar regional de la Cluj, s-a atras atenția tuturor celor care fuseseră prizonieri de război să se prezinte imediat la comandament în vederea clarificării situației lor militare. Cei care nu se prezintă conform acestui ordin, vor fi socotiți dezertori și își pierd drepturile de care se bucură în calitate de foști prizonieri de război, deci în special includerea în serviciul militar efectiv a perioadei petrecute ca prizonier de război.

Evreii din Transilvania

Reprezentanții evreilor din secuime au discutat în primele zile ale lunii aprilie, în cadrul unei ședințe ținute la Târgu Mureș în casa de cultură evreiască, problemele legate de evreii care s-au întors din deportare.

Președintele Comitetelor democratice evreiești regionale, dr. Hillel Kohn[7], a expus situația internă și externă a țării, referindu-se apoi la problemele deja rezolvate și la cele încă nesoluționate ale evreilor reveniți. Relația dintre evreii și maghiarii din Transilvania a exprimat-o foarte concis și la obiect. Se poate observa – spunea – că relația bună anterior, dar otrăvită dintre cele două popoare se poate restabili doar dând dovadă de înțelegere de ambele părți. Legat de aceasta, a menționat cu multă bucurie că evreii din Târgu Mureș și-au manifestat dorința de împăcare prin cedarea sanatoriului evreiesc și prin sprijinirea mișcărilor culturale maghiare. Speră ca și maghiarii să accepte cu bucurie mâna dreaptă, ca semn al păcii.

De altfel, în raportul 51/pol. am vorbit mai amplu despre o conversație pe care am purtat-o cu dr. Hillel Kohn pe aceste teme.

B. Situația economică a maghiarimii din Transilvania

Reforma agrară

Pentru atenuarea prejudiciilor aduse maghiarilor în urma aplicării reformei agrare, U.P.M. a apelat de 9 ori în scris la guvern, sub forma unor memorii bine documentate, respectiv printr-o delegație special constituită în acest scop; în ciuda acestor fapte, nu s-au luat nici un fel de măsuri din martie 1946. În sfârșit, prin „Instrucțiunile” comisiei centrale de reformă, din 29 martie 1946, s-a hotărât ca în zonele cu populație mixtă, comisia centrală de împărțire a pământului să fie constituită după procentajul etnic al celor care au dreptul de a primi pământ. Această dispoziție nu a schimbat însă nimic, pentru că ea nu a fost aplicată.

Guvernul, văzând că în cadrul aplicării reformei agrare există o situație de anarhie generală, a constituit o comisie interministerială, formată din delegați de la interne, agricultură și justiție, pentru analizarea și soluționarea situației la fața locului[8].

Această comisie se află în teritoriu, adică în județele transilvănene, de la 1 martie 1946. În 16 martie, comisia a stat de vorbă cu reprezentanții maghiarilor la Cluj și a promis serios să satisfacă cererile lor. În schimb, în cadrul unei adunări, la care au participat reprezentanții români ai tuturor comunelor în cauză, unul din membrii comisiei a făcut afirmații care au dus la o anarhie totală în aceste comune și proprietarii maghiari au fost izgoniți din sate, fiind amenințați cu moartea, pământurile lor au fost luate în folosință, maghiarii care primiseră și ei pământ au fost și ei izgoniți, apoi s-au constituit comisii comunitare șovine de împărțire a terenurilor, alcătuite exclusiv din români, refuzând deschis luarea la cunoștință și executarea hotărârii luate la nivel județean, adică forul de apel cel mai înalt. Dintre multele insulte șocante, ce au rezultat în urma măsurilor agrare, amintim doar câteva:

În jurul Clujului, 96% din pământuri au fost expropriate de la maghiari și chiar dacă alimentația clujenilor este asigurată de așa-numiții maghiari din Hoștat și 70% din locuitori sunt maghiari, aceștia au primit doar 9% din pământurile redistribuite.

În comuna Cojocna (județul Cluj), noul președinte al comisiei de redistribuire a pământurilor, unul din frații Corcodean, mare dușman al ungarilor, și-a început activitatea cu ajutorarea adepților săi prin confiscarea pământurilor și bunurilor gospodărești de la țărani maghiari, pe care le primiseră cu un an în urmă. Au confiscat pământurile unui gospodar maghiar local, care avea hârtii din partea oficialităților că luptase împotriva nemților. Rezultatul reîmpărțirii a fost că din 380 jugăre de pământ, cei 136 maghiari lipsiți de pământ și care ar fi avut drept la terenuri nu au primit nimic.

Asemănător de gravă este situația și în comuna Florești (județul Cluj). Persoane șovine, care au ajuns la conducerea noii comisii de redistribuire a pământurilor,

au confiscat pământurile tuturor ungarilor, care fuseseră împrăprietăriți cu un an în urmă și semănaseră deja în toamnă. Este vorba despre 71 astfel de familii. Majoritatea au primit numai loc de casă după noua redistribuire.

Comisia de redistribuire nu a dorit să audă de rezolvarea doleanțelor apărute în urma reformei agrare nici la Fodora (județul Cluj). Tocmai din această cauză, din 196 jugăre, numai 6 au rămas în proprietatea maghiarilor, mai mult, în ultima vreme s-au mai luat și din acestea.

Comisia formată din experți din cadrul mai multor ministere a ținut o ședință la Turda pentru discutarea și anchetarea prejudiciilor aduse maghiarilor din județul Turda-Arieș. La ședință au participat președintele U.P.M., Gyárfás Kurkó, secretarul partidului comunist, Vasile Vaida, prefectul județului Cluj, și experți în drept ai U.P.M. Deja din rapoartele comisiilor de plasă se putea lesne vedea că hotărârile deficiente și lipsa de fermiate a prefectului județului au dus la o situație foarte grea pentru marea parte a comunității agricole maghiare. Însuși prefectul a recunoscut că în județ mai mult de 1000 de țărani maghiari mici proprietari, cu drept de a primi pământ, au fost considerați absenteiști, pe care forțele șoviniste i-au privat și de puținul pământ pe care îl mai aveau. Astfel, în județul Turda-Arieș, românii au dorit înfăptuirea reformei agrare pe cele 1400 jugăre de pământ, care aparținuseră familiilor maghiare, în jur de 1000, evident în folosul lor. Din spusele oamenilor a ieșit la iveală că la Sânmihai mai mult de 20 de țărani maghiari au fost lipsiți de obiecte casnice, de grădina de zarzavaturi, de terenuri între jumătate și 2-3 jugăre. La Moldovenști, la 40 de familii, despre care s-a spus că sunt absenteiști, s-a încercat să li se ia avutul. Din comisia de redistribuire a unui sat aproape în întregime maghiar au fost completamente excluși sătenii maghiari. În Agârbiciu [jud. Cluj], din 20 de familii considerate absenteiste șapte, la Cornești [jud. Cluj] 17, iar în comuna Poiana de Arieș [jud. Cluj] 10 gospodării maghiare au fost lipsite de pământuri. Cei care în timpul regimului antonescian, sau mai târziu, de teama războiului, s-au refugiat în Transilvania de Nord, dincolo de graniță, sau chiar numai în satul vecin, au fost numiți absenteiști. Unele grupuri instigate ale românilor au avut câteva ieșiri împotriva țăranilor unguri chiar în fața comisiei interministeriale, solicitând confiscarea integrală a avuturilor țăranimii maghiare. Gyárfás Kurkó a criticat aspru pe prefectul județului, care nu-și asumă responsabilitatea pentru abuzurile care apar în județul său. La urmă, comisia a invalidat cele 1000 de cazuri ale țăranilor așa-zisi absenteiști și a ordonat o nouă alcătuire a comisiilor de redistribuire la nivel de sate, de plase și județ, care să includă agricultori maghiari.

Se datorează intervenției de la București a comisiei faptul că ministrul agriculturii și domeniilor a ordonat și telegrafic comisiilor de redistribuire ale județelor Cluj, Turda-Arieș, Mureș să nu fie confiscate pământurile acelor familii maghiare care sunt considerate absenteiste și al căror avut nu depășește 5 jugăre. Aceeași procedură este aplicabilă și în cazul proprietarilor funciari maghiari, al căror pământ a fost confiscat sub pretextul că au luptat ca voluntari în armata ungară, pentru că batalioanele grănicerești ale secuilor trebuie privite ca formațiuni militare obișnuite. Pe baza argumentelor de mai sus, pământurile confiscate trebuie restituite proprietarilor de drept în 5 zile. Executarea ordinelor întârzie desigur.

C.A.S.B.I.

La sfârșitul lunii martie, U.P.M., în cadrul ședinței organizației din Turda, a evaluat rezultatele activității sale și a discutat problemele care solicită intervenție imediată. Din rapoartele prezentate s-a putut constata că cea mai importantă

doleanță a maghiarilor din Turda o reprezenta și în acel moment problemele legate de C.A.S.B.I. După ce conducătorii C.A.S.B.I. nu au clarificat sensul clar al termenului *absenteism*, nenumărate mici proprietăți ale unor oameni modești sunt confiscate și trecute sub jurisdicția C.A.S.B.I., drept pentru care acești amărâți țărani devin cerșetori de pe o zi pe alta.

La 27 martie, șeful comitetului român de legătură a Comisiei Aliate de Control, ministrul [Simion] Oeriu, a sosit la Brașov pentru discutarea unor sarcini privind unele preluări. Reprezentanții brașoveni ai U.P.M. au relatat ministrului că în comuna Teliu, data oficială pentru a se licita prețurile de închiriere a pământurilor din administrarea C.A.S.B.I. a fost stabilită pentru data de 3 martie. Acest fapt atinge grav mulți maghiari în prealabil verificați de oficialitățile politice, dar ale căror bunuri nu au fost scoase de sub administrarea C.A.S.B.I. În alte comune, bunurile mobile ale familiilor maghiare, ale căror situații au fost de asemenea clarificate, au fost adunate și înmagazinate. Ministrul Oeriu a spus că atâta vreme cât nu se aduce o soluție finală privind scoaterea bunurilor aparținând cetățenilor verificați de sub administrarea C.A.S.B.I., proprietarii își pot păstra bunurile, ele nu pot fi date nici spre folosință și nici nu pot fi lăsate în magaziile comune.

În ciuda declarației liniștitoare a ministrului Oeriu, notarul din Teliu a convocat locuitorii români ai satului și ai comunei Mărcuș, anunțând în mod public că imobilele celor 25 familii din C.A.S.B.I. vor putea fi închiriate în urma licitației. În afară de un singur imobil, toate celelalte au fost date spre folosință de către acesta. Au fost afișate prețurile unor case, pământuri și inventarul gospodăresc. Notarul a mai spus că proprietarul terenurilor date în folosință trebuie să se mute din casă într-o săptămână, pentru că altfel va fi dat afară cu forța. Proprietarii maghiari ai celor 25 de imobile din Teliu au devenit cerșetori peste noapte.

U.P.M. – după ce a aflat de acest caz – a cerut explicații de la prefect, întrebând de ce trebuie să se mențină licitațiile în ciuda ordinului ministrului Oeriu. Prefectul a răspuns că nu a primit instrucțiuni în scris pentru suspendarea licitațiilor, decât instrucțiuni verbale. Dar în conformitate cu directivele C.A.S.B.I., licitația trebuie menținută. Prefectul a dispus invalidarea licitației caselor și a dat instrucțiuni poliției să apere proprietarii acestor imobile. În ceea ce privește bunurile imobile cu destinație agricolă, prefectul a anunțat o nouă licitație pe data de 7 aprilie și a permis și vechilor proprietari să participe la licitație. În același timp a promis că va cere ministrului Oeriu să întărească instrucțiunile verbale, ceea ce ar pune capăt complicațiilor ivite în jurul licitației.

La ședința mai sus amintită din Cluj pe tema descongestionării de la începutul lunii aprilie, delegații U.M.P. și ai Comunității democratice populare evreiești s-au revoltat împotriva acțiunilor C.A.S.B.I. și antievreiești, cerând insistent ca F.N.D., care reunește formațiunile democratice, să intervină hotărât pe lângă guvern împotriva funcționarilor C.A.S.B.I., ce manifestă atitudini antidemocratice pe considerente rasiale.

Prin ordinul 5985 din 1 aprilie 1946, C.A.S.B.I. a clarificat mai multe probleme ivite în legătură cu soarta avutului celor deportați și refugiați. Ordinul telegrafic privind soarta bunurilor trecute în administrarea C.A.S.B.I., care aparțineau celor deportați, a dispus să se facă o notificare telegrafică pe lângă consiliul director C.A.S.B.I. în vederea clarificării situației bunurilor industriale ale celor care s-au întors din deportare, în vederea numirii acestora ca gestionari ai respectivelor bunuri industriale. În cazul în care deportatul a murit în lagărul de concentrare și trăiesc rude de gradul întâi, frați sau surori, în România, și aceștia pot fi numiți gestionari

ai bunurilor celui deportat. Pentru această numire, este nevoie să se înainteze urgent o notă telegrafică către consiliul director de la București asupra cazului.

Până la rezolvarea finală a problemei absenteiștilor, și aceștia vor fi numiți gestionari-păstrători ai bunurilor aflate sub controlul C.A.S.B.I., dacă pot dovedi că nu au luat parte activă la războiul antisovietic din România și nu au sprijinit regimul antonescian sau horthyst. Bunurile confiscate de la deportați și absenteiști trebuie deci returnate și ele vor rămâne în gestiunea și păstrarea lor până la clarificarea finală a situației. Cu toate acestea, gestionarea și păstrarea bunurilor celor deportați și ale absenteiștilor se va face în numele C.A.S.B.I., pe contul C.A.S.B.I. și respectând regulile generale ale acestuia.

Recâștigarea prin proces a imobilelor

Recâștigarea prin procese a imobilelor a fost una din cele mai grave prejudicii aduse maghiarilor în ultima jumătate de an. Aceasta a condus la jefuirea și distrugerea sutelor și miilor de maghiari și a micșorat în continuare cu aceeași rapiditate averea maghiarilor.

În acest sens, Gyárfás Kurkó a abordat această problemă în articolul intitulat *Democrația nu poate învinge prin compromis*, publicat în martie, pe care l-am anexat raportului 62 Pol./1946. Cotidianul clujean pro-guvernamental „Tribuna nouă” intră în polemică cu articolul lui Kurkó și consideră legea 645 referitoare la retrocedarea imobilelor ca fiind una „care face dreptate socială”. În numărul din 7 aprilie, publicația „Világosság”, reflectând fără să polemizeze asupra articolului din „Tribuna nouă”, aduce cazuri concrete care dovedesc modul în care această lege servește dreptatea socială. Prezintă în detaliu mai multe cazuri, în care recâștigarea prin proces s-a făcut ilegal și a condus în fiecare caz la falimentul părții maghiare prejudiciate. Articolul se termină susținând că ar putea continua cu asemenea exemple la nesfârșit. Se menționează ca s-ar putea aduce sute de exemple de cazuri în care proprietarul nu a fost forțat de nimic și de nimeni să-și vândă imobilul. În același timp, legea nu se referă la Transilvania de Sud. Așadar, indiferent de motivele pentru care maghiarii și-au vândut imobilele, ei nu pot obține reparație legală. Așa arată în realitate această lege, pe care „Tribuna nouă” o numește legea care servește dreptatea socială.

Ordonanța nr. 266/1946 despre retrocedarea farmaciilor

Decretul-lege 266/1946, promulgat în 4 aprilie și publicat recent, referitor la sănătatea publică, poartă în el germeii unor noi nedreptăți. El conține printre altele și următoarele: „Se declară nule toate tranzacțiile care au ca obiect mobilier farmaceutic, obiecte de inventar, vase și alte echipamente farmaceutice sau medicamente și care au fost încheiate între 1 august 1940 și 23 august 1944 între farmaciștii români alungați sau nealungați și orice alte persoane”. Biroul juridic și administrativ central al U.P.M. a luat în discuție decretul în cadrul unei ședințe extraordinare și a constatat că această lege nu se deosebește în nimic față de faimoasa lege de retrocedare 645, dimpotrivă, în anumite privințe o întrece pe aceasta. În conformitate cu dispozițiile de mai sus, își pierde validitatea și puterea acele tranzacții referitoare la farmacii, care au fost încheiate în Transilvania de Nord între 1 august 1940 și 23 august 1944. Se declară nule, fără ca drepturile cumpărătorului, dobândite prin tranzacție, să fie în orice fel garantate. Decretul nu permite farmaciștilor maghiari nici obținerea unei noi autorizații în această perioadă. Decretul-lege nr. 85/1945, precedent, care a retrocedat farmaciile evreiești acestora, confiscate inițial pe baza legii protecției rasiale și

date farmaciștilor români, asigura din nou dreptul de a exercita această profesie cumpărătorului român. O asemenea dispoziție lipsește din decretul în cauză.

Decretul-lege 266 contravine legii 260/1945, paragraful II, conform căruia, drepturile obținute în baza legislației în vigoare între 30 august 1940 și 25 octombrie 1944 rămân în vigoare în continuare în Transilvania de Nord. Contravine acesteia mai ales prin formularea „farmacist român alungat sau nealungat”, pe mai departe contravine prevederii legii naționalităților, deoarece face deosebire între cetățeni în funcție de originea etnică și drepturile care le revin. Este nedrept faptul că legea retrocedării 645/1946, neluând în considerare dispozițiile ordonanței 266/1946, invalidează tranzacțiile farmaciilor începând cu o dată anterioară Dictatului de la Viena – 1 august 1940 –, dând posibilitatea retrocedării celor care au plecat din Transilvania de Nord, siliți sau nesiliți fiind, dar și celor care au rămas în această regiune, realizând tranzacția într-un mod absolut liber.

În numărul din 20 aprilie, „Világosság” solicită modificarea decretului-lege nedrept, în același timp cerând, conform legii naționalităților, pedepsirea autorilor legii. Constată că ministrul sănătății publice a anunțat recent un concurs pentru autorizării de farmacie, în mod interesant tocmai în acele localități unde, în acel moment, au fost retrase aceste autorizării. Ar fi fost echitabil dacă, în momentul anunțării concursului, ministerul sănătății publice ar fi acordat mai multă atenție acestei circumstanțe și ar fi asigurat farmaciștilor maghiari, care își pierd astfel autorizările, măcar posibilitatea să obțină una nouă. Mai ales că numărul autorizărilor disponibile prin concurs depășește cu mult numărul autorizărilor desființate.

Problema împrumutului pentru întreprinzătorii independenți

În ordonanța nr. 1593/1946, biroul județean Cluj al C.A.S.B.I. dispune ca toți negustorii clujeni, industriași și alte persoane cu îndeletniciri asemănătoare, care au obținut împrumuturi pentru întreprinzătorii independenți în timpul regimului maghiar, trebuie să se prezinte la biroul C.A.S.B.I. cu toate documentele pe care le posedă, legate de acest împrumut. Toți cei care nu se prezintă conform acestei ordonanțe, vor fi considerați sabotori ai înțelegerii de armistițiu și pedepsiți ca atare.

În urma ordonanței, cotidianul „Tribuna nouă”, sprijinitor al guvernului, a pornit un atac puternic împotriva industriașilor și negustorilor care s-au bucurat de împrumutul pentru întreprinzătorii independenți, susținând că aceste împrumuturi au fost acordate drept răsplată pentru diverse acțiuni fasciste criminale. Între timp, C.A.S.B.I. a demarat luarea în evidență a prăvăliilor, pe alocuri inventarierea acestora și, în unele cazuri, înfățișarea proprietarilor pentru clarificarea situației. Ca răspuns la această dispoziție, organismul orășenesc al U.P.M. a trimis o delegație la biroul județean al C.A.S.B.I., exprimându-și protestul față de demersurile pornite într-un mod cu totul lipsit de responsabilitate. La ședința protestată de celor interesați, s-a constatat că industriașii și negustorii în cauză au primit sumele cu scopul de a obține diferite titluri de proprietate, ca și împrumuturi pe termene lungi, cu condiții severe de rambursare. Mai mulți pot dovedi cu chitanțe că au restituit împrumuturile în totalitate, în timp ce alții le-au restituit deja în mare parte. Totuși, C.A.S.B.I. hotărăște un inventar neluând în seamă circumstanțele. Ca urmare a intervenției U.P.M. pe lângă conducerea C.A.S.B.I., data limită pentru prezentare este prelungită, inventarul este suspendat și demersurile vor fi pornite numai când cazul va fi studiat de către experți.

Acum, la mijlocul lunii aprilie, s-a mai dat o nouă dispoziție, prin care C.A.S.B.I. atrage atenția meseriașilor și negustorilor din Cluj și împrejurimi, care au obținut

împrumut pentru întreprinzătorii independenți între 1941-1944 din partea statului ungar, să trimită urgent următoarele acte la biroul județean al C.A.S.B.I.: **1.** Cerere, în care să declare cum au folosit împrumutul obținut și dacă în momentul primirii acestuia aveau deja vreo afacere; **2.** O adeverință care să arate că nu și-au schimbat domiciliul începând cu data de 12 septembrie 1944; **3.** Chitanțele care să dovedească eventuala restituire a împrumutului. În sensul acestei solicitări, cei care nu vor depune aceste acte în cinci zile după publicarea anunțului, vor fi considerați sabotori ai înțelegerii de armistițiu și vor fi pedepsiți ca atare.

Cazul cooperativelor

Despre situația nespus de săracă a cooperativelor maghiare din Transilvania, și despre măsurile autorităților române care le periclitează însăși existența, am vorbit mai amplu în raportul 79/pol.

Sub numele de „Pax” s-a constituit la București prima cooperativă de consum maghiară, fiind primul organ economic al maghiarilor din capitală.

Congresul economic al U.P.M.

Despre congresul economic al U.P.M. de la Târgu Mureș din data de 10 aprilie informez în raportul 80/pol.

C. Situația culturală a maghiarilor din Transilvania

Școli generale, gimnazii, cadre didactice

Ayunarea populară a organizației U.P.M. din Turda de la sfârșitul lunii martie și-a exprimat doleanțele legate de neplata salariilor cadrelor didactice din Transilvania de Sud, fapt nu numai injust, dar care pune locuitorii acestei zone într-o situație extrem de grea, pentru că de multă vreme ei trebuie să-și susțină prin forțe proprii învățătoria și instituțiile de învățământ.

Directorul școlii românești din Salonta, Prodan, a obținut de la ministerul educației, prin înșeleciuni și falsuri, ca sălile de clasă ale liceului maghiar din localitate să fie trecute în folosința școlii sale românești, care număra 60 de elevi, în timp ce gimnaziul maghiar era frecventat de 360 de elevi. Crima îndreptată împotriva instituției de învățământ maghiare a deranjat în așa măsură locuitorii, încât au avut loc numeroase demonstrații. Ultima dată, în jur de 600 elevi maghiari împreună cu 400 părinți au protestat împotriva lui Prodan. U.P.M. a adus la cunoștința ministerului, pe cale telegrafică, că respinge hotărârea care atribuie clădirea școlii maghiare lui Prodan și cere recunoașterea înțelegerii anterioare. Gyárfás Kurkó a trimis un mesaj și directorului gimnaziului „Arany János”, prin care îi cere să refuze predarea clădirii și să declare oficialităților că gimnaziul se află sub protecția conducerii naționale a U.P.M. Numărul din 7 aprilie a lui „Világosság” relatează despre vizita unei delegații de învățători maghiari la U.P.M., la Partidul Comunist și la Partidul Social-Democrat, înmânând memoriile și declarând că salariile cadrelor didactice pe luna februarie au sosit, dar în lipsa hotărârii ministerului, direcția financiară nu poate împărți sumele convenite. În același timp, nu există nici un fel de informații despre salariile din luna martie (acestea au sosit mai târziu) și despre ajutoarele din iarnă (acestea nu au sosit nici până astăzi), lipsa plății acestora amenințând, datorită devalorizării banilor, că salariile vor scădea la sume simbolice. Concomitent cu delegația trimisă la Cluj, în toate orașele transilvănene, cadrele didactice maghiare au început o mișcare cu caracter memorandist, pentru a solicita ajutor și a protesta.

Câteva zile mai târziu, inspectoratul județean Cluj a început plata salariilor pe luna februarie, dar la mijlocul lunii aprilie încă nu se împărțiseră ajutoarele pentru iarnă, avansurile și salariile pe luna martie, respectiv aprilie. Cadrele didactice trăiesc în foamete, în sărăcie și prin renunțare la propriile bunuri.

În numărul din 27 aprilie, „Világosság” relatează două noi cazuri grave de nereguli în învățământ:

1. Gimnaziul român „Dragoș Vodă” a ocupat, cu acordul prefectului, clădirea sigilată a gimnaziului romano-catolic din Sighetul Marmăției. Clădirea fusese spital rusesc, iar după plecarea acestora, până la soluționarea ministerială a problemei proprietății încurcată din timpul lui Ghibu[9], prefectul a hotărât sigilarea instituției. Cei 703 elevi maghiari din localitate își desfășoară activitatea în 5 clădiri diferite din oraș. Discuțiile cu ministerul nu s-au terminat încă, dar direcțiunea gimnaziului român a convins prefectul să le predea lor clădirea chiar înainte de hotărârea finală din partea ministerului. Astfel, gimnaziul „Dragoș Vodă”, cu cei 200 de elevi români, are două clădiri, pe când gimnaziul catolic cu cei 700 de elevi nu are nici una. U.P.M. a telegrafiat premierului și ministrului Educației Naționale.

2. Cealaltă problemă legată de școală menține atmosfera tensionată în județele Trei Scaune și Ciuc. În numărul 49 al „Monitorului Oficial” apare ordonanța ministerului, care stabilește în care dintre satele și comunele din Trei Scaune și Ciuc pot funcționa grădinițe. Ca urmare, începând din 1 aprilie, în Trei Scaune s-au desființat 36, în Ciuc 8 grădinițe, dintre care unele cu o activitate mai lungă de 20 de ani. Justificarea a fost că educatoarele din aceste grădinițe nu au pregătirea necesară, cu toate că ele practicau această meserie de mai mulți ani.

„Népi Egység” [Unitatea națională], în numărul din 21 aprilie, descrie situația învățământului maghiar din Transilvania. Cu multe greutate, mai ales de natură financiară, se confruntă Universitatea „Bolyai”. Funcționează 130 licee maghiare, 70 dintre acestea confessionale, 60 de stat. Născocirea antidemocratică îndreptată împotriva nației este cursul de trei clase și gimnaziul unitar, care deschide pentru toți posibilități de instruire. Gimnaziul unitar oferă învățământ gratuit, astfel asigurând tuturor o educație medie. Gimnaziul unitar preia clasele 5-6-7 ale școlilor generale și primele trei clase ale cursurilor de la licee, școli profesionale, școli cu profil industrial și școli pedagogice. În acest an școlar, și-au început activitatea cca. 100 gimnazii unitare în localitățile în care nu au existat înainte unități de învățământ maghiare. Cca. 80 de elevi de gimnaziu primesc bursă de la stat. Pe teritoriul țării funcționează 5 școli maghiare cu profil industrial și numeroase școli pedagogice, cu elevi bursieri. Educație în limba maghiară are loc în aprox. 2000 școli primare, cu aprox. 5000 cadre didactice. Problema spațiilor pentru școli încă nu a fost soluționată, comisia ministerială de reîmpărțire a imobilelor nu funcționează în prezent. Majoritatea școlilor funcționează în spații improvizate. Există multe probleme legate de încadrări și de salarizare.

La sfârșitul lunii aprilie, Ministerul Educației Naționale a plătit sumele restante și cele prescrise de lege pentru cadrele didactice din instituțiile maghiare primare și gimnaziale. Ministerul a plătit și sumele pentru cheltuieli diverse celor două inspectorate generale maghiare, respectiv câte 100 milioane lei pentru reparațiile clădirilor și plata chiriilor, apoi încă 30 milioane lei pentru ajutorarea elevilor săraci din gimnaziile unitare. Au sosit fondurile pentru salarii și la universitate.

Universitatea

La mijlocul lunii martie, rectorul Lajos Csögör a purtat discuții cu factorii guvernamentali competenți despre problemele urgente ale universității, pe care le-am

descriș în raportul 52/Pol. În bugetul anului 1946-47 este inclus tot personalul universității. Sumele acordate universității de către minister pentru cheltuieli materiale au fost insuficiente, pentru că ministerul finanțelor nu a alocat un buget corespunzător sectorului educațional.

Pentru universitatea „Bolyai”, ministerul a dispus alocarea unui ajutor științific pentru cadrele universitare, care nu au alte surse de venit decât salariul. Suma acestui ajutor științific este de 200.000 lei lunar, ceea ce a fost plătit între noiembrie 1945 și martie 1946. 190 studenți maghiari au obținut burse de la stat în valoare de 30.000 lei lunar pentru fiecare dintre ei. Bursa este plătită începând cu noiembrie 1945 până în iunie 1946.

La Târgu Mureș, studenții mediciști din primul an nu și-au putut începe cursurile din lipsă de spații. Numărul 71 al „Monitorului Oficial” conține ordonanța privind numirea cadrelor didactice la Universitatea „Bolyai” de la Cluj, cu limba de predare maghiară. (Lista cu nume în raportul nr. 278/1946 al lui László Gyárfás).

Școala superioară de muzică și artă teatrală

Numărul 85 al „Monitorului Oficial” publică decretul-lege privind înființarea institutului superior de muzică și teatru.

Decretul anunță 12 posturi de profesor, 10 posturi de asistenți, respectiv 4 pentru personal administrativ și, conform decretului, noua instituție de stat va funcționa în clădirea fostului Conservator Maghiar de Stat.

De ocuparea posturilor se va ocupa o comisie de specialitate, alcătuită din trimișii ministerului culturii și din membrii Academiei Române de Muzică și Teatru. În comisie se va invita și un cadru universitar al fostului Conservator Maghiar cu atribuții de consilier.

Teatrul

Bugetul alocă Teatrului de Stat Maghiar de la Cluj, Teatrului Secuiesc de la Târgu Mureș și trupei maghiare de teatru de la Oradea câte 100 milioane lei, trupa de Teatru Muncitoresc de la Arad primind 30 milioane lei în conformitate cu bugetul nou.

Atribuțiile inspectoratului de cultură vor fi stabilite în curând printr-un decret-lege. Inspectorul Jenő Szentimrey[10] a fost împuternicit să anunțe un concurs pentru acele piese de teatru care slujesc bunele relații dintre maghiari și români. De asemenea, el a fost mandatat cu întocmirea unui proiect care să asigure condițiile materiale și spirituale ale traducerilor. Se vor lua măsuri și în ceea ce privește ajutorarea pensionaților teatrului care trăiesc în mizerie.

Universități Populare

La ședința organizației U.P.M. din martie, ținută la Turda, agricultorul Miklós Pálffy, șeful consiliului universităților populare al județului Turda, a spus că în județ și-au început activitatea 14 universități populare. În martie, s-au mai înființat alte trei cu sediul la Dej, Zalău și respectiv Deva. Universitatea Populară de la Dej și-a și început activitatea cu 16 cursuri de specialitate.

Pentru dascălii din județ ai universităților populare maghiare formate, în Secuime s-a organizat o școală de vară la care asistă mai multe personalități literare și științifice maghiare. La aceste școli de vară sunt invitați pentru o săptămână și reprezentanții tineretului satelor maghiare.

Școli agricole

Ca rezultat al efortului depus de U.P.M. în octombrie anul trecut la Ministerul Agriculturii, dr. Endre Nagy, profesor în cadrul unei școli cu profil agrar, a fost numit inspector general al școlilor maghiare cu profil agrar. În cursul lunii precedente, Endre Nagy a adus la cunoștința ministerului datele examenelor, în același timp solicitând numirea unui președinte al comisiei de examinare. Tot în cadrul acestei note, a solicitat plata salariilor și cheltuielilor de deplasare, restante din luna octombrie a anului trecut. Secretarul general Velico a precizat în răspunsul său că președinte al comisiei de examinare deja numit este Gligore Bobletec, în același timp interzicând lui Endre Nagy, începând din 1 aprilie, plecarea în delegație de orice natură. În ceea ce privește salariile restante, s-au făcut numai promisiuni.

„Világosság” observă, legat de acest fapt, că în conformitate cu ordonanța ministerială, funcția de inspector general al școlilor maghiare cu profil agrar devine, fără nici o explicație, începând din 1 aprilie, un post fictiv, atribuțiile președintelui comisiei de examinare fiind preluate, în mod neobișnuit, de inspectorul român.

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-a-Rom-IV-136-1593-1946, f.41-57)

[1] Victor Eftimiu (1889-1972), scriitor. Pentru o scurtă perioadă (în 1927) fusese director al Teatrului Național și al Operei din Cluj. Opiniile lui V. Eftimiu, menționate aici, au fost expuse cu ocazia unei vizite întreprinsă de o delegație A.R.L.U.S. în U.R.S.S. – timp de o lună –, din care mai făceau parte 14 intelectuali (C.I. Parhon, Al. Rosetti, A. Oțetea, Emil Petrovici, Cezar Petrescu ș.a.), delegație care a avut o întrevedere și cu Stalin, pe 22 februarie 1946, timp de o oră (stenograma convorbirilor avute a fost publicată de I. Lăcustă în „Magazin istoric”, XXVIII, 1994, nr. 4, p.26, 28, 31). Pentru această călătorie vezi și Mihai Magheru, *Pe marginea unei călătorii în U.R.S.S.*, în „Veac nou”, II, 1946, nr. 13 (2 martie), p.1; I.C. Parhon, *Impresii din U.R.S.S.*, în „Veac nou”, II, 1946, nr. 14 (9 martie), p.1.

[2] Fost profesor de drept constituțional la Cluj, deputat și senator, membru marcant al Partidului Național-Țărănesc, Romul Boilă (1881-1946) era rudă cu Iuliu Maniu și frate cu jurnalistul Zaharia Boilă. Romul Boilă murise în martie 1946.

[3] Hotărârile de la Alba Iulia din 1918.

[4] „Igazság” (Dreptatea), periodic, continuator al gazetei comuniste cu același titlu apărută în ilegalitate. Din 1945 devine organul de presă în limba maghiară al Comitetului Județean Cluj al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, în locul lui „Erdélyi Szikra” (Scânteia Ardealului), având ca redactori șefi pe András Kovács, Gyula Keszthelyi, István Gocella, József Köncz (până în decembrie 1989).

[5] În acest volum doc. 92.

[6] În urma nenumăratelor articole de presă și a denunțurilor (încurajate de noile autorități) în ceea ce privește intensificarea speculei, la 4 septembrie 1945 s-a decis înființarea pe lângă tribunalele de reședință ale Curții de Apel a două complete de judecată pentru „crimele” de speculă și sabotaj, care vor pronunța nenumărate sentințe de condamnare pentru cei care stocau sau comercializau produse deficitare (alimentare sau nealimentare). La scurt timp s-au introdus cartele pentru alimentele de bază și s-au stabilit prețuri maxime. Anterior, în baza Legii nr. 352 din 2 noiembrie 1945, fuseseră înființate „organele de control cetățenesc”, care sesizau organelor de anchetă cazurile de speculă și de sabotaj.

[7] Kohn Hillel (n. 1881), doctor în drept, membru al Partidului Comunist din ilegalitate, deținut în lagărul de la Someșeni (Cluj, în 1941). Profesor la Universitatea „Bolyai”. Asupra lui vezi, în acest volum, doc. 181.

[8] La 10 ianuarie 1946, „Monitorul Oficial” publicase Jurnalul Consiliului de Miniștri referitor la aplicarea reformei agrare, iar la art. 1 și 2 se stipula alcătuirea comisiei interministeriale pentru aplicarea reformei și atribuțiile acesteia, ce vizau în primul rând aplicarea justă a prevederilor legale și prevenirea abuzurilor ori a tendințelor de sabotare a împroprietăririi.

[9] Onisifor Ghibu (1883-1972), profesor de pedagogie la Universitatea din Cluj, fost secretar general la Instrucțiune Publică în Consiliul Dirigent al Transilvaniei (1918-1920).

[10] Jenő Szentimrei (1891-1959), redactor la mai multe ziare și reviste maghiare clujene din perioada interbelică, iar după război director al Teatrului Maghiar din Cluj (1945-1949) și profesor la Institutul de Teatru din Târgu Mureș. Autor al mai multor volume de versuri și proză, dar și a unei monografii despre actorul István Szentgyörgyi (ce a dat numele Institutului de Teatru din Târgu Mureș)

Raport către Comitetul Central al Partidului Comunist Român

despre vizita la Cluj a tovarășului Szirmai Ștefan,
membru al Partidului Comunist Maghiar

Tovarășul Szirmai Ștefan a venit la Cluj în ziua de 3 mai 1946 – venind din Arad – și a plecat în ziua de 5 mai dimineața. Cum știm noi, dânsul a venit atât la Arad, cât și la Cluj în chestiuni familiale, fiind originar din Cluj și având o soră la Arad.

Cu tovarășul Szirmai am stat de vorbă – la Cluj – neoficial următorii: Vaida Vasile, Kertész Rezső și Jakab Alexandru. Noi am pus tovarășului Szirmai câteva întrebări, dintre care două mai importante:

1. Să ne spună mai exact conținutul conferinței tovarășului Révai József, membru în conducerea Partidului Comunist Maghiar, conferință cu caracter revizionist[1], adică să ne expună poziția P.C.M. în chestiunea revizionismului.
2. Cum explică el că P.C.M. lansează lozinca „luptă pentru socialism”?

La prima noastră întrebare, tovarășul Szirmai a spus că Révai, în conferință publică, a ridicat în mod concret revendicarea revizuirii hotarelor, cerând câteva județe din teritoriul României și autonomie pentru secuime.

Noi am declarat că această politică nu este justă și va duce la înrăutățirea legăturilor dintre statul democratic român și cel maghiar; pe de altă parte, chiar dacă s-ar face această revizuire – ceea ce noi nu credem –, nu ar fi o soluție justă, pentru că ciuntirea țării noastre ar duce la slăbirea democrației noastre și ar avea drept consecință expulzarea ungarilor din România, fapt care ar îngreuna și mai mult situația din Ungaria. Noi am declarat că această politică revizionistă a P.C.M. nu este justă și că n-a fost bine analizată situația, când ei au alunecat pe acest drum greșit.

Tov. Szirmai a declarat că ei au ridicat această chestiune după reîntoarcerea delegației maghiare din U.R.S.S. și că ei au motive serioase pentru care au ridicat revizuirea hotarelor.

Noi am declarat că nu credem în seriozitatea motivelor lor, dar chiar în cazul dacă ei ar avea motive serioase, procedura lor nu este justă. Am arătat că d. prim-ministru și tov. Luca chiar în acele zile au arătat în discursuri la întruniri publice ținute la Zaláu, Satu Mare, Baia Mare și Oradea că numai reacționarii – români și maghiari – agită chestiunea hotarelor, iar în același timp tovarășul Révai József, membru marcant în conducerea P.C.M. ținea în Ungaria discursul său revizionist. Noi am arătat că este inadmisibil ca doi fruntași ai partidului nostru și al lor să țină în aceleași zile discursuri, în care să se contrazică în public. Noi am declarat că dacă acele promisiuni ar avea vreo bază oarecare, totuși ar fi fost necesar ca conducerea P.C.M. să se întâlnească cu conducerea partidului nostru pentru a clarifica chestiunile ce le interesează deopotrivă.

În ceea ce privește chestiunea socialismului, tovarășul Szirmai a declarat că deși această lozincă nu este pusă ca una imediat realizabilă, totuși ei nu renunță la declarații că drumul partidului duce spre societatea socialistă, fiindcă masele muncitoare din Ungaria doresc socialism. Tov. Szirmai ne-a dat încă o serie de informațiuni despre munca partidului de acolo, de metodele muncii și mai ales despre munca organizațiilor de masă, ale căror responsabil este la Comitetul Central al P.C.M.

Această consfătuire era o discuție liberă, cu caracter absolut particular și cu un singur scop, de a ne informa despre poziția P.C.M. asupra unor chestiuni. Având însă în vedere gravitatea celor expuse de tov. Szirmai, am trimis imediat la Comitetul Central pe tov. Șoltuțiu Ioan, membru în secretariatul regional, pentru a informa C.C. despre conferința revizionistă a tovarășului Révai József.

Secretar
V. Vaida

Cluj, 21 mai 1946

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 36/1946, f.1-2)

[1] În *Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Relații Externe*, dos. 6/1946, f.2-9 se află, în traducere, textul conferinței lui József Révai, *Despre pacea maghiară*, publicat în organul C.C. al P.C. Maghiar, „Szabad Nép” din 28 aprilie 1946, pe care îl reproducem mai jos:

„Tov. Révai a arătat în introducere că trebuie considerată călătoria la Moscova ca o cotitură în istoria democrației maghiare. În primul rând fiindcă a scos patria noastră din izolarea – în privința politicii externe și a moralei – cauzată de înfrângerea militară și serviciile mercenare executate alături de Hitler. La pregătirea păcii maghiare de acum putem să ne sprijinim pe prietenia și ajutorul unei astfel de puteri mari, care va avea cuvânt decisiv la tratativele de pace ale statelor sud-est europene. Acum, când perspectivele noastre de pace s-au îmbunătățit – spunea –, datoria și sarcina noastră, a comuniștilor, este să ne prezentăm cu această problemă în fața publicului, în primul rând în fața opiniei publice a intelectualilor.

Împotriva noastră s-au dus campanii de calomnii în legătură cu discuțiile de pace, pe noi ne-au izolat în masele maghiare cu acuzația lipsei de patriotism, noi trebuia să înotăm împotriva curentului. Noi am făcut toate acestea, am luptat contra șovinismului maghiar fiindcă știam că această luptă se duce pentru o cauză justă, servește îmbunătățirea condițiilor păcii maghiare. Astăzi, la lumina faptelor, oricine poate înțelege că prin această luptă am servit interese maghiare. Ne prezentăm în fața intelectualității cu părerea noastră, fiindcă ea a înțeles mai puțin luptele noastre și fiindcă intelectualitatea e cea pătură a societății maghiare pe care o frământă și o interesează mai mult problema păcii.

Adevăr vechi: *pacea nu se pregătește în momentul încheierii păcii sau în săptămânile sau lunile precedente*. Nu guvernul democrației maghiare, nu Nagy Francisc, Jean Gy. Gyöngyösi și Rákosi Mátyás au început pregătirea păcii, ci Horthy, Gömbös, Bárdossy și oamenii lor. Deja prin alipirea la axa fascistă s-a început pregătirea păcii și democrația maghiară împovărată cu această pregătire a păcii se prezintă la tratativele de pace. Pentru pacea maghiară adevărată, pentru validarea intereselor naționale au luptat acei care de la început s-au împotrivit acestui fel de pregătire a păcii. Noi, comuniștii, nu în ultimul rând am fost printre acei care am pornit la luptă împotriva acestei pregătiri a păcii, ce ducea la pierderea țării. De un deceniu ne luptăm împotriva catastrofelor maghiare evidente, împotriva politicii externe maghiare oficiale. Chiar și în acele momente când această politică externă s-a acoperit cu aceea că alături de Hitler tindea la înlăturarea nedreptăților de la Trianon.

Noi, comuniștii maghiari, totdeauna eram împotriva Trianonului. Oricine cunoaște cât de puțin istoria partidului nostru, aceluia nu trebuie să explicăm că noi, comuniștii maghiari, totdeauna eram împotriva Trianonului, noi am calificat Trianonul totdeauna ca o pace nedreaptă. Dar în același timp am luptat și împotriva șoviniștilor unguri, împotriva revizionismului imperialist maghiar. Am fost de părere că dreptatea maghiară nu poate fi înfăptuită cu forțele reacțiunii maghiare, ci numai cu forțele democrației europene. Pe vremea arbitrajului de la Viena am arătat că această „lărgire a țării” de fapt e *pierderea țării*. Am spus, am anunțat, că acest dar

al lui Hitler, chiar dacă e vorba de teritorii locuite de maghiari, nu va putea fi folosit ca un drept pentru realipirea acestor teritorii la Ungaria. Din contră, ne va servi ca drept pentru a pierde totul, dar acum nu pe baza măsurilor imperialiste ale Trianonului, ci pe baze cu mult mai juste.

Dar și atunci am rămas singuri. Febra a cuprins pe toți – să ne aducem aminte de beția triumfală din 1938 și noi astăzi întrebăm nu cu satisfacție, ci cu o anumită melancolie: cine avea dreptate. Dacă ne-am fi aliat cu Cehoslovacia împotriva lui Hitler, aceasta în nici un caz nu era recunoașterea Trianonului. Dacă pe baza drepturilor morale și politice obținute în urma acestei atitudini, am fi ridicat mai târziu problema înlăturării nedreptăților de la Trianon, la reorganizarea Europei, nu exista nici o bază politică sau morală care ar fi motivat refuzarea acestei cereri a noastră. Nu am fost ascultați. Ungaria a fost împinsă pe drumul fatal. Dar dacă o dată am primit darul lui Hitler, trebuia să mergem și mai departe cu Axa fascistă. Politică națională ar fi fost: a fi nerecunoscător față de Hitler, a ieși din război!

Horthy Miklós n-a urmat această politică – cum a spus –, ca astfel să evite cotoirea Ungariei. În 1941 am fi putut ieși cu glorie, prin lupte pentru apărarea independenței noastre naționale și, chiar dacă am fi fost învinși, în aceste împrejurări am fi fost cetropiți. În 1944, în luna martie, același lucru s-a întâmplat în condiții rușinoase. Dar noi, comuniștii, nici după intrarea noastră în război nu am spus că acum s-a pierdut totul! În primii ani ai războiului noi am dat lozincă: Chemarea europeană a Ungariei este de a se rupe prima de Hitler! Horthyștii au spus: În 1941-1942 Germania era atât de puternică încât era imposibil să ne rupem. Mai târziu am avut trei ocazii ca Ungaria, chiar în calitate de satelit al lui Hitler, să înceapă o politică nouă și să iasă din război. Prima ocazie: la începutul anului 1943, după Stalingrad și Voronej; a doua: după ieșirea Italiei; a treia: 19 martie 1944. Germania a fost deja slabă. Totuși clica lui Horthy nu s-a folosit de nici una din aceste ocazii.

Noi, comuniștii maghiari, în tot timpul războiului am vrut ca să îmbunătățim perspectivele noastre de pace după conștiința noastră maghiară cea mai bună. Nu mai trădez nici un secret dacă declar că în timpul războiului postul de radio-emisiune clandestin „Kossuth” a fost postul de radio-emisiune al conducerii Partidului Comunist Maghiar (aplauze). Am arătat prin acest post de radio cum trebuie înfăptuită ieșirea Ungariei din alianța germană. În 1942-1943 s-au ascuțit contradicțiile între Ungaria lui Horthy și România fascistă a lui Antonescu. Prin postul de radio „Kossuth” am propus pe înțelesul tuturor, pentru cercurile de conducere maghiare de atunci, ca să iasă din alianța Germană și să atacăm cu arme România. Acest prim pas, oricât de primejdios ar fi fost, ar fi însemnat salvarea Ungariei și chiar, ceea ce e mai mult, obținerea Ardealului. Această propunere a noastră n-a fost înțeleasă, afară de unul singur: Bajcsy-Zsilinszky Endre. Dacă Horthy atunci ar fi primit propunerea Partidului Comunist Maghiar, prin forța faptelor am fi devenit aliații marilor aliați.

Care a fost partidul patriotic? Cine a reprezentat interesele naționale, noi sau ei? Cine a vrut să pregătească mai bine pacea maghiară: clica lui Horthy sau noi, comuniștii? Nu depindea de noi că am rămas ultimii dintre sateliți. Dar noi, comuniștii, cu toate acestea nu am spus că s-a pierdut totul. Chiar după eliberare am declarat: am putea reface mult din tot ceea ce am scăpat. Rog intelectualitatea maghiară: lupta pe care am dus-o de la eliberarea noastră împotriva reacțiunii interne și a șovinismului s-o aprecieze prin prisma luptei noastre de decenii. Lupta noastră împotriva șovinismului avea două scopuri. Primul: a vindeca națiunea de iluziile patologice periculoase, a-i explica că am pierdut războiul, a o trezi la realitate. Scopul nostru a fost: a salva națiunea, ca nu cumva să cadă jos din cetatea iluziilor pe pământul realității și ca astfel să se lovească. Al doilea scop principal al nostru a fost ca să dovedim, prin lupta noastră împotriva șovinismului, că Ungaria de astăzi nu mai este identică cu Ungaria din trecut. Argumentul nostru cel mai decisiv la Conferința de Pace va fi că democrația maghiară nu mai este ceea ce a fost Ungaria veche, ca această Ungarie să nu fie făcută responsabilă, sau cel puțin să nu fie în întregime responsabilă pentru crimele lui Horthy și Szálasi. Acest lucru îl vom putea dovedi mai bine dacă, fără cruțare, vom spune pe față, chiar dacă vom jigni de multe ori sensibilitatea națională, vom lupta împotriva șovinismului. Nu este plăcut pentru patrioții maghiari, care suntem noi, ca să mergem împotriva curentului simțămintelor patriotice. Dar noi nu suntem conduși de o căutare a popularității, ci de voința noastră de a sluji interesele naționale.

Același lucru e aplicabil și în lupta împotriva reacțiunii interne. Lupta împotriva rămășițelor regimului vechi valorează mai mult ca oricâte vagoane de documente pregătitoare de pace. După alegeri s-a simțit înrăutățirea atmosferei politice externe față de noi. Cauza acestui fapt a fost că dezvoltarea politicii interne maghiare, ca un rezultat al alegerilor, a arătat parcă că forțele democrației ar fi prea slabe și democrația maghiară ar fi fost copleșită de valorile reacțiunii. În acest timp, chiar mareșalul Tito, care a privit cu inimă bună problemele maghiare, a

făcut declarații nefavorabile despre noi. Acum, călătoria la Moscova a adus manifestările politice prietenoase ale generalisimului Stalin. Acest rezultat poate fi mulțumit unității coaliției democratice maghiare, dar în același măsură și faptului că în anul acesta, în martie, partidele muncitorești de la aripa stângă a democrației maghiare au arătat că forțele democratice sunt vii și că toți pot avea încredere în viitorul și dezvoltarea democrației maghiare. Lupta noastră pentru cotitura spre stânga a democrației și pentru mobilizarea maselor pentru acest scop, și acestea au îmbunătățit perspectivele noastre și au contribuit la pregătirea de pace în mod pozitiv și avantajos.

Natural că lupta internă nu este suficientă. Pregătirea păcii este o problemă de politică externă. Este prelucrarea doleanțelor, cerințelor și revendicărilor cu care Ungaria se prezintă la Conferința de Pace. Acum, având posibilitatea să ne ocupăm în condiții mai favorabile cu pregătirea imediată a păcii, trebuie să clarificăm două chestiuni: în ce cadru putem să ne prezentăm cu cerințele maghiare și sprijinul cui trebuie să obținem în primul rând pentru noi?

Prima întrebare: Ori putem pretinde ceea ce toți ungurii ar dori, să ni se redea teritoriile locuite de maghiari? Ori putem să ne așezăm pe baza principiilor etnografice, independent de faptul care este țara interesată? Nu, nu ne putem baza pe principiul etnografic. Faptul că Ungaria a luptat alături de Hitler nu poate fi uitat. Dacă ne-am așeza pe această bază, am coaliiza țările vecine într-o alianță îndreptată împotriva noastră într-o nouă mică antantă. A doua întrebare: Sprijinul cărei țări trebuie să obținem în primul rând? Răspunsul nostru este: pe popoarele vecine dintre puterile mari și în primul rând pe Uniunea Sovietică. De ce? Fiindcă trăim în Bazinul Dunărean, în vecinătate cu Uniunea Sovietică, și nu la Canalul Mânecii și nici în Scandinavia. Acei care ar crede că vom primi ajutor pentru obținerea revendicărilor maxime, duc o politică de sinucidere. Un săptămânal al nostru a inventat că guvernul maghiar ar fi primit o propunere din Apus în legătură cu granițele etnografice. Aceasta nu este adevărat, aceasta este o încercare de a otrăvi opinia publică maghiară în interesul politicii interne a reacțiunii. Fapt este că nu am primit nici o încurajare din partea puterilor anglo-saxone, ca să ne prezentăm cu revendicări teritoriale față de Cehoslovacia la Conferința de Pace. Nu numai că nu am primit așa ceva, dar am primit tocmai contrariul.

Pregătirea păcii maghiare ar fi trebuit să se concentreze asupra a două probleme. Prima: trebuie să facem tot posibilul ca să asigurăm condițiile egalității în drepturi naționale și a dezvoltării naționale a minorităților maghiare ce trăiesc pe teritoriul țărilor vecine. Trebuie să facem tot posibilul ca democrația maghiară să fie garanția acestei egalități în drepturi. A doua: în cadrul realităților trebuie să ne prezentăm și cu alte doleanțe, și în alte direcții, și în măsura unde și cum se poate. Față de Iugoslavia, care a manifestat cea mai eroică atitudine în război, nu avem și nu putem avea nici o revendicare. Prietenia cu Iugoslavia este interesul democrației maghiare. Față de Cehoslovacia trebuie să ne concentrăm forțele ca cei peste 1/2 milion de unguri în Cehoslovacia să aibă asigurate drepturi naționale egale și un trai omenesc. Din aceasta nu putem face nici o concesie și va trebui să obținem ca după schimbul de populație drepturile ungarilor rămași acolo să fie asigurate prin drept internațional. Integritatea teritorială a Cehoslovaciei este garantată prin înțelegerile încheiate în timpul războiului cu puterile anglo-saxone și cu Uniunea Sovietică. Nu putem să ne prezentăm față de Cehoslovacia cu revendicări de realipire, nici măcar cu revendicări de modificare a granițelor. Dar noi, comuniștii, am fost primii care am luat în mână problema ungarilor din Slovacia. Conducătorul partidului nostru, Rákosi Mátyás, a fost în această chestiune la Mareșalul Tito și a intervenit în interesul ungarilor din Slovacia. Pot adăuga: nu fără succes. Noi am arătat că punctul de vedere cehoslovac nu poate să fie menținut și este potrivit hotărârilor de la Potsdam, fiindcă nu vrea să facă diferență între germanii sudeți și ungurii din Slovacia. Am arătat că mișcarea muncitorească maghiară din Slovacia a fost un stâlp al forțelor democratice antihitleriste din Cehoslovacia și că la război a la Besztercebánya partizanii muncitori și țărani unguri au participat cu arma în mână.

Trebuie să ne ferim ca nu cumva, luptând în special împotriva șovinismului slovac, să cădem în crima șovinismului maghiar. Sunt care spun că Slovacia este o țară fascistă, unde nimic nu se face în interesul democratizării. A spune acestea înseamnă că vom cădea în aceeași greșală cu care acuzăm Slovacia. Trebuie să luăm atitudine împotriva tendințelor asemănătoare. Nu putem nega că Cehia, în multe privințe, e cu mult mai înaintată în privința democratizării ca noi.

După aceasta, tov. Révai vorbește despre democrația română, cu care avem legături bune și prietenoase. Este de închipuit că acel punct de vedere care nu este mulțumit cu scopurile reale ale păcii și care propune să ne așezăm pe principiile intransigente naționale, menținând revendicările noastre viitoare, aceasta n-ar fi o politică externă națională, ci un Don Quijotism. Noi nu vrem „dublu sau nimic”, ci vrem ceva și acest ceva îl vrem într-o astfel de formă

ca să consolidăm temeinic vecinătatea și prietenia bună a popoarelor dunărene. E important un lucru: ungerii de dincolo de graniță să nu se deznaționalizeze, să nu se rupă de noi cu sufletul și cultura lor.

După aceasta, tov. Révai a scos în evidență – în legătură cu călătoria la Moscova – meritele lui Nagy Ferenc și Gyöngyössi János. Dar cred – a spus – că meritele lor nu sunt micșorate, dacă amintesc că mai este cineva care are o parte la succesele delegației, cineva care acum n-a fost la Moscova. Acesta este conducătorul partidului nostru, Rákosi Mátyás. Partidul Comunist, având legăturile lui internaționale, legături prietenești și tovarășești nu de dată recentă cu conducătorii Uniunii Sovietice și în primul rând cu Stalin, le-a pus în slujba patriei, în slujba problemei maghiare. S-au îmbunătățit perspectivele noastre, dar trebuie să amintesc că se pot încă înrăutăți. În interesul național trebuie să pretindem să se asmuțească acei care încearcă să submineze perspectivele păcii maghiare prin promisiuni exagerate. A doua condiție este cu caracter intern și am putea s-o formulăm astfel: să ne îndreptăm spre stânga și de azi înainte. Să scoatem definitiv din mâna dușmanului nostru argumentul că aici, în Ungaria, încă și astăzi regimul vechi domnește. Să schimbăm radical organizarea noastră de politică internă. Să ducem până la capăt lupta împotriva oamenilor și instituțiilor regimului vechi. A treia condiție: consolidarea prieteniei maghiaro-sovietice a politicii noastre naționale și lichidarea definitivă cu politica de balansare sub orișicare formă se prezintă aceasta. Vrem o prietenie consolidată cu Uniunea Sovietică, în interesul națiunii maghiare. Noi luptăm pentru îndeplinirea acestor trei condiții. Noi credem: astăzi, adevărata politică națională este lupta pentru îndeplinirea acestor condiții. Ne adresăm tuturor patrioților să sprijine această luptă.

Închide sub aplauzele publicului conferința sa importantă tov. Révai”.

108

NOTĂ INFORMATIVĂ

Nr. 1818 din 27 mai 1946

În ultimul timp ni s-a semnalat că mai mulți cetățeni secui din acest județ, optând pentru cetățenia maghiară, și-au scos formele pentru a pleca în Ungaria.

Procedeu: Doritorii de a pleca în Ungaria solicită de la primari certificate de naționalitate, cu care se prezintă în orașul Gheorgheni la avocatul Ioan Popescu, unde depun și o cerere în care specifică că renunță la cetățenia română

Un exemplar din această cerere se depune la Prefectura respectivă, de unde solicitatorul obține un permis de circulație pe C.F.R., după ce mai întâi a obținut aprobarea Inspectoratului de Poliție Oradea Mare.

Prin acest procedeu, autoritățile comunale și posturile de Jandarmi nu sunt ținute la curent și nu se poate avea o evidență clară asupra celor ce solicită plecarea.

Măsuri luate: Am intervenit la prefectura județului Ciuc pentru a da ordin prefecturilor din județ ca, atunci când au cazuri, să fie puși în cunoștință jandarmii și primăriile respective.

Informație sigură.

Comandantul Legiunii Jand. Ciuc
Maior C. Darie

Raportat: Insp. Gen. al Jandarmeriei, Insp. Jand. Mureș

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 64/1946, f.406)

Ședința din 28 mai 1946 în Biroul C.C.

Prezenți:

Tovii din partea C.C.: Gheorghiu-Dej, Iosif Chișinevschi, Rangheț, Luca Vasile, Lenuța Tudorache, Liuba Chișinevschi, Miron Constantinescu (sosit mai târziu).
Regionala Cluj: Jakab, Bányai, Veres, Simó.

Tov. Jakab: (repetă întrebările la care trebuie să se rezume în expunerea sa)

1. Dacă au existat manifestări șovine și în ce au constat.
2. Ce manifestări nesănătoase au fost în partid, care ar fi putut pune în joc autoritatea partidului.
3. De câte ori a fost un membru din C.C. al P.C.M. în regionala noastră, cu cine a vorbit și ce.
4. Dacă cineva din membrii partidului nostru a fost trimis în Ungaria și cu ce sarcini; dacă a fost cineva fără sarcini în Ungaria, ca să ajungă chestiuni interne de partid în public, în special critica adusă tov. Kurkó, și dacă a fost vreo hotărâre a Comitetului Regional ca această critică să fie difuzată în mase.
5. Dacă chestiunea Transilvaniei a fost ridicată, ce atitudine a luat partidul, cum a prelucrat, în special cu tov. unguri, această chestiune.
6. Dacă s-a manifestat vreo atitudine *paralelă* cu atitudinea partidului în chestiunea Transilvaniei și în chestiunea națională.
7. Dacă s-a constatat tendința de slăbire în partid a elementelor nemulțumite (de anumite puncte și linii) române și maghiare.
8. Dacă membrii partidului de naționalitate maghiară sunt convinși că linia partidului în chestiunea națională apără interesele poporului maghiar, a populației maghiare.

Eu cred că trebuie să dau un foarte mic istoric, altfel nu se înțelege situația imediat după eliberarea noastră.

Tov. Luca: Au fost membri ai lojei masonice care au venit acolo și au vorbit?

Tov. Jakab: După eliberarea noastră, peste puțin timp s-au prezentat la noi doi tovarăși, Vescan și Misovici, instructori ai C.C. Au observat că la noi există un Partid Comunist, format înainte de eliberare, în nordul Ardealului. Când au văzut acest lucru, au dizolvat acest partid. Peste puțin timp, am fost singurul care am fost lăsat în partid, pe baza hotărârii C.C. A fost o situație când autoritățile române, în urma purtării bandelor maniste, au fost evacuate de forțele sovietice din nordul Ungariei, și a fost acolo un Provizorat. Aceasta a dat naștere la o serie de discuții cu tendințe, că Ardealul de Nord nu va fi încadrat în România, că cu aprobarea U[niunii] S[ovietice] se va face o țară autonomă sau independentă din Transilvania de Nord. Partidul nostru, în privința aceasta, nu a luat nici o atitudine. La noi, mai ales în Cluj, marea majoritate a populației au fost unguri, aproape în întregime, pentru că în timpul horthyștilor românii au fost dați afară din întreprinderi.

Tov. Rangheț: Populația din orașe nu mai era în majoritate maghiară.

Tov. Jakab: De exceptat populația din sate, dar și în jurul Clujului majoritatea covârșitoare au fost unguri, cred 90%, cred că nu greșesc dacă spun așa. După eliberare, cam în octombrie sau în decembrie, au început să vină elemente românești. Era un puternic curent șovin maghiar, mai ales în urma muncii depuse de

autoritățile horthyste în cei patru ani și de hoardele maniste. Partidul nostru nu a luat nici o atitudine în chestiunea aceasta. Ne-am dus după curentul acesta: „Poate va fi, poate nu, Transilvania independentă”.

Eu am prevăzut – adevărat, într-o măsură insuficientă – această politică ca nejustă, că nu putem acapara simpatia maselor românești cu această politică, că am putea obține acest lucru dacă am duce o muncă consecventă pentru alipirea Ardealului de Nord de restul țării. Spun că am arătat acest lucru, însă cu totul insuficient. Tovarășii așa-ziși instructori nu au avut o linie hotărâtă, tov. Misovici, un element devotat, hotărât, ridicat politicește, era sub influența lui Vescan, care avea o atitudine de acaparare a simpatiilor maselor nu pentru partid, ci pentru el, și având în vedere că majoritatea maselor erau ungare...

Tov. Gheorghiu-Dej: Partidul a împărțit memoriul din Cluj?

Tov. Jakab: Eu am spus chiar atunci, nu mi s-a arătat acest memoriu, numai tovarășului Goldberger, însă cu câteva ore înainte de a fi prezentat, pentru că sosise din provincie. Aceasta a fost linia partidului, o linie nehotărâtă, de a merge cu curentul șovin maghiar de pe acea vreme. Tov. Vescan conducea această linie și tov. Goldberger, care era acolo, nu lua o atitudine hotărâtă împotriva acestei linii. Eu, cu toate că am ridicat în diferite rânduri, într-un mod destul de timid, această chestiune, având în vedere că instructorii C.C. erau împotriva (și într-o serie de alte chestiuni unde, ca să spun așa, m-am fript, pentru că aveam de multe ori această atitudine), am fost trimis la munca de jos în Uniunea Populară Maghiară și aceasta a creat în mine o atmosferă de a nu avea acea hotărâre care trebuie să o aibă orice membru de partid. Cu toată munca noastră de a apropia elementele românești, pe baza acestei linii, nu am reușit. Am avut multe devieri, neavând o linie justă, deci nu am reușit.

Mai târziu, pe baza unei munci nesănătoase de partid, noi am ridicat pe tov. Iordache [Jordáky] în conducerea partidului, el devenind secretarul organizației județene. Când a ajuns acolo, atitudinea aceasta șovină, mai accentuat șovină, a luat un caracter mai hotărât. Acuma nu a mai fost chestiunea de a nu avea o linie justă în problema Ardealului, ci în multe cazuri o atitudine dușmănoasă în multe probleme mai mici față de populația română. Problema, că Ardealul de Nord o să fie o țară independentă, a început să fie difuzată chiar din sânul partidului. Eu am simțit pericolul ce prezintă această atitudine și am început să iau o atitudine mult mai hotărâtă în această privință, însă fără rezultat. Tov. Goldberger, în această privință, mergea mai mult sub influența tov. Vescan și Iordache, deși a fost secretarul regionalei noastre.

(Se face o pauză)

Tov. Goldberger, care era secretar în Comitetul Regional, nu avea vreme, având în vedere că în nordul Ardealului nu au existat cadre, spun chiar nu au existat deloc, pentru că cadrele vechi nu erau încă primite în partid și cadrele noi nu erau încă ridicate. Am fost 3-4 oameni în total și munca s-a împărțit așa: noi și Vescan la Cluj și tov. Goldberger în provincie, într-o regională cu 11 județe. Așa că el de fapt nu a fost în Cluj, venea la Cluj, discuta o chestiune și iar pleca, în fiecare lună, cu mijloacele slabe de locomoțiune pe care le aveam pentru a vizita cele 11 județe. Spun, această atitudine a noastră a început să ia proporții, dar și eu am început să iau atitudine împotriva acestor lucruri, însă nu am reușit să sparg atmosfera aceea. Datoria mea era să sesizez C.C. Nu am făcut acest lucru din motivele pe care le-am arătat. Atunci am hotărât să pun o forță mai mare pentru ridicarea elementelor noi în partid, cu puținul ajutor pe care l-am avut, am început să ridicăm elemente noi, care mai târziu au dat rezultate.

Această linie nesănătoasă, nepartinică, nu numai din partea tovilor Vescan și Iordache, a dus la un moment dat că nu mai era un partid, ci două curente, unul care prezenta partidul în mase prin simpatiile pe care au știut să le acapareze pentru ei, și noi ceilalți, izolați de mase. A început să se agite chestiunea evreiască, deci și aici un curent șovin, tovarășii au început să ia atitudine împotriva noastră, să ne ponegrească, arătând că suntem aci vânduți, că nu înțelegem politica partidului. Noi facem această politică nejustă pentru a linguși C.C. român. Partidul, deși se poate spune că se ridică, însă nu era un merit al partidului. Numai elementele tinere care s-au ridicat aveau o atitudine mai hotărâtă, mai curată, mai dârză. Ei cereau purificarea partidului.

Aceasta era în general atmosfera partidului când a venit tov. Vaida. Eu am stat cu el de vorbă și am arătat care este situația, l-am rugat să verifice și să se convingă. Și a început să ia atitudine împotriva acestor abateri. Atunci imediat se formase un cerc. Tov. Vaida are unele slăbiciuni de formă, nu este un orator bun, nu este intelectual; au început să-l sape, de a-l compromite și izola de mase. Eu am dat lui Vaida cel mai mare ajutor, nu numai pentru că a fost trimis de C.C., dar am recunoscut că este omul care poate pune capăt acestei situații nesănătoase. Lupta a început și la un moment dat am fost în situația de a nu putea duce această muncă în mod sănătos, era acea tendință de compromitere. Când a venit tov. Luca la Cluj, am sesizat, am arătat atitudinea acestor tovarăși și tov. Luca a cercetat mai de aproape situația, a găsit aceste greșeli și a luat atitudine pentru corijarea acestor greșeli.

Nu a trecut însă prea mult timp și aceste elemente nemulțumite au început să ia o atitudine dușmănoasă față de partid, de a alerga după popularitate. Expuneau la diferite ocazii linia partidului în mod stângist, ceea ce plăcea masei. Spuneau în discursurile lor că vom trece la socialism. Se bazau pe greutățile care erau foarte acute în Ardeal, și așa lăsau deschisă între toate curentele nesănătoase în partid. Era vorba aci de lupta între tovarăși populari și tovarăși nepopulari, am precizat între toții Iordache și Vescan de o parte și Vaida, Goldberger și mine pe de altă parte. Tov. Goldberger, imediat ce a sosit tov. Vaida la Cluj, a avut o atitudine hotărâtă de a lovi în aceste elemente, de a lovi mai mult în aceste elemente nepartinice. Aceasta era situația. Tov. Vaida, cu dârzenie și hotărâre, lucrând zi de zi, a început să îndepărteze acești oameni de masă. A început și a condus această linie fără echivoc, pentru a putea mai târziu lovi în ei. În Vescan a lovit C.C., nu noi. Noi am sesizat numai C.C. când se întâmpla ca tov. Vescan să publice în ziarul partidului o ședință de celulă în toate amănunțele, așa cum vroia el.

Tov. Ioșca: A fost exclus.

Tov. Jakob: Am trecut la izolarea tov. Iordache pentru anumite grupări cu tendințe fracționare, l-am scos din secretariat, dar rămase membru al Comitetului Regional.

Tov. Gheorghiu-Dej: Este și acum?

Tov. Jakob: Este exclus din partid. Noi am încercat să-l apropiem de partid, am avut o instrucțiune tovarășească din C.C. Noi am făcut mult, i-am făcut critică privitor la atitudinea sa cu caracter șovin. Însă a mers mai departe, pe aceeași linie, făcându-și autocritică în mod fățarnic, păstra însă aceeași linie partinică. Când am reușit să-l izolăm bine de masă, de abia atunci s-a restabilit unitatea în partid în așa măsură că darea lui afară nu mai periclita unitatea partidului. Folosind un pretext oarecare, la o ședință regională, am înșirat toate murdăriile lui față de partid. Ședința era bine pregătită. Darea lui afară a fost hotărâtă cu unanimitate. Toți tovarășii serioși au luat atitudine contra lui pe baza convingerii că asemenea elemente nu au ce căuta în partid.

Pe scurt, aceasta a fost atitudinea șovină și nesănătoasă care putea să ducă la un moment dat la periclitarea unității partidului. Adică această situație a fost lichidată acum 2-3 luni în urmă ce a fost tov. Vaida la Cluj, toate bârfele contra conducătorilor partidului s-au terminat, și de atunci, de când au fost absolut izolați, nu este nici un curent contra conducătorilor partidului. Bârfeli, de exemplu că cutare tov. s-a îmbogățit, și-a cumpărat o casă etc. Noi, bineînțeles, în astfel de cazuri am luat măsuri, am cercetat imediat de unde vin zvonurile și am luat măsuri în consecință. De atunci, cum am spus, nu mai este nici un curent nesănătos. Unitatea a crescut și munca în conducerea regionalei. Noi credem că nu lasă nimic de dorit. Nu avem sistemul de muncă de a constrânge, de a dicta „că așa e bine”, ci căutăm să verificăm, să convingem. Dar mai ales acum s-au ridicat o serie de elemente noi pe linia partidului, care au izolat aceste elemente nesănătoase și avem posibilitatea să ducem linia partidului, cum știți și dvs.

Trebuie să subliniez aici două lucruri: Atitudinea aceasta șovăielnică a tovarășilor era încă ajutată de tov. [Zoltán] Vass-Weinberger, care este în C.C. al P.C.M., fost primar la Budapesta, care a venit într-o zi pe acolo când am fost noi toți de față și a spus: „Aceasta nu este o hotărâre că Ardealul o să aparțină României”, *el știe că o să aparțină Ungariei.*

Tov. Gheorghiu-Dej: Când a fost?

Tov. Jakob: La 20 octombrie 1944, imediat după eliberare, era numai în trecere împreună cu trupele sovietice. Trebuie să precizez aici un lucru, că tov. Goldberger a fost mai târziu în Ungaria, propriu-zis la comandamentul sovietic de care aparțineam, și între timp a aflat la C.C. al P.C.M. că Vass are o atitudine individuală, condamnabilă, și *chiar Rákosi a condamnat cele spuse de Vass, pentru că hotărârea P.C.M. nu este aceasta.* O altă vizită pe care am avut, era tov. Szirmai, responsabil pentru organizația de masă, însă nu în C.C. al P.C.M., este clujean, membru al partidului nostru, dacă nu mă înșel din 1929, era în Blocul Muncitoresc...

Tov. Rangheț: Era numai simpatizant, însă membru în Blocul Democrat Evreiesc.

Tov. Jakob: Eu sunt membru din 1931 și după câte știu, el este mai vechi. El a fost membru al Partidului Comunist Român, pe urmă în P.C.M. Când au fost arestările din 1941, s-a refugiat la Budapesta, unde a luat legătura cu C.C. al P.C.M. și mai târziu, cred în 1942, a luat legătura cu mine, el fiind în C.C. ilegal maghiar. Pe atunci, înainte de eliberare, prin noiembrie-decembrie 1943, a fost arestat, a fugit mai târziu de acolo și când a fost eliberat Ardealul de trupele sovietice nu a trecut direct în Ungaria, acolo fiind lupte, ci a venit la Cluj cu ajutorul C.C. al P.C.M., pentru a putea lua contact...

Tov. Luca: A fost dincolo, a trecut frontiera și a venit la noi cu anumite propuneri.

Tov. Jakob: El a spus nu că vine cu propuneri din partea C.C.M., că a fost arestat, a fugit din arest, nu are legături cu C.C.M., vine pentru că vrea să meargă în Ungaria, este numai în trecere pe aici. A venit și a spus: „Politica noastră nu este justă, pentru că noi trebuie să folosim nordul Ardealului ca un teren pentru a ajuta democrația maghiară când va ieși din război”.

Tov. Gheorghiu-Dej: Pentru acei care rezistau mai departe...

Tov. Jakob: El a expus punctul lui de vedere în fața noastră. Noi am spus că aceasta nu cade în competența noastră. La C.C. a venit împreună cu Memeseg(?) [Lajos Nemes?] și Goldberger și au discutat între altele și cu tov. Luca. Sunt sigur că a discutat. Propunerea a fost respinsă; a trecut mai departe și a luat contact cu Ungaria. Aceste două vizite, mai târziu revizuite, totuși au întărit acest curent șovăielnic în sânul unor tovarăși.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cam în ce timp au avut loc?

Tov. Jakab: Sfârșitul lui octombrie, începutul lui noiembrie. Pe scurt, au fost curente nesănătoase în sânul partidului, dar, cum am spus, după venirea tov. Vaida s-a schimbat această atmosferă. Noi, cu ajutorul C.C. și mai ales a tov. Luca, care a venit acolo, am făcut această muncă de izolare a lui Vescan și în urmă Iordache. Cu dârza perseverență și hotărâre a tovarășilor care au dat tot ajutorul în această privință, atmosfera fracționară s-a schimbat și nu mai există nici un pericol în ceea ce privește dezbinarea în sânul conducerii, de a periclita unitatea partidului. Un merit mare are tov. Vaida, bineînțeles cu ajutorul C.C. Aceasta ar fi *grosso modo*, ce avem de spus referitor la prima și a doua întrebare.

Altă chestiune: De câte ori au fost membrii C.C. al P.C.M. la noi, cu cine au discutat și ce. Propriu-zis, numai Vass. Da, a mai venit tov. Farkas de două ori; este membru în C.C. al P.C.M. Pe baza înțelegerii între C.C.R. și C.C.M. s-a format o comisie care să cerceteze atitudinea tov. care au fost arestați în Ungaria. Am format această comisie aici. În această comisie au intrat tov. Farkas din partea C.C.M. și tov. Vaida din partea C.C.R., și eu care am fost acolo tot timpul. Atitudinea tov. Farkas a fost prietenoasă față de partidul nostru. În chestiunea națională, pe care am ridicat-o noi, a fost de părere că partidul nostru merge pe un drum just și a declarat că „*cel care a ridicat hotarele, oricine este, sau este un element reacționar sau în slujba reacțiunii*”. Szirmai a fost de două ori la noi, în calitate neoficială. El are familia în Ardeal, Cluj și Arad. Prima dată când a venit tov. Szirmai, noi am făcut două ședințe cu el. La prima ședință nu știu precis cine a luat parte, dar tovarășii aleși de tov. Vaida, la a doua ședință am participat și eu, vreo zece membri mai marcați, inspectorul poliției, Simó, câțiva tovarăși de la județeană.

Tov. Gheorghiu-Dej: Asta a fost la a doua vizită?

Tov. Jakab: Nu prima dată, a doua oară, când eram deja membru regional, adică în 1945.

Tov. Simó: Era după alegerile din Ungaria.

Tov. Jakab: Înainte de alegeri, precis nu pot să spun. În această convorbire particulară, tov. Szirmai...

Tov. Bánayai: După alegeri, pentru că tocmai analiza situația în Ungaria după alegeri.

Tov. Jakab: A arătat cum au decurs alegerile, a analizat o serie de probleme economice. Era și tov. Varga, care avea o atitudine justă în problema națională, în probleme identice cu linia partidului nostru. Dar mai mult, tov. Szirmai a stat de vorbă și cu tov. Iordache și cu aceste elemente de care am vorbit și le-a arătat în mod direct nejustețea liniei lor și justețea liniei C.C.

Tov. Szirmai a mai luat parte la o adunare la întreprinderea „Dermata”, unde a expus linia P.C.M., identică cu a noastră, cu interese comune. Acolo avea o atitudine așa dâră contra șovinismului maghiar. A mai fost la noi zilele acestea, mi se pare în 3 mai, la Cluj. Noi am avut o consfătuire cu dânsul, mi se pare în ziua de 3 mai.

Tov. Luca: Cu câteva zile înainte chiar.

Tov. Jakab: La această consfătuire au luat parte tov. Vaida, Kertész și eu, când a expus punctul de vedere al P.C.M. în chestiunea granițelor, pe care o știți și care este publică. Noi am luat atitudine. Menționez că era o convorbire absolut particulară. Am arătat că aceasta nu rezolvă nimic. Că ar avea ca urmare expulzarea ungarilor, eventual căderea guvernului și altele. Am propus să luăm această chestiune de pe ordinea de zi. El spunea că a pus această chestiune din cauză că Rákosi a fost la tov. Stalin. Noi atunci am spus că dacă este chiar așa, procedura lor nu este justă, pen-

tru că duce la compromiterea tovarășilor noștri sau ai voștri. Când tov. [József] Révai va ține un discurs șovin, imediat partidul manist va folosi acest lucru. Și tov. Luca a fost contra atitudinii voastre, i-am spus, deci nu este just. Voi, dacă ați avut ceva serios, trebuia să veniți prima dată aici, să vizați C.C.R. și să vă puneți de acord, să nu existe aceste contraziceri așa de dăunătoare. Tov. Szirmai, cu toate că nu a luat atitudine, totuși a dat să înțelegem că aceasta este o greșeală, însă în curs de lichidare. Având în vedere situația creată, am făcut atunci două lucruri: am adunat tovarășii maghiari mai de vază, unde am discutat, luând o atitudine în această privință. Cred că și voi doi ați fost de față (se adresează tov. Simó și Veres.)

Tov. Simó: Eu nu am fost.

Tov. Jakab: Am prelucrat această chestiune. Am arătat atitudinea tovarășilor maghiari ca nejustă, care ar periclita însăși existența maghiarilor în România. Nu am vrut să luăm o atitudine deschisă contra tovarășilor maghiari, care aveau această linie, pe care o considerăm greșită.

Tov. Gheorghiu-Dej: Au fost de față activiști, cam câți au fost?

Tov. Jakab: Au fost destul de mulți.

Tov. Gheorghiu-Dej: Câți aproximativ?

Tov. Jakab: 220-300.

Tov. Gheorghiu-Dej: Și voi explicați punctul de vedere al partidului nostru în lumina hotărârilor Conferinței de Partid[1]. Ați făcut aluzie la politica greșită a P.C.M.?!

Tov. Jakab: Deși nu am avut această însărcinare din partea C.C., nu am crezut că este bine să luăm această atitudine până nu a vorbit Révai la radio. Spun, nu am avut această dezlegare.

Tov. Luca: La radio și chiar oficial.

Tov. Ioșca: Presa reacționează...

Tov. Jakab: Spun, nu am avut această dezlegare.

Tov. Gheorghiu-Dej: Când a venit Szirmai și când ați stat de vorbă cu el, ați constatat schimbarea de atitudine? Spuneți că ați discutat trei cu el. Cu cine a mai discutat, pe unde umbla?

Tov. Jakab: A vorbit cu Simó, a mai fost acolo Vaida.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cât a stat la Cluj?

Tov. Luca: Nu ați întrebat din care cauză a luat această atitudine?

Tov. Jakab: Spunea că au avut o discuție cu tov. Stalin.

Tov. Gheorghiu-Dej: Révai a făcut declarația încă înainte. Afară de Cluj, unde au mai fost ei? Afară de membrii noștri de partid, cu cine au mai luat contact?

Tov. Jakab: Cred cu Kohn Hillel, fost secretar al partidului.

Tov. Simó: S-a mai întâlnit cu Jakab și cu Kohn Hillel, însă nu reprezintă nici o importanță. A fost atunci când s-a dus să-și aranjeze situația lui de partid în Ungaria. A mai avut o cină cu prietenii lui. Am fost și eu invitat, însă nu am putut merge.

Tov. Gheorghiu-Dej: Au fost acolo membri de partid?

Tov. Jakab: Mai mult simpli membri de partid, vreo 5 oameni, cu soțiile lor, s-au discutat chestiuni particulare, au fost invitați numai prieteni vechi. A fost și tov. Schwartz, care lucrează la noi, Szabó. Nu prezintă pentru chestiunea noastră nici un interes deosebit, pentru că toți au fost prietenii lui, toți evrei.

Tov. Luca: Ce atitudine a luat la masă?

Tov. Jakab: Cred că a fost împreună și cu Demeter, care a venit la noi să spună ce spune Szirmai.

Tov. Gheorghiu-Dej: S-a arătat.

Tov. Jakab: Lucru hotărât este că nu a ascuns această hotărâre de a merge pe un drum șovin; și pe urma ziarele maghiare, care veneau zilnic la noi, s-a pus această chestiune, și radio Budapesta; nu era nimic secret.

Tov. Gheorghiu-Dej: De la Cluj s-a dus la Arad și de acolo a trecut granița. Nu ați aflat dacă s-a întâlnit pe drum cu prieteni de ai lui?

Tov. Jakab: Cred că era să se întâlnească cu atașatul comercial, tot membru de partid din Ungaria, spunea că se va întâlni cu Soltész. Trebuie să mai adaug ceva, hotărârea de a veni în România, este o hotărâre mai veche.

Tov. Gheorghiu-Dej: Voi știți cum urma să vie el?

Tov. Jakab: Încă un lucru. Am vrut să plec odată în Ungaria cu tov. Vaida, este o chestiune de două luni. A avut invoiala C.C., și eventual să mă duc și eu cu dânsul. Am avut îndoiala, în principiu nu suntem contra. A venit tov. Miron Constantinescu, Vaida a ridicat chestiunea și tov. Miron a spus „nu este oportun în momentul actual, poate după alegeri puteți pleca”. Tov. Vaida a spus că este just, acuma s-ar putea interpreta, fiind vorba de membrii mai importanți, că este o chestiune a hotarelor.

[Tov. Gheorghiu-Dej]: Cine a fost în Ungaria din partea noastră?

[Tov. Jakab]: După câte știu eu, am fost eu de două ori. Prima dată în mai anul trecut, împreună cu Goldberger, pentru a verifica și clarifica chestiunea celor căzuți în timpul regimului horthyst, să culegem unele informațiuni. Ne-am dus, am stat de vorbă cu tov. Farkas, am aranjat venirea lui în țară. Goldberger s-a dus la Ministerul de Externe și a vorbit cum se poate face repatrierea cetățenilor maghiari. Acolo am găsit între altele și ceva acte compromițătoare în cazul Hațieganu și pe care le-am trimis la C.C. Din aceste acte reieșea că el avea legături cu Mihail Iohan(?). Am fost a doua oară cu o serie de tovarăși, între care Simon [Simó], Kurkó, Vințe... Ne-am dus acolo să dăm o mână de ajutor P.C.M. în alegeri; era însă prea târziu; am dat câteva articole pentru ziare, câteva declarații, am luat cuvântul la o adunare la Budapesta și... Am avut o atitudine conformă cu linia partidului nostru. Nu era nimic nejust, numai tov. Kurkó a făcut o greșală, că a spus că guvernul român a primit o serie de ajutoare (tov. de acolo găseau că nu era just), dar în fond era bine pentru că tov. Kurkó prin asta a arătat că „un guvern democrat” primește astfel de ajutoare de la U.S., cu alte cuvinte „fiți și voi democrați și veți primi și voi”.

Noi am stat de vorbă cu tov. de acolo, între care și cu Rákosi, în problema hotarelor. S-au ridicat o serie de chestiuni și eu am spus: „Nu se poate vorbi de revizuire pentru că ar periclita democrația de aici, însă pe baza unei colaborări mai strânse democrația va fi ajutată și la noi, și la ei”. Tov. Rákosi a declarat că va veni personal pentru a discuta cu tov. din C.C. Tovii Vințe și Mogyorós au fost reținuți puțin acolo de tov. Rákosi, cred în chestiuni economice, pentru că pe mine m-a întrebă dacă vin la București, că este vorba de Globos(?); am spus că nu știu și atunci au fost reținuți Vințe și Mogyorós, fiind membri în C.C.

Și la a doua vizită am întâlnit identitatea pe chestiunea națională și pe chestiunea hotarelor. Mai mult, au fost ținute o serie de conferințe, care au urmat o atitudine dărză împotriva șovinismului și revizionismului. A mai fost în Ungaria tov. Bányai, despre care va vorbi tov. pe urmă, a fost acuzator public, și a fost cu Bunaciu. A mai fost Simó în chestiunea... Tov. Veres în chestiunea Ferro-Metall (congresul metalurgiștilor). De la noi au mai fost mulți, și Iordache, dar el avea o atitudine șovăelnică, precis nu știm, însă știm că tov. Rákosi a trimis vorbă că este un element periculos (subliniez că a fost primit de ministrul de Externe și a dat informațiuni greșite). Știu că Iordache a fost primit cu mare alai și ziarele scriau despre el, arătând că este secre-

tarul Comitetului Regional. Noi am vorbit pe urmă cu Iordache, spunea că a citit ziarele, că a dat o dezmințire, dar dezmințirea nu a apărut. Trebuie să spun, frontierele au fost deschise și C.C. avea atitudinea de a nu opri...

Tov. Rangheț: Cum să nu...

Tov. Gheorghiu-Dej: După vizita tov. Miron nu a fost dat un sfat, o recomandare ca aceste vizite să nu se mai facă?

Tov. Jakab: Imediat după ce a fost dată această hotărâre, nici un membru de partid de vază nu s-a mai dus în Ungaria.

Tov. Ioșca: Fără viză, da?

Tov. Jakab: Asta nu știu. Noi nu știm nici un caz ca cineva să se fi dus. Noi după câte știm nu a trecut nimeni

(?): Prof. Ianciu [Jancsó]?

Tov. Jakab: Pe chestiunea universității. Plecarea a fost aranjată de tov. Teohari [Georgescu]. Noi nu știm nici un caz. De 6-7 luni, de la hotărârea C.C., nu a trecut nici un membru de vază în Ungaria. În ceea ce privește întrebarea tov. Luca, dacă Szirmai este membru în loja francmasonă sau nu. Pe cât știu, nu a fost membru, a fost numai secretarul studențimii, știe și tov. Rangheț, avea conducerea studențimii și aceasta avea legături cu loja, de unde primeau ajutor[2].

Tov. Bányai: Trebuie știut, loja evreiască era afiliată cu loja din Londra, loja maghiară era separat. El era în legătură cu Kohn Hillel, în legături strânse. Loja aceasta a patronat masa studentească evreiască.

Tov. Jakab: Știu însă un lucru, că o parte dintre studenții evrei au fost cotizanți la partidul nostru.

Tov. Luca: Era funcționar, secretar la loja francmasonă[3].

[Tov. Jakab]: Răspund la a doua întrebare. Trebuie să spun că la noi, ce s-a discutat în sânul Comitetului, cu secretarii regionali, a fost aflat afară, până ce am luat această măsură a schimbării lui Iordache și Vescan. De atunci rămâne o chestiune internă, dacă nu este cazul să fie difuzat. Cum a ajuns că critica tov. Szabó s-a aflat afară? Am aflat că tov. Bányai, care a făcut această declarație, semi-public sau chiar public, când tov. Szabó a fost criticat. Cu privire la radio Ungaria, am dat răspuns, am luat atitudine în această privință.

Tendințe de grupări în partid, de elemente șovine, nu există. Cel puțin noi nu știm de așa ceva acuma. Noi ducem o muncă de lămurire în chestiunea națională și în chestiunea hotarelor, arătând populației maghiare că o revizuire a hotarelor ar fi dăunătoare pentru ea. Cu aceasta am terminat.

Tov. Veres: Fără îndoială, noi când am ieșit din închisoare nu am avut o linie justă, nu am avut legături cu tovarășii liberi în timp ce stăteam la închisoare. Afară de aceasta, a contribuit la aceasta, cum a spus tov. Jakab. Noi am avut o atitudine greșită. Trebuie să accentuez un lucru: nu este simțit acest șovinism și neînțelegere în privința hotarelor la membrii mai de vază, însă la tov. membri de partid mai jos se simte. De exemplu, la „Dermata”. Nu trebuie să ascundem, pentru că există. De exemplu, ce s-a întâmplat la 10 mai? Am fost la o adunare și oameni de partid au declarat că nu vor veni la această adunare, pentru că are un caracter pur românesc, prin aceasta vom ajuta alipirea Ardealului de patria mamă.

Am dus o muncă imensă și puternică la „Dermata”, unde avem 2000 membri de partid, din care vreo 600 români. Dacă au ieșit 1000 la manifestație, a fost mult. Totuși nu au înțeles membrii de partid lupta, că trebuie să transformăm această zi, cu caracter reacționar, într-o zi a noastră. Totuși nu am reușit. Același lucru s-a întâmplat și la alte fabrici. Au ieșit numai o treime.

Tov. Gheorghiu-Dej: Membri de partid?

Tov. Veres: Nu, din toți muncitorii. Acesta este un lucru, al doilea...

Tov. Gheorghiu-Dej: După 10 mai ați ținut o ședință?

Tov. Veres: A fost prelucrat și pe linie de partid și pe linie sindicală.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cum s-a discutat?

Tov. Veres: Că această atitudine a maghiarilor în general a fost o atitudine nejustă...

Tov. Luca: Românii cum au răspuns la chemare?

Tov. Veres: Au venit, dar pot să spun că mulți reacționari, la C.F.R., la C.A.M. [Casa Autonomă a Monopolurilor Statului] am auzit lozincile „Regele și Patria”, când cei de la „Dermata” strigau „Guvernul Groza”, ei au răspuns „Regele și Armata” etc. Pe cât am putut, am revizuit cine din membrii de partid au avut această atitudine.

Tov. Gheorghiu-Dej: Zici, la 10 mai foarte mulți membri de partid nu au ieșit?

Tov. Veres: Foarte mulți

Tov. Gheorghiu-Dej: Cum, nu au primit dispozițiuni?

Tov. Veres: Ba da, toți au fost mobilizați, toate organizațiile.

Tov. Gheorghiu-Dej: Totuși, zici că nu au ieșit foarte mulți?

Tov. Veres: Nu am vorbit despre oamenii de bază (răsete).

Tov. Gheorghiu-Dej: Te întreb, membrii de partid au primit instrucțiuni, lămuriri în această privință?

Tov. Veres: Da, totuși nu au ieșit.

Tov. Gheorghiu-Dej: Membrii de partid români au ieșit?

Tov. Veres: După cum pot să judec eu, în mare majoritate, poate nu au venit unii din cauza neglijenței, în general au ieșit membrii de partid români. Acuma radio din Ungaria, în zilele acestea...

Tov. Gheorghiu-Dej: Stai, până la radio, cum a caracterizat Comitetul Regional această situație, faptul că nu au răspuns membrii de partid la chemarea organizației?

Tov. Veres: Cum să explic? Cum a accentuat și tov. Jakab, ziarele și radio din Ungaria fac agitație multă și au putut să zăpăcească capul oamenilor. Cei noi nu au înțeles. Ei au trăit cu iluzia că Ardealul de Nord va fi alipit de Ungaria.

Tov. Luca: Probabil și Cluj...

Tov. Veres: Nu, pe linia..., a fost discutat și în fabrici.

Tov. Luca: Cine a discutat?

Tov. Veres: Muncitorii, se discuta și pe stradă, era o fierbere în întreaga Transilvanie. Dacă au auzit și la radio, dacă au auzit despre discursul lui Révai, ce va fi, și lumea a fost convinsă în general și mai ales membrii de partid mai slabi. Partidul a dat lozincă că această greșeală nu va fi comisă, însă nu am avut destul de mare influență asupra masei în general și membrii partidului mai slabi, pentru a-i putea convinge de nejustețea acestei concepții.

Vreau să motivez pentru ce a fost aceasta în regiunea secuiască, mai ales în orașele mai mici, unde s-au petrecut abuzuri sub funcționarii mai mici români. S-a provenit desigur din nemulțumirile masei. Tov. Luca știe foarte bine că acest spirit există. Am spus, acolo sunt anumite regiuni, Miercurea Ciuc, Odorhei etc. între tovarășii mai slabi persistă un fel de demoralizare după decizia de la Paris. Din punct de vedere economic, știți fabricile cum stau și alte chestiuni, cu preluarea caselor etc. și din punct de vedere politic, gazetele și radio din Ungaria au creat acest spirit. Decizia din Paris a surprins lumea.

Tov. Luca: Acum s-a arătat cât de justă a fost politica U.P.M.-ului.

Tov. Liuba: Cum este cu S.D. [social-democrații] unguri?

Tov. Veres: Când au putut, au strecurat în ziarele lor; sunt în strânsă legătură cu reacțiunea.

Tov. Luca: Social-democrația este compusă de elemente care nu au fost prezentate nici de U.P.M.

Tov. Veres: Depinde cum a lucrat. Este o demoralizare între unguri, între care și membri de partid care nu au primit o pregătire serioasă.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ziarele maghiare de la noi nu arată realizările guvernului Groza pentru unguri?

Tov. Veres: A fost difuzat. Nu prin broșuri, dar în ziare da.

Tov. Gheorghiu-Dej: Realizările de la 6 martie până acum?

Tov. Jakab: Tov. Ioșca știe...

Tov. Luca: Mai mult nerealizări decât realizări.

Tov. Jakab: S-a difuzat și pe linia partidului.

Tov. Ioșca: Desigur, au fost scoase în limba maghiară unele materiale, însă desigur este prea puțin.

Tov. Jakab: Pe linia partidului s-a făcut mult, broșuri de bază etc.

Tov. Gheorghiu-Dej: Pe mine mă interesează realizările guvernului.

Tov. Jakab: Partidul a dus o luptă consecventă, dar există și S.D., ziarul lor „Erdély”, care a dat...

Tov. Ioșca: Dar și ziarele noastre de masă au avut o atitudine greșită.

Tov. Veres: Am încercat să arăt aceste nemulțumiri care s-au contopit cu această agitație. Prin adunări, prin gazetă, am arătat realizările guvernului. Dar am arătat că politica s-a contopit cu economia, situația economică în care se află această regiune. Avem foarte multe greutăți cu C.A.S.B.I., mai ales în Odorhei, unde a atacat primar membri sindicalişti. Am sesizat acest caz tov. Pătrășcanu și era vorba să fie schimbat și desigur este o greșeală că nu s-a făcut. Asta, desigur, a provocat o mare deziluzie. Eu cred însă că sunt astfel de manifestații și la „Dermata”. Când am vorbit despre chestiunea maghiară, au strigat: „Nu este vorba despre hotare, am înțeles”. Nu pot să judec dacă a fost sincer, când au fost de față 600 metalurgiști, sau numai să mușamalizeze. Nu putem ști ce este în inima publicului.

Vreau să termin și m-aș opri numai la un singur lucru. Dacă această decizie din Paris a apărut în gazete independente, care au dat posibilitate elementelor șovăitoare. Nu știu dacă ați primit ziarele „Szabad Nép” [Poporul liber] și „Szabadság” [Libertatea], unde au spus că nu este definitivă decizia de la Paris, că de abia la tratativele de pace se va decide. Adică dau prilej pentru crearea acestor iluzii. Este un lucru foarte interesant cazul bătrânului Károlyi Mihály[4], aduc acest exemplu tocmai pentru că lumea îl cunoaște și-l crede. Dar mai ia lumea și părerea reacțiunii, care la rândul lor spun că dacă a spus bătrânul Károlyi Mihály...

Tov. Gheorghiu-Dej: Când au avut această poziție, după Paris?

Tov. Veres: Vedeți, în creierul lor așa se oglindește: „nu suntem reacționari, dar dacă comuniștii unguri vor așa, de ce nu am dori și noi?” Așa că tovarăși, după părerea mea, în masă după asta se conduc.

Tov. Gheorghiu-Dej: Câți membri de partid nu discută?!

Tov. Veres: Recunosc, așa este, așa facem noi. Ei nu sunt reacționari dacă merg cu ei. Am observat, este o divergență și aici trebuie o imensă muncă, pentru că nu s-a stins încă acest simț în inima lor și mai primesc și câte o injecție prin radio și gazetele ungurești, și iar vine un reflux și trebuie să începem din nou lupta împotriva acestei concepții. Cu aceasta am terminat.

Tov. Gheorghiu-Dej: Adică s-a observat la 10 mai, din discuțiile între membri de partid, acest curent. Sunt cazuri izolate sau este un curent general?

Tov. Veres: Spun că membrii de partid maghiari deschis nu recunosc, însă în inima lor majoritatea au această dorință: „ce bine ar fi dacă noi...?”

Tov. Gheorghiu-Dej: De unde știi tu ce este în inima lor.

Tov. Veres: La 10 mai au strigat că nu este ziua lor; și în general, nu numai prin cuvinte, dar prin acte.

Tov. Gheorghiu-Dej: Prin felul cum reacționează?

Tov. Veres: Sunt convins că ascultă radio.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ziarele, știu, vin oficial.

Tov. Bányai: Câteva numere nu au venit cu lucruri mai grave...

Tov. Jakob: Din motive tehnice.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cine prezintă vama?

Tov. Bányai: Este o cenzură la Oradea.

Tov. Rangheț: Totuși vin.

Tov. Gheorghiu-Dej: Acei membri de partid cu care ai discutat au un rol important?

Tov. Veres: Nu aș putea spune, fac muncă simplă de partid.

Tov. Jakob: Problema aceasta de 10 mai, chestiunea națională și a hotarelor, noi am prelucrat-o și în cadrul Frontului Unic, unde au luat parte toți membrii de partid și social-democrații din fabrici, unde am expus politica partidului fără ocolire, și a fost o însuflețire generală. A fost recunoscută politica noastră ca justă. Erau de față 3-400 de oameni într-o adunare, comuniști și social-democrați.

Tov. Gheorghiu-Dej: Au fost activiști?

Tov. Jakob: Din comitetele de întreprinderi.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cu ce scop? Ca ei să difuzeze mai departe?

Tov. Jakob: Da. S-au discutat și chestiunile de 1 și 10 mai etc.

Tov. Gheorghiu-Dej: Dar cum se face că nu au venit?

Tov. Jakob: La 10 mai au venit vreo 7-8000, majoritate membri de partid, o parte dintre membri de partid nu au venit, ba mai mulți au luat o atitudine contra de a veni. Noi am dat instrucțiuni județenelor de a trece la verificarea cadrelor, de a sancționa și de a da afară din partid pe cei care vor avea o poziție contra instrucțiunilor date. Pot să spun o serie de tovarăși, dintre care o parte de la „Dermata”, care au strigat: „Nu ne ducem”. În două întruniri am prelucrat.

Tov. Gheorghiu-Dej: Trebuie prelucrată excluderea lor.

Tov. Jakob: Am trecut la cercetare, prin măsuri organizatorice, și probabil în acest răstimp când sunt aci măsurile organizatorice vor fi luate. Spun, activitatea de bază a fost prelucrarea, a fost foarte bine primită. Am prelucrat în cadrul F[rontul] U[nic] M[aghiar] și cu S.D., și în cadrul acestor ședințe comune S.D. spuneau că este o politică foarte realistă și oamenii nu trebuie să-și facă iluzii. Ceea ce au hotărât cele patru puteri nu poate schimba Ungaria. Și am arătat greutatea ce ne crează și dacă C.C. este C.C., este de părere ca marea masă maghiară să ia poziție împotriva acestei atitudini, trebuie să urmărim această linie. Toate acestea, în loc să ducă la apropierea între români și unguri și bună conviețuire și prietenie, va duce numai la dezbinare.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cei care provoacă, trebuie să fie arestați.

Tov. Jakob: Pot să afirm că nu a existat nici o ședință sindicală, nici o conferință, nici o ședință de celulă sau de Front Unic unde această chestiune să nu fi fost prelucrată în mod temeinic.

Tov. Gheorghiu-Dej: Trebuie trecut la aceste grupuri unde se prelucrează cu responsabili de partid, în cercuri divizate mici de câte 10 oameni.

Tov. Jakab: Am trimis la resorturi organizatori cu această muncă.

Tov. Lenuța: Am trimis instrucțiuni de peste 2 luni.

Tov. Luca: Am discutat înainte de această conferință cu resortul organizatoric.

*

Tov. Simó: Voi căuta cât mai concret să fac această expunere. Atunci când a venit tov. Vass, mi s-a spus că tov. Vass a avut o atitudine categorică, că după toate probabilitățile Ardealul va aparține Ungariei. Când a fost în ședință restrânsă, nu a mai susținut acest lucru în mod categoric, ci spunea mai mult că se va vedea în viitor cum se va decide. Eu cred, unul din motivele care a dat tuturor posibilitatea de a interpreta așa derivă însuși din armistițiu, care a prevăzut în acel moment că Transilvania „în întregime sau în cea mai mare parte va aparține României”, urmând ca această parte să fie hotărâtă la Conferința de Pace. Aceasta a fost interpretată ca un provizorat și se va decide în viitor. Partidul nu a luat în această privință o atitudine hotărâtă. Atunci când din partea organelor guvernamentale s-a făcut o declarație în acest sens, organizația noastră a luat această poziție. Trebuie să spun, chiar în acele momente, o atitudine hotărâtă în acest sens a avut tov. Jakab, care încă în iarna 1944 a spus că trebuie privită astfel chestiunea în interesul popoarelor conlocuitoare, și mai ales a maghiarilor.

Eu însă nu eram convins, spun chiar în discuțiile particulare. Am spus de unde provine atitudinea mea șovăielnică. Chiar acum un an și jumătate, când a fost Miron Constantinescu și a ținut o conferință în fața întregului activ, făcând afirmații că Ardealul de Nord în întregime ne va aparține, și atunci am ridicat obiecțiunea dacă este justă o astfel de afirmație, că încă în 1944 s-au dat asigurări în mod public că această hotărâre este definitivă. Am întrebat atunci, de asemenea pe tov. Jakab, la ce se referă tov. Miron Constantinescu, „eu nu cunoșteam un astfel de act”.

Totuși, atitudinea partidului nostru spre afară a fost unitară, afară de acele două elemente care au fost îndepărtate, puse pe linie moartă, Vescan și Iordache, excluși prin participarea tuturor tovilor maghiari, care au condamnat foarte categoric această atitudine a lor. Cum am arătat, singuri s-au situat afară de partid, prin atitudinea lor și nesfârșitele greșeli. În atitudinea noastră față de mase era unitară hotărârea pe o singură linie. Totuși există *anumite sentimente șovăielnice, chiar în sânul maselor, al partidului nostru*, un spirit de așteptare, în sensul că totuși se va schimba. Chiar în prezența mea, în ședințe de celule, a fost ridicată această chestiune.

Tov. Gheorghiu-Dej: Până mai încoace?

Tov. Simó: Desigur. Când ne-am apropiat de 10 mai, acum iar s-a discutat, aș putea spune de la începutul lui aprilie, și s-a discutat, și discutat în lung și în lat, peste tot. Eu cred că în afară de...

Tov. Gheorghiu-Dej: Existau în aprilie manifestări despre care vorbești și după decizia de la Paris?

Tov. Simó: Timp îndelungat, atitudinea P.C.M. din acest punct de vedere a fost absolut corectă. Am fost într-o chestiune particulară anul trecut în Ungaria. Am vorbit cu Szirmai și cu Révai, și însuși Révai a spus când veni vorba despre revizuire, spunea că dacă o palmă de pământ ar fi luată, ar însemna o lovitură foarte puternică dată democrației. Spunea: „Vezi, acest lucru trebuie să arăți, pentru ca să se întărească guvernul și democrația. Dar nu numai din această cauză, pentru că azi

orice palmă de pământ ar fi luată de la România, ar întări și la noi reacțiunea. Acest lucru trebuie să explici și tov. dvs”. Am avut impresia că această atitudine a lui provine, că este o aluzie la atitudinea lui Lordache. Știu că a fost și la Rákosi și – cât am aflat mai târziu – a fost el primit în așa fel că nu a mai suflat nici un cuvânt.

Din punct de vedere intern, aici la noi, acest spirit a fost întărit de condițiunile economice, care în mod obiectiv au susținut această agitație. Fabricile, în mare majoritate sunt sub C.A.S.B.I., au lucrat mai puțin, chiar lefurile nu se plătesc regulat, multe nu lucrează permanent, numai 2-3 zile pe săptămână. Pe scurt, sunt greutăți foarte mari. Economatele nu funcționează bine, numai foarte defectuos. Deci și pe plan economic, noi în rapoartele noastre am anunțat C.C. Am dus o luptă foarte grea de lămurire politică, să arătăm prin ce greutăți trece țara întreagă, deci nu este vorba numai de ungruii din Transilvania.

Pe la sfârșitul lunii aprilie, atunci când am fost în toamna trecută în Ungaria, cu ocazia spijinului electoral, am observat o oarecare schimbare. Tov. Révai, eram trei la el, a scos o hartă și într-un ton glumeț, că au dispozițiuni să ne ia o parte de la Satu Mare până la Arad. Era acest curent de revizionism după succesul micilor agrarieni, imediat după rezultatul alegerilor, unde au ieșit în majoritate „micii agrarieni”, și acest lucru a întărit curentul revizionismului foarte puternic. Și despre acest lucru s-a aflat în Transilvania. S-au luat măsuri foarte drastice pentru izolarea acestui curent și așa a trecut fără agitații prea mari. Acest curent a început la începutul lui aprilie și s-a menținut un timp de P.C.M. A avut o influență mai puternică în Făgăraș. Am început să prelucrăm acest lucru în celule și pot să zic că am obținut rezultate bune.

Într-o bună zi, în ziarele venite din Ungaria era publicat discursul lui Révai, în mare parte nu a fost trecut, dar a lăsat să înțeleagă că față de Iugoslavia nu se poate pune chestiunea hotarelor, față de Cehoslovacia nu se poate pentru că au fost garantate granițele, cu toate că față de Cehoslovacia ar fi nimerit din cauza situației, însă față de România a lipsit pur și simplu orice comentariu, și aceasta a dat loc la interpretări, că acuma s-a schimbat ceva; asta a dat loc la agitații foarte mari. Într-o zi, radio Budapesta redă pe scurt memoriul înaintat conferinței aliaților, unde se spunea între altele că populația română ar putea să rămână pe teritoriul maghiar și tot așa o parte din populația maghiară pe teritoriul român, ceea ce ar însemna o garanție pentru egalitatea de drepturi pentru naționalități. Aceasta s-a întâmplat în ultimele zile din luna aprilie și, din fericire, decizia conferinței de la Paris nu a mai întârziat mult, hotărâre care a avut și o influență asupra spiritelor românilor.

Trebuie să spun, în fond au existat cercuri reacționare care în mod conștient s-au folosit de toate știrile venite din străinătate. Unii muncitori, așa cum a spus tov. Luca, puneau chestiunea astfel: „Nu vrem noi ca toți maghiarii de aici să fie alipiți de Ungaria, nici Cluj, dar țara aceasta este într-un hal de mizerie fără de pereche și ar putea să fie ajutată în felul acesta, căpătând o parte din teritoriu, unde sunt păduri, lemne...” Vreau să zic, astfel s-a pus chestiunea. Mai departe: „Cum se poate că Ungaria primește azi ajutor de la Olanda, Elveția etc, numai de la noi nu. Spuneți că s-a început o campanie de ajutor, nu știm nimic despre rezultat”. Vreau să spun, au existat anumite tendințe net reacționare, dar și altele naționale, care nu căutau ca ei înșiși să fie încadrați în Ungaria.

Tov. Luca: Desigur, nu puteau să spună și Cluj, unde este o populație compact românească, au fost însă și altfel de diversiuni.

Tov. Simó: Desigur că știți despre existența anumitor hărți.

Tov. Gheorghiu-Dej: Este interesant, în multe cercuri domină acest spirit?

Tov. Simó: Eu personal am fost întrebat de mulți ceferiști la Cluj, în cercurile de învățători, profesori și profesori universitari...

Tov. Gheorghiu-Dej: Dacă au fost fenomene izolate sau au avut un caracter mai întins?

Tov. Simó: Sunt convins că nu erau izolate. În parte am reușit să combatem, arătând atitudinea noastră, a partidului nostru. Până la un moment dat, au început să apară păreri: „Și aici sunt comuniști și acolo, de ce această diferență?” Nu am reușit decât să arătăm că „linia noastră este așa”. Această agitație a stârnit ciocniri, manifestări șovine între populația maghiară și cea română. Până a venit decizia care a dat acestor agitații o puternică lovitură.

Tov. Luca: Dialectic nu poate da alt rezultat.

Tov. Simó: La 3 mai, când a fost la noi tov. Szirmai, a spus atâta doar nu într-un mod hotărât, parcă era în îndoială: „Situația noastră internațională s-a întărit în ultimul timp. Delegatul maghiar a fost primit la Moscova într-un mod deosebit și a primit asigurări. Așa că vom ridica retrocedarea anumitor teritorii”. Alte chestiuni nu a discutat.

Tov. Gheorghiu-Dej: Nici nu era nevoie.

Tov. Simó: Asupra acestui lucru eram lămuriți, pentru că se întâmplase după discursul lui Révai, și declarația postului de radio Budapesta era doar o încheiere. Era o fericire foarte mare că a venit decizia de la 7 mai[5], și atunci s-a văzut că există totuși o educație bună și sănătoasă în sânul populației maghiare. Pe mine m-a surprins că au trecut acele mari agitații.

A venit 10 mai imediat după 7 mai, când putem spune că reacțiunea a pus mâna pe stradă, a domnit în Cluj. Studenții, chiar și parte din muncitorimea de la C.F.R. și C.A.M. Noi, deși am mobilizat toți membrii de partid la fabrici, am explicat, ne-am ciocnit de o situație foarte grea. Era încă o chestiune. Noi am pornit pe teren pentru pregătire, crezând că se va sărbători și 9 mai. De-abia la 8 mai am aflat că vom sărbători numai 10 mai, așa că ne-a rămas foarte puțin timp pentru a pregăti din nou. Când am vorbit la fabrici, am fost întrerupt mereu, nu m-au lăsat să vorbesc, mulți au fost împotriva manifestației. Unii au spus că trebuie să apărăm sediile, că reacțiunea va încerca să ne atace. Am arătat într-un mod hotărât că dacă vom ieși, vom împiedica să ne atace. Am avut aplauze slabe și după aceea s-a hotărât formal, fără contrapropuneri, să ieșim. Am rămas în contact cu fabricile; au ieșit 15-20% și demoralizarea a început.

Tov. Gheorghiu-Dej: Și la membrii de partid?

Tov. Simó: Au lipsit foarte mulți...

Tov. Luca: Deci nu ați pus accentul pe ziua victoriei?

Tov. Simó: Deci nu la 9 mai am fost întrebați. După 10 mai a fost expusă în fața întregului activ și în cadrul F.U.M. poziția partidului nostru, și au fost siliți, constrânși, chiar S.D. să recunoască justetea liniei noastre. La 15 mai am făcut o contramanifestație (cu ocazia procesului lui Antonescu). Greutatea fundamentală constă în aceea că există o masă covârșitoare, în majoritate maniști și studenți, de 4-5000 oameni, a căror mobilizare se poate face în orice moment. La 15 mai au pregătit și ei o nouă demonstrație, pentru că au știut poziția noastră fermă că vom refrânge încercărilor lor, au reușit să strângă mase relativ mici. La 15 mai, 8 zile după decizia de la Paris și 5 zile după 10 mai, am avut o manifestație plină de avânt. A fost un oarecare răspuns la 10 mai. Tovarăși, am arătat cum s-au liniștit spiritele, cum au trecut prin aceste faze critice și cum s-au încadrat: „Da, trebuie să clădim democrația noastră, decizia s-a luat, astfel că dacă s-a luat împreună cu

Națiunile Unite, granițele vor rămâne așa cum sunt”. Nu știu dacă tovarășii au întrebări speciale.

Tov. Gheorghiu-Dej: După decizia de la Paris au mai apărut ziare care să se ocupe cu granițele?

Tov. Simó: Ziarul S.D., în legătură cu postul de radio Budapesta.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ce impresie a făcut în mase decizia de la Paris?

Tov. Simó: Spun liniștitoare.

Tov. Luca: Citiți ziarele maghiare după Paris, zic: „Hotărârea ne-a lovit dureros, dar hotărârea de la Paris nu este decisivă și, ceea ce este cel mai important, nu este definitivă”. Nu mai există dubiu, linia partidului a fost justă.

Tov. Jakab: Totuși reprezintă ziarele maghiare un pericol foarte mare.

Tov. Bányai[?]: Rákosi totuși arată că „în conferința păcii se va pune chestiunea, și deși nu avem mari șanse, pentru că nu am reușit din război...”

Tov. Simó: Anumite aluzii numai, totuși într-o oarecare măsură a ajutat și radio american: „... deși am fost pentru revizuirea granițelor, dar acuma putem aprecia această chestiune ca închisă”. Deși ministrul american a susținut schimbarea granițelor, întrucât nu a găsit ecou din partea nimănui, putem privi această chestiune ca închisă.

Tov. Bányai: Dar pe urmă a spus altfel...

Tov. Gheorghiu-Dej: Anglia și America agită mereu.

Tov. Bányai: Publicul maghiar ascultă altceva, publicul român altceva.

Tov. Luca: O întrebare. Unde ai fost la Budapesta și, după ce ai fost la conferința M.A.D.O.SZ., ai vorbit ceva cu tov. asupra conferinței de la Tg. Mureș?

Tov. Simó: Au început să vânture anumite știri, că comitetul U.P.M. va fi pus în față să exprime „voința poporului maghiar de a rămâne între granițele române, că vrea să trăiască în România”. Eu am fost împreună cu Kurkó, am întrebat ce este cu această chestiune. A spus că nu știe nimic și am spus că trebuie să vedem, pentru că după părerea mea actualmente este periculos fără pregătire în mase, adică că comitetul U.P.M. care reprezintă poporul maghiar este pentru rămânerea populației maghiare între granițele române. Am spus și în ședință, împreună cu tov. maghiari, ulterior, o astfel de chestiune fără pregătirea maselor nu se poate pune.

Tov. Luca: Ai știut care este atitudinea partidului în această privință?

Tov. Simó: Eu am spus: o astfel de chestiune fără pregătirea maselor nu se poate.

Tov. Luca: Adică decizia nu este încă definitivă?

Tov. Simó: Nu.

Tov. Gheorghiu-Dej: Ai făcut o afirmațiune într-o chestiune, că nu ai fost lămurit, în convenția Armistițiului se preciza: „Ardeal sau cea mai mare parte...”, deci exista din punct de vedere al armistițiului posibilitate de discuțiune cu privire de interpretare din convenție, nu este ceva precis, deci va trebui pus în discuțiune. Această șovăială, această nelămurire ai căutat s-o împărtășești și altor membri de partid?

Tov. Simó: Am vorbit despre asta cu tov. Jakab, cu alții nu.

Tov. Gheorghiu-Dej: Spuneai și înainte de conferința tov. Miron, tot nu erai convins asupra definitivării situației Ardealului de Nord; și aceasta tot ai discutat cu alții?

Tov. Simó: Numai cu tov. Jakab.

Tov. Părvulescu: Ai spus că nici la C.F.R. nu ai luat atitudine.

Tov. Gheorghiu-Dej: Eu întreb altceva. Ai fost de față, după 6 martie, când a fost Groza la Cluj. Au luat parte la manifestație toți membrii guvernului, a trebuit să auzi declarația lui Vășinski în privința Ardealului[6]. Îți amintești ce a spus?

Tov. Simó: Da, guvernul Groza reprezintă o garanție că drepturile populației maghiare vor fi respectate și Transilvania de Nord se încadrează în statul românesc.

Tov. Gheorghiu-Dej: Pe veci! Cum ai interpretat acest lucru? S-a produs în momentul când guvernul a fost la Cluj, tocmai când Vescan a venit cu memoriul faimos și l-a prezentat guvernului[7].

Tov. Simó: Nu știu nimic de acest memoriu, de conținutul lui.

Tov. Gheorghiu-Dej: Voi aveți ceva de întrebat sau de spus?

Tov. Jakab: Dacă vreți să caracterizez munca tov. Simó, pot să fac acest lucru.

Tov. Gheorghiu-Dej: În muncă ai avut devieri de la linia partidului? Ai cunoscut linia partidului în privința Ardealului?

Tov. Simó: De câte ori am luat cuvântul în fața maselor, am pus în aplicare linia partidului.

Tov. Jakab: Dacă vreți caracterizarea atitudinii tov. Simó în această perioadă? Este un membru disciplinat. Niciodată nu am observat, chiar dacă nu era convins în această privință, munca a dus-o cu hotărâre. După cum a spus, avea această rezervă.

Tov. Gheorghiu-Dej: De când?

Tov. Simó: Până la publicarea documentului C.C. în „Scânteia”, la mijlocul..., mi se pare la 1 decembrie.

Tov. Gheorghiu-Dej: După aceea n-ai mai avut rezerve? Dar tov. Miron, când a venit la Cluj, în mijlocul lui aprilie, ai făcut afirmația că încă nu erai convins.

Tov. Simó: Eu am spus: la ce a putut să se refere tov. Miron pentru că nu există...

Tov. Gheorghiu-Dej: Dar faptul că ai pus această chestiune, nu înseamnă o rezervă?

Tov. Simó: Am spus numai că nu știu de acest act...

Tov. Gheorghiu-Dej: Tov. Miron a vorbit, a luat atitudine împotriva acestor curente care au pătruns și în partid..., la tine nu era încă rezervă în acest moment?

Tov. Simó: Văzând că pericolul crește și constituie un pericol evident, am crezut că tov. Miron a trebuit să arate cu orice preț că nu există nici un dubiu, că numai așa...

Tov. Bányai: Vreau să expun unele lucruri concrete, pentru ca tov. de la C.C. să aibă o imagine clară. Prin faptul că am făcut parte din U.P.M., cunosc unele lucruri care vor contribui la clarificarea în ce privește manifestările șovine în cadrul partidului, cu toate că nu prea cunosc viața internă, pot să spun un lucru: tendința șovină în cadrul partidului printre tovarășii maghiari se manifestă prin neîncredere în democrația română, în bagatelizarea progresului poporului român și pe de altă parte o preamărire de tot ce se petrece acolo, a democrației ungare, adică mai mult prin sentimentalitate.

Tov. Ioșca: Această sentimentalitate, la situația economică nu se referă?

Tov. Bányai: Vreau să spun, în ultimul timp criza, nu din cauza hotărârii de la Paris, ci mai mult atitudinea P.C.M., s-a creat o confuzie între tovarășii maghiari, nu au văzut clar linia justă, consecventă și prin atitudinea U.S., pe de altă parte. Nu se poate spune că conferința lui Révai a avut influență numai în masă, ci și în partid. Și spun că este o slăbiciune din partea unor tovarăși, chiar mai ridicăți, care nu-și dau seama că radio din Ungaria nu este controlat de partid în aceeași măsură ca la noi. Pe urmă ascultă și emisiunile din Anglia și America, care în limba română altfel comentează și în limba ungară altfel. Și chiar decizia de la Paris a lăsat un dubiu. Afară de aceasta, zvonuri răspândite de anumite cercuri reacționare care există, și atunci tovii, care ar trebui să reacționeze, au arătat această nehotărâre, s-au manifestat la unul și la altul chiar tendințe revizioniste. Acuma breșa aceasta, care se observă la unii tov. din Ungaria. Altfel vorbește Rákosi și altfel Révai.

Tov. Gheorghiu-Dej: Adică Révai are alt partid?

Tov. Bányai: După observațiile mele trebuie să fie în sânul Partidului C.M. o frământare. Dar ați constatat desigur lucrul că Révai insistă de 2-3 ori asupra unui lucru, pe când Rákosi nu. Și să merg mai departe. Când am stat de vorbă cu... am observat că nu există unitate.

Tov. Gheorghiu-Dej: Rákosi este liderul partidului și dacă ar fi făcut această afirmație putea s-o schimbe după câteva zile?

Tov. Simó: Să vorbesc de manifestații șovine de ambele părți. În legătură cu 10 mai, a fost interesant anul trecut, cu toate că opinia publică nu a fost pregătită, mase maghiare au fost prezente și nu a fost aceeași situație ca azi. Nu se poate explica decât prin faptul că agitația mereu mai dușmănoasă, dintr-o parte și dintr-alta, a dat aceste rezultate. Altfel nu putem privi just.

Și acuma manifestările șovine în cadrul românesc. Un lucru ce am văzut: aceleași manifestări șovine. Eram într-o celulă a Tribunalului, unde erau numai români. Vorbeau despre pericolul maghiarilor pentru democrație, „pentru că ungurii sunt șovini, deci reacționari, de aceea nu sunt democrați”. Numai că nu s-a vorbit cum se poate combate acest șovinism. Și într-o parte și în alta prelucrarea în celule pentru combaterea șovinismului este absolut slabă. În ceea ce privește șovinismul român, mai slabă. Dar și presa maghiară. Mult timp nu a știut nici un om că „Világosság” a avut multe greșeli. Dar totuși nu se poate spune că nu a făcut nimic. În „Igazság”, organul partidului, nu s-a ocupat mult timp de chestiunea națională. A trecut mult timp să ia atitudine împotriva manifestărilor șovine. În U.P.M. au fost primiți reacționari maghiari care aplaudau pe..., pentru a spune apoi că nu au fost preveniți pe cine să aplaude. Dar în scris au fost mari slăbiciuni. Și este o slăbiciune a noastră. Nu a fost lămurit nici un membru de partid. De exemplu, unde este vorba de o manifestare din viața muncitorească, trei ziare maghiare o publică în 2-3 pagini și nici un organ românesc. Cred, în general, că din partea partidului trebuie dată o mai mare atenție în prelucrarea chestiunilor specific maghiare. Nu numai traduceri, broșuri. Sunt unele probleme specific maghiare și aici trebuie să intervină partidul, C.C., nu ne putem lăsa numai pe U.P.M.

Tov. Gheorghiu-Dej: Foarte just.

Tov. Bányai: Am fost cu tov. la Alb..., unde nu se știe de manifestații șovine, înseamnă că trebuie mai multă muncă pentru lămurirea maselor. În ceea ce privește pericolul pentru unitatea partidului. Tovarăși, am fost anul trecut iarna în..., acolo am observat necesitatea de a combate unele tendințe și am scris un articol în „Világosság”, unde am combătut atât autonomismul, cât și revizionismul maghiar. Tovarășii din Ardealul de Nord au vrut să iasă din război, pentru că Ungaria ar fi fost favorizată și desigur așa ar fi fost. Așa au analizat lucrurile și în închisoare, și asta a fost atitudinea lor. Chiar și după ieșirea României din războiul hitlerist, unii tovi au avut iluzia că trupele maghiare se vor opri în Ardealul de Sud, cum a crezut și șeful, că trupele sovietice nu intră până în Carpați și atunci Ungaria iese din război și va primi ca cadou Transilvania. Spun că există și azi în unele cercuri iluzia că nu este o situație definitivă. Anul trecut, singur tov. Jakab a arătat linia justă pe care trebuie s-o urmăm. Dar tov. Vescan a spus că partidul nu și-a spus încă cuvântul.

Tov. Gheorghiu-Dej: În memoriul prezentat guvernului a pus asemenea condițiuni care ar fi însemnat nici mai mult nici mai puțin decât ca Ardealul să fie un organism special care să fie condus de el, unde el să fie un fel de vice-rege.

Tov. Bányai: Odată am fost invitat de tov. Vescan la o reuniune confidențială și acolo a început să pipăie terenul, că „Partidul Comunist din Transilvania să nu se

alături de Partidul Comunist din România”; încă înainte de martie era un fel de fracționist. Acum, când noi am mers la Brașov cu conducerea U.P.M., am găsit o primire foarte rece chiar din partea tov. maghiari din cadre. Dar chiar înainte de Dictatul de la Viena am găsit față de linia U.P.M. și față de partid o atitudine foarte distanțată acolo. Tocmai în Ardeal am găsit o mentalitate mai nesănătoasă la membrii de partid. În cadrul M.A.D.O.SZ., pot să spun, chestiunea hotarelor nu a pătruns, dar ce a pătruns este ridicarea revendicărilor față de guvern și bagatelizarea realizărilor guvernului. De exemplu, Kurkó niciodată nu a făcut vreo iluzie șovină, dar am văzut tovarăși din Ardeal, din locuri de răspundere, mult timp am fost în conflict cu ei; mai mult, tov. Kurkó spunea: „Nu primim de la partid nici un ajutor și rămânem singuri pentru combaterea șovinismului”. Au fost chiar mulți tovarăși care au avut devieri. Era o diferență între atitudinea unora și altora. Cu tov. Simó am avut discuții în această privință, însă s-a rezumat la atâta. Dar am văzut pe Iordache care făcea chiar agitație pe această chestie. Am văzut acolo o cristalizare, pe de o parte Iordache care se depărta de partid, pe de altă parte Simó care se alătura liniei partidului. Și ultima dată la conferința de la Turda, cum au spus Balogh și Kurkó, mai exista o diferență de vederi, însă pe când Iordache nu numai că agita chestiunea, dar a și ținut legături cu cercurile reacționare maghiare care trebuie să existe. Nu pot să precizez care, dar trebuie să existe un cerc în Ardealul de Nord, care înainte de eliberare a prezentat oameni care au format un comitet împreună cu fasciștii și care de la o zi la alta au devenit mari prieteni ai Uniunii Sovietice, arătând însă că Transilvania nu va fi a României. Era atitudinea unor burghezi. Am văzut primari care au fost agenți ai „Intelligence Service” și care au făcut curte la tot ce era sovietic. Eu cred că tovarășii noștri nu au văzut intenția lor, de ce sunt așa mari prieteni cu U.S., și le-au dat prea mare încredere acestor oameni. Cred că acești oameni caută să facă o breșă în conducerea U.P.M., le-ar face plăcere ca Kurkó să fie detașat etc. În chestiunile unde nu reușesc, schimbă atitudinea. Vin de jos să se strecoare acești dușmani de moarte ai lui Kurkó, pentru a se arăta pe urmă admiratori mari ai lui.

Afară de aceasta, alte cercuri în legătură cu ei, compuse de unii social-democrați și foști membri ai partidului nostru, cum este Iordache și alții care sunt în legătură cu el, care caută să nască divergențe la U.P.M. Se vede o activitate absolut egală cu reacțiunea maghiară. Eu cred că agitații se fac și în partid, ca și în școală și în altă parte. Vorbesc numai de zvonurile care se răspândesc. Așa de exemplu: evreii și românii omoară copii maghiari. S-a văzut cum s-a răspândit acest zvon în școală, în câteva zile tot Clujul era plin, ca după aceea să iasă că nu era nici o cauză. Și după ce spiritele s-au liniștit, a venit chestiunea cu hotarele în chestiunea revizionismului. Eu nu spun că ar fi o sursă pur maghiară, pentru că în același timp cu maghiarii sunt atacați și evreii. Trebuie să fie un organ al reacțiunii internaționale care dirijează în multe direcții. A fost Markham la noi. A trebuit să stau de vorbă cu el, cu toate că m-am opus, pentru că sprijină reacțiunea română, care este un dușman de moarte al nostru. A fost un violonist maghiar la noi, cu această ocazie Markham a vorbit și cu Groza, și atunci am spus că sunt dispus să vorbesc cu el, dar declarații nu dau. Am combătut poziția lui. Am văzut atitudinea lui, a venit să culeagă rezultatele incidentelor de la 10 mai, atât incidente provocate de maghiari, cât și împotriva maghiarilor, unde s-a văzut rezultatul unei pregătiri. Cred că reacțiunea a făcut socoteala să combată guvernul, să facă eventual programe anti-maghiare, să provoace o situație tulbură în țară, altfel nu înțeleg atitudinea acestuia și alte lucruri petrecute acolo, pregătite înainte.

A vorbit cu Márton Á., un troțkist, a vrut să scoată că maghiarii nu pot să trăiască în România fiindcă sunt persecutați. Am spus tocmai contrariul. A vorbit cu episcopul și alții asupra cărora Marzin are influență. Am menționat acest lucru, că reacțiunea lucrează și nu degeaba a fost trimis pe teren.

În ce privește unitatea de aici. Am fost în Budapesta, cum au spus tovarășii, trimis de către Tribunalul Poporului împreună cu tov. Bunaciu. Am stat de vorbă cu Rákosi, și atunci am pus chestiunea cum privesc ei – era ședința Biroului Politic de acolo – chestiunea Ardealului, și mi-a spus atunci: „*Nu relevăm această chestiune până România nu pășește pe cale democratică, dacă învinge atunci vom veni*”.

Tov. Gheorghiu-Dej: Adică dacă forțele democratice ar ieși victorioase, atunci vor ridica chestiunea?

Tov. Bányai: Nu, dar dacă chiar învinge și reacțiunea va lucra înainte, atunci nu relevăm chestiunea hotarelor. Dar totuși, chiar tov. care au fost instructori, care au ținut conferințe la școli, există unii care aveau atitudine troțkistă, și eu personal am văzut acolo elemente care au fost în legătură cu Gestapo, sigur cu Intelligence Service. Afară de aceasta, a venit Dudás[8] la Cluj, ca trimis al P.C.M., un agent provocator. Acest tov. m-a întrebat: „Nu-i așa, noi vom lupta ca Transilvania să fie republică autonomă?”

Acum, în ce privește Szirmai, știu că înainte de Dictatul de la Viena a activat în loja fanmasonă, a fost acolo secretar. Drept vorbind, l-am considerat ca un om gata să facă orice să parvină. Nu este un element de caracter, știe să mintă foarte frumos. Este adevărat, Kohn Hillel avea încredere în el, dar el știe să mânuiască pe oameni. Am fost foarte mirat că a fost în C.C. al P.C.M. La Seghedin a spus: „Nu rămân în România pentru că sunt de părere că organizația din Transilvania nu trebuie să adere la P.C.R., și o să vadă lumea că am avut dreptate”. Cu gândul acesta a mers.

Tov. Luca: Aveau...

Tov. Bányai: Știu că Kohn Hillel are legături strânse. Nu de mult a fost la Budapesta și a venit cu știri de acolo, că P.C.M. va ridica revizuirea. Tov. Demeter...

Tov. Luca: Exclus din partid.

Tov. Bányai: Atunci Demeter a început să facă diversiuni în sânul partidului. În timpul războiului am avut greutăți cu el. Acolo, de exemplu, tov..., care atunci era împotriva revizionismului, că sunt mirați de tovarășii care vin la Budapesta, cum a fost Iordache, care s-a dus la Ministrul de Externe maghiar și a spus că marea majoritate din Transilvania este pentru revizuire. Am mai menționat numele tov. Soltész, vechi tovarăș, dar în ultimul timp – eram la o reuniune – era și atașatul sovietic și alți demnitari sovietici, când tov. Soltész vorbea despre chestiunea hotarelor. Și atunci a primit un răspuns din partea atașatului sovietic: „chestiunea hotarelor este o chestiune grea”, și atunci nu a mai continuat.

Acuma în privința atitudinii oficiosului P.C. din Ungaria, „Szabad Szó”, unde a contribuit și colaborat Vásárhelyi, care a fost aici. A vorbit cu noi și a furnizat material ca să diminueze contribuția guvernului român. În ce privește oficiosul P.C. din Ungaria, este cel puțin părerea mea că bate acum în retragere și pune accent tot mai mult pe situația de aici, nu mai agită – cum spun și tovarășii – această chestiune, rezolvarea chestiunii maghiare în România. Dar interesant, în articole și radio, în mare parte Révai combate revizionismul maghiar, dar strecoară câteva fraze, fără să pună chestiunea concret, mai mult să stârnească dubiu. Așa de exemplu, am putut să reproduc un articol din acestea în „Világosság”, tăind o parte care să combată revizionismul. 2/3 din articol combăteau revizionismul și sovinișmul, și pe urmă au fost câteva fraze...

Tov. Gheorghiu-Dej: Adică l-ai reprodus nu complet...

Tov. Bányai: În ce privește viața internă de partid, cu privire la acea critică lui Kurkó, am făcut o mare greșeală. Când am fost la București, am primit din partea tov. Luca o critică foarte justă. Am avut la Cluj o ședință cu Kurkó. Am expus linia noastră, a partidului, și atunci un redactor ne-a răspuns că Kurkó a spus altfel. Atunci am spus: „Nu este important ce spune Kurkó, aceasta este linia”. Era o greșeală. Trebuia Kurkó să pună chestiunea, era mai sănătos să discute în colectivul nostru. Însă noi am venit din București atunci, ei știau ceva, că am fost. Când a venit Kurkó din București a vorbit altfel. Însă tocmai învățând prin aceasta, că am primit o critică, să nu vorbim cu nimeni. A doua oară când am primit o critică din partea Regionalei, atunci s-a întâmplat un lucru: era și Iordache și Demeter, și a doua zi reacțiunea știa totul, că eu am devenit deodată un șovinist român, nevorbind de social-democrați, care au știut tot ce s-a petrecut și Lăcătuș [Lakatos] a spus: „Crezi că nu avem informațiile noastre”? Dar după ce nu au mai luat parte nici Iordache, nici Demeter, când a fost tov. Miron Constantinescu, a doua zi Demeter știa ce s-a petrecut.

Tov. Luca: Câți oameni au fost?

Tov. Bányai: 6-7 oameni. Dimineața a venit la mine și a spus: „Știm ce s-a petrecut, știm că Kurkó a primit critică”; „Nu, toți au primit” am răspuns. Foarte interesant că se răspândește în cercurile maghiare că Kurkó a fost exclus din partid. Mai sunt probabil tovarăși care mai au încredere în Iordache.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cine a fost prezent la ședință?

Tov. Bányai: Kurkó, Balogh, Bányai, Cociu, Szákai, Goldberger, și din partea partidului Miron Constantinescu, [Al.] Drăghici, Vaida, Pop, Adorian, Simó și Jakab. Foarte interesant cum au reacționat S.D.

Tov. Gheorghiu-Dej: Cum au ieșit în afara cadrelor acestei discuțiuni?

Tov. Bányai: Vă spun, ceva foarte interesant, ce a spus Lăcătuș după Conferința de la Tg. Mureș: „Bányai este un element foarte periculos, Kurkó un element foarte cinstit”; adică a vrut să bage neînțelegeri. Eu aș fi acela care a provocat manifestări în partid. Știu că Demeter așa a răspândit.

Tov. Jakab: Este o confuzie. S.D. nu au știut de această conferință împreună cu tov. Miron. Ei știau de alta, unde participa și Demeter. De această conferință nu aveau date. A II-a alternativă: știau că tov. au venit în ședință...

Tov. Gheorghiu-Dej: Cine scoate în afară viața noastră internă, problemele discutate? Iordache care nu face parte din partid, trăiește în casa partidului, acolo se mai petrec, se știe că acolo multe lucruri se mai petrec. De ce nu l-ați dat afară?

Tov. Jakab: Nu este așa de simplu. Mai sunt mase maghiare care ar considera acest fapt nejust. Noi vrem să-l săpăm; dacă e cazul, să-l dăm afară din Universitate.

Tov. Gheorghiu-Dej: Demeter domiciliază în casa partidului și Iordache, am aflat, tot pe acolo se strecoară.

Tov. Pârvulescu: Se pălăvrăgește.

Tov. Gheorghiu-Dej: Trebuie să știm, trebuie să aflăm, să dăm un ajutor. Dacă unul dintre noi are o slăbiciune, să știm. Ați mai făcut greșeli.

Tov. Luca: Ai spus, „au fost criticați toți”. Deci ai răspuns la o provocare. Kurkó nu este privit ca un comunist, trebuie să păstrăm această independență a lui Kurkó.

Tov. Gheorghiu-Dej: Este vorba de relațiile noastre, acuma mai ales, U.P.M. prezintă o organizație independentă care duce linia democrată independentă maghiară. De aceea reacțiunea tocmai vrea să arate...

Tov. Jakab: Nu poți să ne ajuți să descoperim cum s-au aflat aceste lucruri. Nu ai venit la noi să spui: „uite, mi-a spus Demeter”. Acuma este vorba cine putea să fie din acești tov. care a...

Tov. Bányai: Nu am avut încredere afară în doi tov.; așa era pentru că reacțiunea a știut că am discutat.

Tov. Simó: De când nu mai este Demeter, Iordache, Vescan nu a mai ieșit nimic. Acum, în ultimul timp, această chestiune...

Tov. Bányai: Nu s-a discutat în ședință că Kurkó este exclus, că eu sunt în locul lui...

Tov. Gheorghiu-Dej: Imediat după ședința ce a avut tov. Miron, se află în afară un caz concret. Au fost oameni de care nu putem spune că nu avem încredere și totuși a transpirat afară; nu este așa de simplu. Cum a putut să afle Demeter că Kurkó a fost criticat, ca el să răspândească acest lucru?

Tov. Luca: Demeter a tras de limbă pe Bányai; s-a gândit, „Bányai trebuie să știe, este membru executiv, totodată a fost la ședință”. Acolo Iordache este în clădire, dar era deja informat despre ședință și despre critică.

Tov. Gheorghiu-Dej: Acuma altă întrebare: unde a fost Szirmai? Spuneți că ați avut o consfătuire cu dânsul, cu mai mulți membri de partid?

Tov. Jakab: A fost Vaida, eu, Kertész. Noi doi am stat de vorbă...

Tov. Gheorghiu-Dej: De câte ori ați stat de vorbă?

Tov. Jakab: De două ori

Tov. Gheorghiu-Dej: Ați știut că trebuie să vină? Nu ați putut informa C.C.?

Tov. Jakab: A venit de 3 ori, în octombrie, acuma vreo 6-7 luni când am stat de vorbă cu el, și acuma ultima dată în mai, am stat de vorbă de două ori, o dată noi trei cu dânsul. Am întrebat cum lucrează organizațiile de masă.

Tov. Bányai: Eu am auzit de activiști.

Tov. Jakab: Ai auzit destul de prost...

Tov. Bányai: Da, adevărat, după alegeri...

Tov. Jakab: Noi am informat imediat pe tov. Luca. A fost un oarecare neajuns: din cauza unui defect, în loc de 6 ore, drumul a ținut 30 ore.

Tov. Gheorghiu-Dej: Vezi prima atitudine, la prima întrevedere cu oamenii noștri și-a permis să facă o observație, că comuniștii din partea aceasta să nu aibă legături?

Tov. Jakab: Nici cu ungerii, nici cu românii, unde a venit...

Tov. Gheorghiu-Dej: De ce nu ai luat legătura, pentru că după 23 august...

Tov. Jakab: Am ținut să iau legătură cu C.C. al partidului.

Tov. Luca: Am vorbit eu cu el aici. Erau discuții foarte serioase. Noi am criticat după aceea comitetul din Cluj, am delegat pe Goldberger, pe Vescan și pe urmă pe Missovici. Situația nu a fost rezolvată. Am avut discuții foarte ascuțite. Nevasta lui este cineva la Cluj, în măsură mare să pună chestiunea P.C.M., care se difuzează în întreaga regiune. Ea locuiește la Cluj. A trebuit să ținem o serie de conferințe la Oradea, la Satu Mare, la Baia Mare. Acuma desigur, dacă vorbesc despre anumite șovinisme, tov. au trecut foarte vag asupra acestor chestiuni. Noi am găsit o luptă foarte ascuțită în sânul partidului: pe de o parte români, pe de altă parte maghiari.

Este vorba de atitudinea tovarășilor români din diferitele comitete de fabrică și sindicate. Atenție merită comuniștii din sindicate. Spuneau că maghiarii au o situație privilegiată, și pe de altă parte maghiarii care apărau interesele maghiare făceau acțiunea aceea cu steagurile, de a neglija chestiunea națională adevărată. Iar cu steagul acesta provocau populația română, pentru că ei prin aceasta nu și-au

exprimat simpatia pentru democrația maghiară. Nu era aici influența Ungariei democratice, ci horthyste. Secuții nu cunosc nici pe Rákosi, nici pe Révai, ei cunosc pe Szállasi, pe Habsburg Otto. Ei se manifestă nu pentru democrația maghiară, ci pentru reacțiunea maghiară împotriva actualului regim maghiar, și desigur împotriva României democratice. Și acum este interesant, la Tg. Mureș au pus steagul roșu și deasupra steagului roșu, steagul Sfântului Ștefan. Un lucru ce nu a văzut comitetul de partid, că aceasta este o sfidare a sentimentului național român. Și alte exemple. Am fost convocat în sala primăriei Partidului. Și ce am văzut? Portretul lui Rákosi, dar nici portretul regelui, care este totuși obligatoriu pentru instituțiile publice. Și în general nu văd nicăieri portretul regelui, unde comuniștii domină în administrație. Ceea ce provoacă resentimente adverse între populația română și cea maghiară. Nu trebuie să lăsăm acest lucru în mâna reacționarilor, să folosim noi această armă. Este vorba de expresii formale care provoacă aceste sentimente și pe care trebuie să le lichidăm.

Chiar tovarăși nu și-au dat seama, tovarăși buni, vechi, care au făcut școală leninistă în U.S. și totuși acești 4 ani au lăsat urme. De abia după ce au fost bine spălați, de exemplu Veres, avea așa o mentalitate pe baza egalității, încă anul trecut: „Dacă noi punem steagul românesc, atunci românii să pună steagul unguresc”. Ce s-a întâmplat? Un român a spus: „Am depus jurământ pe steagul românesc, nu fac sub steag unguresc”. S-au ținut de fleacuri, de steaguri, și au neglijat problemele cele mai importante naționale, care trebuie să rezolve. Când trebuie U.P.M. să capete ajutor, toate problemele se rezumă la imnul maghiar, imnul care se leagă de trecutul imperialismului german. Dar în schimb nu am reușit să distrugem reacțiunea română și maghiară.

Au venit aceste evenimente. Nu este vorba numai de democrația maghiară. Au fost alimentate de reacțiunea internațională, pentru că în Ardealul de Nord se întâlnește reacțiunea mondială, română și maghiară, cazanul diavolului. Și aceasta s-a arătat prin declarația lui Markham, gazetar englez, în care a spus că comuniștii din Ardeal nu sunt de acord cu linia Partidului Comunist Român, dar se supun numai din cauza disciplinei. Englezii și americanii au răspândit în Ardeal lozincă revizionismului, au pus chestiunea cu coridorul și au răsturnat întreg Ardealul.

Desigur, era greu să lucrezi în asemenea condițiuni, dar Partidul Comunist nu a avut o atitudine fermă. Nu au văzut obiectiv că atitudinea lui Révai este pur și simplu antisovietică. Trebuie văzută declarația lui Molotov[9]. Poate să se bucure un comunist că nu s-a ajuns la o hotărâre între aliați? Nu poate să se bucure, din contra, să lupte. Să se bucure de fiecare conflict, de așa-zisul conflict între U.S. și Iran sau Franco în Spania și fasciștii în altă parte. Desigur, atitudinea este absolut falsă. Totuși, așa cum v-a spus tov. Gheorghiu-Dej, noi avem U.P.M. Nu servește cauza democrației în general, dacă relațiile între U.P.M. și partid devin de așa natură, chiar dacă ar fi o anexă.

Și pe urmă, chestia pălăvrăgelilor. Până nu a fost desființată cantina, toate problemele interne care se discută la masa comună. Oameni locuind împreună, nu toți tovarășii sunt activiști sau tovarăși de încredere din punct de vedere al păstrării secretului. Tov. vorbesc cu nevestele, ele trăiesc o viață mic-burgheză și pălăvrăgesc între ele; și iată, această casă colectivă a partidului despre care vorbim, are astfel de urmări. Este acolo în casa partidului și Iordache. Au mai rămas legături personale între membrii de partid și familiile lor cu el și cu Vescan.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie, dos. 36/1946, f.2-35)

---

[1] Este vorba de Conferința Națională a P.C.R. din 16-21 octombrie 1945. În acest sens, vezi *Conferința Națională a P.C.R. Raportul politic al C.C. expus de tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej*, București, 1945; rezoluția Conferinței în „Scânteia”, nr. 367 din 1 noiembrie 1945.

[2] Așa cum rezultă din lucrarea lui József Palatinus, *A szabadkőművesek Magyarországon* [Francmasonii din Ungaria], Budapest, [1941], Szirmai nu a făcut parte din nici o lojă francmasonică transilvăneană. Autorul invocat este un jurnalist maghiar cu înclinații iredentiste, care s-a străduit asiduu să evidențieze responsabilitatea francmasonilor în dezmembrarea statului „milenar” maghiar. Pentru a face aceasta, a adunat și publicat o cantitate enormă de fapte prosopografice în legătură cu membrii lojilor francmasonice din teritoriile vechiului regat maghiar. În mod paradoxal, documentația utilizată de el este cu mult mai completă pentru Transilvania și Voevodina (în special regiunile reocupate de Ungaria) decât pentru restul bazinului carpatic. Listele astfel întocmite conțin informații bogate despre biografia fiecărui mason (locul de naștere, ocupația, confesiunea și funcția deținută într-o anume Lojă), în multe cazuri datele fiind ușor verificabile și chiar cu posibilitatea de a le completa. Din documentația disponibilă ar putea fi identificați aproape 1300 de membri ai lojilor. Dar această listă este departe de a fi completă, de vreme ce au dispărut la timpul convenit dosarele și alte documente, acestea fiind adunate imediat după preluarea nordului Transilvaniei de către armata maghiară.

[3] Consultarea materialelor arhivistice ale diverselor loji evreiești din Transilvania aparținând rețelei „B'nai B'rith” și a proceselor verbale de la Biblioteca Universitară din Cluj ale adunării lojilor Shalom, Unitas, Avodah și Jecirah nu confirmă afirmațiile.

[4] Mihály Károlyi a fost președinte al Republicii Ungare între 1 ianuarie-21 martie 1919.

[5] Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe, întrunit la Paris, a hotărât la 7 mai 1945 ca frontiera dintre România și Ungaria să fie cea dinaintea Dictatului de la Viena.

[6] La 13 martie 1945, la Cluj, a avut loc solemnitatea trecerii Ardealului de Nord sub administrație românească, prilej cu care au fost prezenți Regele Mihai I, Petru Groza cu membrii guvernului și A.I. Vășinski.

[7] Vezi Teofil Vescan, *Eră nouă în Nordul Ardealului*, în „Scânteia Ardealului”, Cluj, 18 martie 1945, ce conține rezumatul raportului ținut de el la Cluj (în document: „Memoriu”) în fața Consiliului de Miniștri, cu ocazia festivităților menționate.

[8] József Dudás, membru al P.C.R., în ilegalitate, dar și colaborator al Serviciului de Siguranță român. În 1940 se mută în Ungaria propriu-zisă, unde activează în cadrul Partidului Comunist de acolo.

[9] Viaceslav Molotov, comisarul sovietic al Afacerilor Externe (1939-1945).

Moszkva, 1946. május 28.

Igen Tisztelt Miniszter Úr!

A Miniszterelnök úr és Miniszter társai itteni látogatása óta újabb feladatként merült fel a romániai magyar kisebbség jogos panaszainak megismertetése az itteni különböző körökkel. A Miniszter úr előtt leginkább ismeretes okokból ezen a téren eddig jóformán semmi sem történhetett. Ideérkezésem óta szovjet és nemszovjet körökkel való beszélgetések során mindenkor vázoltam a csehszlovákiai magyarság helyzetét, azonban a romániai magyarságot illetőleg utasításaim szerint eddig tartózkodónak kellett lennem. Az új helyzetben azonban Miniszter úr távirati utasítására a szovjet kormánynak, Lozovszki külügyminiszterhelyettes kezéhez átadtam a mellékelt memorandum szövegét, melynek bevezetésében megmagyarázom azt is, miért jövünk csak most a romániai magyarság panaszaival. Érdeklődtem ugyancsak egy távirati utasításra aziránt is, mennyiben lehetséges a szovjet körökre ugyanezen irányban más

módon is hatást gyakorolni, kiderült azonban, hogy mai helyzetünkben csak hivatalos lépésekre vagyunk utalva.

Megkísértem az itt akkreditált diplomaták között is terjeszteni a romániai magyar kisebbség helyzetéről szükséges tudnivalókat, ami azonban egyelőre nem sok eredménnyel járt. Legelsősorban azért, mert eddig állandóan hangoztattuk a Groza-kormánnyal való barátságunkat és hozzá való bizalmunkat, s az idegen diplomaták ezt a hirtelen változást nehezen fogják fel. Egyébként az a benyomásom, hogy igazolt és bizonyítható kisebbségvédelmi panaszaink előzetes alapos terjesztése és megokolás után a diplomáciai körökben sikerrel volnának terjeszthetőek. Különösen azok az államok, illetőleg képviselőik fogékonyak ilyen panaszok iránt, amelyek nincsenek közvetlenül érdekelve ezen közép- és kelet-európai dolgokban. Ilyenek elsősorban a latin-amerikai államok, melyeknek képviselői közül a különösen érdeklődő mexikói ügyvivőnek át is adtam egy, a romániai magyar üldözésre vonatkozó feljegyzést, melyet ő megígérte, hogy kormányához közvetíti. Nézetem szerint ezen latin-amerikai államok, továbbá Kanada, azután a közép-keleti államok, mint Egyiptom, Irak stb. esetleg felhasználhatók volnának arra, természetesen megfelelő felvilágosítás és előkészítés után, hogy az elkövetkezendő diplomáciai tárgyalásokon olymódon lépjenek fel kisebbségvédelmi dolgokban, mint aminő fellépést az európai államoktól aligha várhatunk.

Az itteni diplomáciai közvélemény befolyásolásának egyik módja az, hogy egyes követségek nemzetközi vonatkozású kérdéseikről rövid nyomtatott felvilágosító füzeteket küldenek meg az összes követségnek, s minden valószínűség szerint a szovjet kormánynak is. Ennek példája a guatemalai követtől átnyújtott nyomtatvány egy, Guatemala területéről az angoloktól leszakított terület visszaadása érdekében. Ez a nyomtatvány természetesen Guatemalában készült, és egyébként elvont nemzetközi jogi fejtegetéseket tartalmaz. Meggondolandó lenne, vajon ne készítsünk-e csehszlovákiai vagy romániai magyar vonatkozásban hasonló füzetet az itteni körökben való szétszórásra. Természetesen ennek szövegét tapintatosan kellene megállapítani, és ezenkívül csak bizonyítható adatokat kellene felvenni. Miután a napokban úgyszólván Budapestre utazom, bátor leszek ez ügyben további teendőkről és lehetőségekről szóbelileg jelentést tenni.

Itt kell megemlítenem, hogy az erdélyi magyar kérdéssel kapcsolatban párizsi követünkötől is több táviratot kaptam, melyekben ő is kifejezte azt a véleményét, hogy a kisebbségvédelmünk népszerűsítése terén sürgősek az intézkedések. Távirataira körülbelül a következőket válaszoltam: „Kisebbségi helyzetfeltárás a román viszonylatban a legsürgősebb.” Itteni diplomaták csodálkoznak üldözésen, miről eddig nem hallottak. Kisebbségvédelmi óhajaink előadását természetesnek tartják, de területi autonómia gondolata a háború óta idegenné lett előttük, ezzel nemigen lesz szerencsénk. Külön kisebbségi jogokat ma alig értenek meg, de a teljes állampolgári jogegyenlőség biztosítása mindenki előtt rokonszenves. A határ menti magyarság visszacsatolása Szatmárnémetivel és néhány várossal idegenekkel megértethető. Bizonyított kisebbségüldözések felháborodnak, de előbb bizonyításra van szükség. Ezzel kapcsolatban nyomatékosan szeretnék rámutatni arra a tapasztalatomra, hogy a területi autonómia eszméjét a hitlerizmus a Volksdeutschok kezelésével kompromittálta és végképp lejáratva, ugyanez áll a kisebbségek külön, törvényhozásilag biztosított jogi helyzetéről is, amiről szintén hallani sem akarnak egyébként jóindulatú és humánus gondolkodású emberek sem.

A fentiekben az itteni diplomaták gondolkodását elemezve természetesen nem tulajdonítok az ő gondolkodásuknak döntő fontosságot, de talán hasznos

lehet annak megismerése abból a szempontból, mit lehet és mit nem lehet megértetni tőlünk távol álló és viszonyainkat nem ismerő emberekkel.

Követ [kiolvashatatlan]

Utóirat

Párizsból visszaérkezése óta ma voltam először hosszabban Dekanozov külügyminiszter-helyettesnél, aki előtt újból szóba hoztam a csehoszlovákiai és romániai magyar kisebbség helyzetét. A Lozovszki miniszterhelyettesnek átnyújtott Aide-Mémoiremat már ismerte, és Erdéllyel kapcsolatban magától tette azt a kijelentést, hogy a párizsi konferencián Byrnes amerikai külügyminiszter javasolta, hogy a bécsi döntés végleg megsemmisítendő, és ezzel Magyarország régi, trianoni határai helyreállnak, hozzátéve, hogy maga a „Trianon” szó nem került elő ez alkalommal. Ezt, mondta, azért említi, hogy elejét vegye mindennemű rosszindulatú ferdítésnek és fecsegésnek. Mikor szóba hoztam, utasításom értelmében, hogy a szlovákiai lapok szerint Molotov külügyminiszter a csehszlovák magyar kisebbségellenes követelések érdekében szólalt fel, ezt kerekén tagadta: egyáltalában nem felelt meg ez az állítás a valóságnak. A Miniszter úrtól közölt újabb szlovák túlkapások, különösen a legújabb, a szlovák delegáció útján elkövetett túlkapások ismertetése után végül is kijelentette, hogy a szovjet kormány mindenképpen a nemzeti kisebbségek védelme mellett van, az ilyen túlkapásokat nem helyeselheti, aminthogy a szovjet alkotmány egész szelleme a nemzetiségek védelmén alapszik.

Szerény véleményem szerint területi kívánságaink ügye igen rosszul áll, de a kisebbségvédelmi problémában is fokozott fáradozásokra lesz szükség, hogy a hozzánk a miniszterelnöki látogatás óta annyira barátságos szovjet kormánynál is elérjük céljainkat.

[TRADUCERE]

Moscova, 28 mai 1946

Stimate domnule ministru!

După vizita domnului prim-ministru și a celorlalți miniștri, informarea cercurilor de aici asupra doleanțelor cu totul justificate ale minorității maghiare din spațiul românesc se impune ca o nouă necesitate. Până în acest moment nu a fost posibilă începerea demersurilor în acest sens din cauze binecunoscute de domnul ministru. Din momentul sosirii mele aici am încercat constant ilustrarea situației maghiarilor din Cehoslovacia în cercurile sovietice și nesovietice, dar conform directivelor a trebuit să mă rețin în ceea ce privește situația maghiarilor din România. În noua situație însă, conform directivelor dumneavoastră telegrafice, am înmânat memorandumul anexat guvernului sovietic, mai precis ministrului de externe adjunct, domnului [Alexander] Lozovski, în introducerea căruia am explicat și de ce am întârziat cu prezentarea doleanțelor maghiarilor din Transilvania. De asemenea, m-am interesat în urma unei dispoziții telegrafice prin ce mijloace mai pot fi influențate cercurile sovietice; s-a găsit însă că, în poziția în care ne aflăm, putem să pornim exclusiv demersuri diplomatice oficiale.

Am încercat să fac cunoscute cele mai importante date despre situația maghiarilor din Transilvania printre diplomații acreditați de aici, dar se pare că fără vreun

rezultat semnificativ. În primul rând datorită faptului că până acum am repetat constant prietenia noastră cu guvernul Groza și încrederea față de acesta, iar această bruscă schimbare este înțeleasă greu de diplomații străini. De altfel, am impresia că doleanțele noastre legate de minoritatea maghiară, justificate și demonstrabile, dacă sunt în prealabil bine ilustrate și argumentate, vor putea fi prezentate în cele din urmă cu mult succes. Mai ales statele, respectiv diplomații unor state, care nu sunt direct interesate în aceste treburi din centrul și estul Europei, sunt cele care tind să fie mai receptive la solicitările noastre. Aș aminti dintre acestea statele din America Latină, în special reprezentantul Mexicului, căruia i-am și înmănat deja niște însemnări despre persecuțiile maghiarilor din România, pe care a promis să le transmită guvernului țării sale. În viziunea mea, aceste țări latino-americane, apoi Canada, țările din Orientul Mijlociu, ca de exemplu Egiptul, Irakul etc, ar putea fi de folos, evident după o informare și pregătire corespunzătoare la următoarele tratative diplomatice, unde ar putea adopta o poziție favorabilă cauzei noastre, poziție pe care cu siguranță statele occidentale nu o vor adopta.

Una din metodele de influențare a opiniei publice diplomatice de aici este că unele ambasade trimit scurte broșuri cu scop informativ la toate ambasadele, în care sunt expuse problemele lor de natură internațională, și foarte probabil și guvernului sovietic. Un exemplu în acest sens ar fi un imprimat din partea Guatemalei privind problema restituirii unei regiuni rupte de Coroana britanică. Acest imprimat a fost desigur conceput în Guatemala și conține de altfel și discuții de drept internațional foarte abstracte. Ar fi de luat în considerare redactarea unui imprimat asemănător despre situația maghiarilor din Cehoslovacia sau România, cu scopul de a fi răspândit în cercurile de aici. Se înțelege de la sine că textul unui astfel de imprimat trebuie să fie plin de tact și nu trebuie să discute decât probleme care au o bază reală, demonstrabilă. Pentru că zilele acestea voi călători oricum la Budapesta, îndrăznesc să vă propun să discutăm direct despre viitoarele sarcini[1].

Trebuie să menționez aici că în ceea ce privește problemele maghiarilor din Transilvania, am primit mai multe telegrame de la ambasadorul din Paris, în care și el își exprima părerea că sunt urgente demersurile pentru popularizarea acțiunilor noastre de apărare a minorităților. Răspunsul meu la telegrama sa conținea în mare următoarele: „Cel mai urgent, dezvăluirea situației minorității în România”. Diplomații de aici sunt uimiți când aud de persecuții. Nu au auzit de așa ceva până acum. Consideră normale acțiunile noastre de apărare a minorităților, dar de la război ideea autonomiei teritorială le este străină, cu aceasta nu vom avea succes. Ei nu prea înțeleg acordarea unor drepturi speciale pentru minorități, dar egalitatea cetățenească deplină li se pare o idee bună. Putem reuși ca străinii să înțeleagă reanexarea maghiarimii din zona frontalieră cu Satu Mare și cu alte orașe. Ei primesc cu indignare dovezile privind persecutarea minoritarilor, dar pentru asta e nevoie mai întâi de dovezi. În legătură cu aceasta, aș dori să atrag atenția asupra experienței mele despre conceptul autonomiei teritoriale, care a fost total și definitiv compromis de hitlerism prin tratarea *Volksdeutsch*-ilor. Acest lucru se aplică și în cazul drepturilor separate, stabilite prin lege, ale minorităților, despre care nu vor să audă nici oamenii de altfel binevoitori și toleranți.

Desigur, nu acord o importanță hotărâtoare părerilor analizate ale forurilor diplomatice, dar poate ne-ar fi de folos să le cunoaștem, ca să știm ce anume putem și ce nu putem să-i facem să înțeleagă pe acești oameni, îndepărtați de noi ca poziție.

Ambasador [indescifrabil]

Post-scriptum

După întoarcerea sa de la Paris, azi am petrecut pentru prima dată mai mult timp cu ministrul de externe adjunct [Vladimir G.] Dekanozov, căruia i-am amintit și de astădată situația minorității maghiare din Cehoslovacia și România. *Aide-mémoire*-ul înmănat ministrului adjunct Lozovski era cunoscut deja de el și el singur a făcut precizarea despre Transilvania, că la conferința de la Paris ministrul de externe Byrnes al Statelor Unite a propus anularea pentru totdeauna a Dictatului de la Viena și, prin asta, granițele Ungariei au revenit la situația de după tratatul de la Trianon, menționând faptul că cuvântul „Trianon” nu s-a auzit la conferință. Menționează acest lucru, explica, pentru că dorește să preîntâmpine orice răstălmăcire sau clevețire răuvoitoare. Când, așa cum mi s-a indicat, am amintit faptul că, conform ziarelor slovace, ministrul de externe Molotov a vorbit în favoarea unor solicitări îndreptate împotriva minorității maghiare din Cehoslovacia, el a negat acest fapt: aceste afirmații sunt contrare adevărului. După ce mi-au prezentat noile excese verbale ale slovacilor, aflate de la domnul ministru, mai ales cel din urmă, comis de către delegația slovacă, el mi-a declarat în final că guvernul sovietic este oricum pentru apărarea minorităților naționale, nu poate aproba asemenea excese, cum de altfel spiritul constituției sovietice se bazează în întregime pe apărarea naționalităților.

După umila mea părere, cazul dorințelor noastre teritoriale stă foarte prost, dar și problema protecției minorităților va solicita mult efort din partea noastră, dacă dorim să ne atingem scopul și la guvernul sovietic, care s-a arătat atât de prietenos la ultima vizită a premierului.

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-a-Rom-IV-135-1540-1946, f.220-226)

[1] Va fi tipărită o broșură intitulată: *Le probleme hongrois par rapport à la Roumanie*, publié par le Minister des Affaires Etrangères de Hongrie, Budapest, 1946.

111

Copie după scrisoarea trimisă de P. Andreescu, Cluj, str. Pietroasă nr. 9, către Nuța Andreescu, Râmnicu Vâlcea, str. Voivodul Mihai nr. 4, pentru R.S. Rec. nr. 91.706.

Cluj, la 29.V.1946

Dragă Relly,

Sunt sigur că te surprinde rapiditatea cu care se succed scrisorile mele, dar simt nevoia să-ți scriu, deoarece azi noapte s-a întâmplat ceva în căminul „Avram Iancu”, care va rămâne ca o pată neagră pe sufletele noastre de studenți, cât și mai ales de români. Ascultă, sau mai bine-zis, citește:

Aseară, pe la ora nouă, studentimea românească din Cluj a făcut o manifestație prin care își manifesta indignarea față de intenția celor de sus de a epura din învățământ pe cei mai buni profesori ai noștri, Goia, Hațieganu, Papilian, Țeposu etc[1], și mai ales pentru destituirea din postul de comandant al garnizoanei din Cluj a generalului Atanasiu, părintele și protectorul studențimii clujene.

Rezultatul a fost că noul chestor al poliției din Cluj, un ungar, a trimis să-i răspândească mai mulți polițiști decât studenți erau. Studenții au înțeles și s-a

retras fiecare la el acasă. În același timp, sirenele de la fabrica „Dermata” sunau disperate alarma pentru muncitorii unguri, pentru că cu trei zile înainte îi epuraseră pe cei ce erau români. Din toate colțurile cartierului „Dermata” se adunau muncitorii cu pari, topoare, târnăcoape și mai ales cu pistoale, și mai știu eu cu ce instrumente distructive, s-au urcat în mașini și au venit până în fața sediului Partidului Comunist, care nu e decât la 150 metri de căminul nostru. S-au făcut că manifestă, în ce scop nici nu se știe, pentru ca peste 10-15 minute să descindă cu toată furia lor de barbari asupra căminului. Cum au ajuns în fața primelor geamuri, au început să dea cu pietre, să le spargă și să lovească pe studenții care – din curiozitate să vadă ce este – se uitau pe fereastră.

Studenții însă au fost destul de precauți și s-au retras de la geamuri, așa că numai 4 au fost loviți dintre toți. Ca din pământ s-au adunat peste 1000 de rebeli și au înconjurat căminul. Au încercat să forțeze intrarea principală, dar nu au reușit. Au fost însă informați de niște studenți unguri care stau alături de noi – și asta nu le-o vom ierta – asupra unei porți pe care o avem în spatele căminului. Atât le-a fost destul ca după lovituri de răngi – ca în secolul al IV-lea – să rupă poarta și să pătrundă în curtea căminului. De aci le-a fost foarte ușor să pătrundă prin ușile ce dau din curte în hol, să pătrundă în cămin. Închipuie-ți Relly, să-i vezi cum intră distrugând totul în calea lor, geamuri, uși, mese, scaune, cuiere, chiuvete, până și ceasul l-au spart din perete, prin lovituri de târnăcop, și cum înaintează treaptă cu treaptă spre noi, care stăteam în camere fără nici o apărare. Într-adevăr groaznic. Au pătruns în sala de mese, au furat fețele de masă, au spart mesele cu lovituri de târnăcop, cu bastoanele au spart lămpile, probabil că se simțeau în largul lor pe întuneric, lumina îi împiedica de la acțiunea lor, provocându-le indispoziție, de acolo în bucătărie, unde au distrus toată vesela, cratițele, cazanele, plita de la sobă, o sobă uriașă de 5 metri lungime, ba au scos și pământul cu care era căptușită soba, numai să distrugă mai mult. Când au pătruns în cămară, bucuria lor, au furat toată hrana rece, au spart borcanele cu conserve, au vărsat fasolea și făina pe jos, au spart toate dulapurile și, în fine, tot ce le ieșea în cale.

Și când te gândești că aceștia, în timp ce distrugeau în subsol, alții pătrunseră într-un dormitor de la parter, unde n-au găsit însă studenți, erau ascunși în bibliotecă și sub paturi. S-au mulțumit să spargă geamurile, lămpile, dulapurile, să fure ce era în ele și în ultimul timp să dea foc la paturi și să iasă de acolo. Noroc că au putut în felul acesta să iasă studenții de sub paturi să stingă focul, căci altfel ardeau cu toții ca șoarecii. Alții însă loveau în ultima noastră baricadă, un grilaj de fier pus la intrarea spre etaj, unde erau toate camerele pline de studenți, printre care eram și eu. Stăteam pe geam și-i priveam cum lovesc, gândindu-mă că cu fiecare lovitură grilajul devine mai slab, până când cu una mai tare va ceda, iar paturile care erau grămadă în spatele lui, puteau fi trase unul câte unul, fără ca noi să putem interveni. Pârâiau pistoalele și fluierau gloanțele de parcă eram la un film american cu cazacii din Texas. Nu știu, nici acum nu-mi pot da seama, cum am avut un așa calm să privesc toată scena. Nu-mi trecea nici prin gând că un glonte rătăcit putea foarte ușor să-mi zboare creierii. Acu... văd ce imprudent eram, atunci însă eram pe deplin indignat pe acei mârșavi care atacau la noi acasă, protejați de aripa așa-ziselor autorități din Cluj.

Poliția, care cu o oră înainte venise într-un cârnat interminabil să împărștie pe studenți, cu ordinul să tragă – după declarația făcută sub jurământ de un polițist român – dacă studenții români se vor opune, nici nu și-au făcut apariția să intervi-

nă împotriva acelor care nu făceau altceva decât sub numele de apărători ai democrației românești, unguri fiind de naționalitate, să distrugă pe singurii care mai păstrau în sufletele lor flacăra românismului în Ardeal, studenții. Nici armata română nu a binevoit să intervină, deoarece, în ajun, după cum îți scrisesem, comandantul Atanasiu, sufletul studențimii din Cluj de până acum, a fost înlocuit cu un vândut, generalul Racovitză[2].

Când a mers la el un sublocotenent cu sufletul plin de durere de ceea ce văzuse și i-a cerut să intervină, a fost palmuit. Iată cine conduce în ziua de azi armata română! Oameni vânduți!...

Dar iată că acea ultimă lovitură care era să fie fatală pentru noi, sub care grilajul să cedeze, nu s-a produs, fiindcă au intervenit alții, străini cu totul de neamul românesc, ofițerii din Armata Roșie. Iată care este poziția noastră la Cluj. În loc să fim apărați de autoritățile românești, care se pretind prieteni ai studențimii și mai mult, frate, frate cu studenții, suntem apărați de străini în țara noastră.

Și după cum îți spun, 7 ofițeri ruși i-au luat de la spate și, cu toate că erau în cămin câteva sute, au fost mânați afară, și de aici, pe străzi, ca oile, dar ca niște oi răzvrătite. În felul acesta ne-am văzut salvați. Într-adevăr salvați de la o moarte sigură. Întrucât noi nu aveam nimic cu ce să ne apărăm, afară de mobila căminului și de diferite obiecte care le găseam la îndemână, iar ei pistoalele. După ce au fost alungați de ruși, a apărut și așa-zisa poliție românească. Erau însă de data aceasta numai vreo 6 unguri, care, în timp ce ungurii făceau opere de vandalism, îi îndemneau de la spate să facă și mai mult, să intre și la etaj, „să scoată din cuiburile lor pe huligani”, după cum au spus cei ce erau afară. Târziu, au apărut și autoritățile să cerceteze, dar a fost prea târziu. Totul era distrus. Nici un geam nu mai exista, ba acolo unde au ajuns cu târnăcopul au scos și tocurile geamurilor. În sfârșit, ce să-ți spun, au rămas numai zidurile la subsol și la parter, dar și ele foarte avariate.

Relluță, îți scriu această chestiune ca să-mi descar sufletul plin de amărăciune și ca unul care am trăit din plin aceste clipe de teroare[3]. Te rog însă, ca după ce citești, să rupi această scrisoare, întrucât nu merită să stea alături de celelalte. Ar fi rușinos, ca odată, când te vei uita peste toate scrisorile scrise de mine, să dai peste aceasta...

Al tău,
P. Andreescu

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.165-166)

[1] Este vorba de Ioan Goia, Iuliu Hațieganu, Victor Papilian și Emil Țeposu, profesori la facultatea de medicină din Cluj.

[2] Mihail Racovitză (1889-1954) fusese ministru de Război în primul guvern de după 23 august 1944. Trecut în rezervă de la 1 septembrie 1947, va fi arestat de Securitate în 1950 și încarcerat la Sighet, unde a și murit.

[3] Evenimentele s-au petrecut sub impresia deciziei celor patru miniștri de externe, din 7 mai 1946, prin care s-a hotărât restabilirea frontierei României așa cum era în 1939. Despre tulburările de la Cluj, din acele zile, s-au publicat câteva amintiri ale unor participanți, precum Valeriu Anania, *Pro Memoria*, București, 1992, p.115-117, și Nicolae Balotă, *Satrapii locali și stăpânii lor*, în „Jurnalul literar”, VIII, 1996, nr. 9-24, p.5. Asupra acestui moment vezi: Virgiliu Țărău, *Noi documente referitoare la atacul căminului studențesc „Avram Iancu” din Cluj în seara zilei de 28 mai 1946*, în „Analele Sighet”, IV, 1997, p.265-278; Ovidiu Bozgan, *Diplomația franceză despre manifestațiile universitare de la Cluj din 1946*, în „Revista istorică”, IX, 1998, nr. 1-2, p.31-42; Ionuț Țene, *Manifestații studențești anticomuniste la Cluj în 1946*, Cluj, Edit.

Copie după scrisoarea trimisă de Morariu Mircea, student, Cluj, str. Avram Iancu nr. 31, etaj IV, către Dimitrie Morariu, preot paroh în com. Ciocănești, jud. Câmpulung, Bucovina de Sud.

Cluj, la 30.V.1946

Dragă tată și mamă,

[...] Pe aici au fost vreo 2 zile evenimente nu prea mari, dar în tot cazul neașteptate. În seara zilei de 28 spre 29 mai, pe la ora 7, s-a făcut o manifestație studențească pe neștiute, care a fost aranjată din inițiativa ungarilor – sau mai bine zis provocată prin agenți unguri. S-a petrecut în felul următor: Un student a cărui identitate și origine, și-n a cărui slujbă lucra [este necunoscută], a lansat zvon printre studenții români că deseară la ora 7 toți să ne întrunim în fața Universității, unde ne vom organiza în coloană și vom manifesta pentru a fi readus la Cluj dl. general Atanasiu, care din sentimente prea românești față de studenți a fost mutat disciplinar din Cluj, de la conducerea armatei, în altă parte și înlocuit cu generalul Racovitză, care-i mai democrat, așa zic ei. Însă la masă s-a aflat că pentru a doua zi, în 29.V. va fi o întrunire. Cei care au luat masa la Colegiul Academic, s-au întrunit seara în fața căminului studențesc „Avram Iancu” nr. 11, circa 100-150 persoane, și au început să se încoloneze și au ieșit în oraș să manifesteze pentru gen. Atanasiu, când le iese poliția înainte și-i somează să se împrăștie, iar ei au cerut să plece poliția și se vor împrăștia. Într-adevăr, s-a petrecut întocmai. Mai târziu, la ora 10, câteva mașini cu muncitori unguri de la fabrica „Dermata” s-au oprit în fața căminului „Avram Iancu” și ocupanții lor s-au năpustit cu ciomege și pistoale și au atacat căminul într-un mod atât de barbar, că au spart aproape complet întreg parterul, toate alimentele cantinei le-au furat, toată vesela spartă, geamuri, uși sparte complet, împușcături, strigăte haine în limba lor mongolă („unguri, luptați acum ori niciodată!”). Tot atacul a durat două ore, căci poliția a intervenit, și anume în ce mod: s-au strâns studenții care veneau de la teatru, de pe la cinematografe înspre căminul „Avram Iancu”, unde locuiau, dar toate intrările care duceau la cămin au fost blocate de poliție, să ție pe studenți în loc și ca nimeni să nu-i stingherească pe „dermatişti” de la opera lor națională românească de reconstrucție și de democratizare. Nici armata n-a fost lăsată să intervină în favoarea studenților sau să oprească atacul. Armata a fost ținută în cazărmi și abia a doua zi și azi și-o făcut apariția pe străzi. Au intervenit rușii pentru studenți, vă închipuiți culoarea rușilor și a studenților, dar s-a petrecut întocmai. Rușii au văzut purtarea autorităților românești, au intervenit ei cu focuri de pistoale automate și au împrăștiat pe ungurii asediatori, salvând în ultimul moment poate și viața celor vreo 100 studenți ce se apărau la etaj și care mai așteptau o minune să fie salvați. A doua zi s-au strâns toți, vreo 4-6 mii de studenți, și au manifestat în fața comandamentului sovietic, mulțumindu-le pentru ajutorul primit. Au vorbit și studenții și colonelul rus, pe scurt s-a legat o vie simpatie între ruși și studenți.

Acum s-a liniștit totul, adică ieri s-a mers la prefectură, unde s-a cerut și eliberarea unor studenți arestați pe nedrept, și au fost eliberați.

Acum armata română și-a deschis ochii, patrulează păzind căminele studențești și chiar pe studenți, să nu mai fie atacați. [...]

[Mircea]

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.167)

113

Extras – traducere din limba ungurească

Trimițător: Bölönyi Károly, fără adresă

Primitor: Reinitz Kálmán, în Târgu Secuiesc, Trei Scaune, la Moara Bucs

Cluj, la 30.V.1946

[...] Cred că din ziare te-ai informat despre viața de tihnă a Clujului.

Alaltăieri, în 28 mai, un grup de studenți a manifestat în fața Partidului Comunist, apoi au trecut în fața Sindicatelor și au manifestat și acolo. Afirmativ, pentru că ei au transferat pe generalul Atanasiu, anume acum e un nou comandant de corp, generalul Racovitză.

Toate acestea s-au întâmplat seara. Când am ieșit de la cinematograful, așa pe la nouă și jumătate, am observat că suntem înconjurați și legitimați. Pe noi, studenții unguri, ne-au lăsat să trecem fără nici o altă formalitate, studențimea română însă făcea gălăgie în piață. Peste câteva minute au sunat sirenele „Dermatei” și peste vreo jumătate de ceas au sosit în camioane lucrătorii de la „Dermata”, apoi mai târziu cei de la C.F.R. Studențimea, văzând că nu crește lauri pentru ei, s-a retras prin strada Universității la căminul „Áron Gábor” (Avram Iancu). Lucrătorii după ei. Studenții s-au baricadat și a început atacul. Studenții au început prin ferestre să arunce asupra lucrătorilor. Aceștia s-au infuriat și au asaltat căminul. Au pătruns în clădire și au sfărâmat totul. Nu a rămas un spălător întreg, oglinzi etc, țiglele, grătarele etc, totul au sfărâmat. Așa se prezintă căminul, parcă ar fi suferit un atac aerian.

Altă zi, studenții s-au adunat din nou și au plecat la prefectură și au cerut prefectului să demisioneze. Apoi au venit lozincile: „Afară cu ungurii” etc. Anume, la atacul de seara, a fost lozincă următoare pentru atac: „Trăiască Groza! Lovește pe valahul puturos!” (Üsd a бүдös oláht!). Notez că și eu sunt perfect de acord cu partea ultimă a lozincii. Apoi au voit să atace Universitatea Maghiară și, natural, și noi ne-am pregătit, dar nu a fost nimic, pentru că nu au venit, măcar m-am gândit că măcar pe unul dintre ei îl voi omorî. Dar nu a fost nimic din totul. În zadar, așa e norocul meu. În sfârșit, spre seară, autoritățile s-au plictisit, armata a ieșit cu mitraliere și poliția cu carul blindat și s-a sfârșit teatrul. [...]

Evenimentele continuă. Și ieri s-au neliniștit, dar azi a sosit afirmativ de la Dej o companie de jandarmi. Ieri au omorât un băiat ungur pentru că era în jachetă ungurească. Încă nu au atacat instituțiile ungurești, dar s-au luat măsuri de precauție, ne-am pus sub protecția lucrătorilor de la „Dermata”. [...]

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 5/1943, f.170)